

RP 33/2023 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av föräldraskapslagen och till lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att föräldraskapslagen, lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning, lagen om verkställighet beträffande beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt och lagen om könsfastställelse ändras.

Enligt propositionen ska föräldraskapslagen och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att de gör det möjligt att utreda och fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet i en situation där det inte finns tillgång till skriftlig bevisning om moderskapet eller det inte går att få tillräcklig utredning om bevisningens tillförlitlighet. Bestämmelserna om faderskapsutredning i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning utvidgas till att gälla också utredning av den mor som har fött barnet.

I propositionen föreslås det dessutom att lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att domstolen i sista hand också kan bestämma att en rättsgenetisk undersökning ska utföras av en begravd avliden. Dessutom föreslås det att rubriken för lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras så att lagens namn är lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	5
1 Bakgrund och beredning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Beredning.....	5
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	6
2.1 Utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet	6
2.1.1 Avsaknad av anteckning om förälder-barn som fenomen.....	6
2.1.2 Bedömning av handlingars tillförlitlighet	6
2.1.3 Alternativa åtgärder för att påvisa familjeband.....	8
2.1.4 Utredning av moderskap i lagstiftningen	9
2.2 Rättsgenetiska faderskapsundersökningar	11
2.2.1 Allmänt.....	11
2.2.2 Undersökning av en försvunnen person eller en avliden person som inte är begravd	13
2.2.3 Utnyttjande av resultat från tidigare undersökningar	15
2.2.4 Släktskapsundersökningar	16
2.2.5 Prov på begravda personer	18
2.2.6 Övrigt.....	20
2.2.6.1 Utfärdande av undersökningsförordnande och underlåtenhet att iaktta förordnandet.....	20
2.2.6.2 Provtagning.....	21
2.3 EU-rätten och internationella förpliktelser som är bindande för Finland	22
2.3.1 Allmänt.....	22
2.3.2 Förenta nationerna.....	22
2.3.3 Europarådet	22
2.3.4 Europeiska unionen.....	23
2.3.5 Nordiskt lagstiftningsarbete.....	24
3 Syfte.....	24
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	24
4.1 De viktigaste förslagen.....	24
4.1.1 Utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet	24
4.1.2 Bekräftelse av moderskapet för den mor som fött barnet vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	25
4.1.3 Fastställande eller upphävande av moderskapet i domstol för den mor som har fött barnet.....	25
4.1.4 Samtycke som förutsättning för undersökning.....	26
4.1.5 Undersökning som gäller en begravd avliden.....	26
4.1.6 Tidigare rättsgenetiska undersökningsresultat och tidigare tagna vävnadsprov	26
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	27
4.2.1 Ekonomiska konsekvenser	27
4.2.1.1 Konsekvenser för statsfinanserna.....	27
4.2.1.2 Konsekvenser för ekonomin hos välfärdsområdena och aktörerna inom social- och hälsovården på Åland	28

4.2.1.3	Konsekvenser för näringslivet och hushållen.....	29
4.2.2	Konsekvenser för myndigheterna	29
4.2.2.1	Konsekvenser för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata	29
4.2.2.2	Konsekvenser för myndigheterna på Åland	30
4.2.2.3	Konsekvenser för Institutet för hälsa och välfärds verksamhet	31
4.2.2.4	Konsekvenser för barnatillsyningsmännens verksamhet	32
4.2.2.5	Konsekvenser för hälso- och sjukvårdsverksamheten	33
4.2.2.6	Konsekvenser för domstolsväsendets verksamhet	33
4.2.2.7	Konsekvenser för polisens verksamhet	34
4.2.2.8	Konsekvenser för församlingarna	34
4.2.2.9	Konsekvenser för rättshjälpsbyråerna	34
4.2.3	Samhälleliga konsekvenser	35
4.2.3.1	Konsekvenser för barn och familjer	35
4.2.3.2	Konsekvenser för jämställdheten mellan könen och likabehandling	37
4.2.3.3	Konsekvenser av ändringarna i informationshanteringen	37
5	Alternativa handlingsvägar	39
5.1	Handlingsalternativen och deras konsekvenser.....	39
5.1.1	Typ av beslut och regleringssätt för moderskapet för den mor som fött barnet.....	39
5.1.2	Företrädande av barn vid provtagning	40
5.1.3	Utfärdande av undersökningsförordnande och vite	40
5.1.4	Undersökning av mor- och farföräldrar mot deras vilja.....	40
5.2	Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet	42
5.2.1	Sammandrag	42
5.2.1.1	Utredande av moderskap	42
5.2.1.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	42
5.2.2	Sverige	43
5.2.2.1	Utredande av moderskap	43
5.2.2.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	44
5.2.3	Norge.....	45
5.2.3.1	Utredande av moderskap	45
5.2.3.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	46
5.2.4	Danmark.....	46
5.2.4.1	Utredning av moderskap	46
5.2.4.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	47
5.2.5	Island	47
5.2.5.1	Utredning av moderskap	47
5.2.5.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	48
5.2.6	Estland.....	48
5.2.6.1	Utredning av moderskap	48
5.2.6.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	49
5.2.7	Tyskland.....	49
5.2.7.1	Utredning av moderskap	49
5.2.7.2	Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	50
5.2.8	Belgien	51
5.2.8.1	Utredning av moderskap	51

5.2.8.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	52
5.2.9 Nederländerna	52
5.2.9.1 Utredning av moderskap	52
5.2.9.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	53
5.2.10 Portugal	53
5.2.10.1 Utredning av moderskap	53
5.2.10.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer	54
6 Remissvar	54
7 Specialmotivering	56
7.1 Föräldraskapslagen	56
7.2 Lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning	64
7.3 Lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	77
7.4 Lagen om könsfastställelse	77
8 Bestämmelser på lägre nivå än lag	77
9 Ikraftträdande	78
10 Verkställighet och uppföljning	78
11 Förhållande till andra propositioner	78
11.1 Förhållande till budgetpropositionen	78
12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	79
12.1 Talan som gäller utredning av moderskapet för den mor som fött barnet	79
12.2 Samtycke som förutsättning för undersökning	79
12.3 Undersökning som gäller en begravd avliden	80
12.4 Skydd för personuppgifter	82
12.5 Slutsatser	84
LAGFÖRSLAG	85
1. Lag om ändring av föräldraskapslagen	85
2. Lag om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning	94
2. Lag om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning	94
3. Lag om ändring av 12 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	102
4. Lag om ändring av 3 § i lagen om könsfastställelse	103
BILAGOR	104
PARALLELLTEXTER	104
1. Lag om ändring av föräldraskapslagen	104
2. Lag om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning	119
2. Lag om rättsgenetisk faderskapsundersökning	119
2. Lag om rättsgenetisk <i>föräldraskapsundersökning</i>	119
3. Lag om ändring av av 12 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt	134
4. Lag om ändring av 3 § i lagen om könsfastställelse	135
FÖRORDNINGSGUTKAST	136
Statsrådets förordning om ersättningar för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ..	136

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

Riksdagens lagutskott har i olika sammanhang fäst uppmärksamhet vid bedömningen av behovet av reglering i samband med moderskapsundersökningar. I samband med behandlingen 2004 av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005, nedan lagen om faderskapsundersökning) ansåg utskottet att det inte var nödvändigt att införa bestämmelser om moderskapsundersökning i den lagstiftning som då skulle antas. menutskottet ansåg dock att det var lämpligt att inom justitieministeriet bedöma behovet av att på lång sikt utveckla bestämmelserna om föräldraskap, så att de klart och tydligt skulle omfatta även de rättsliga frågorna om moderskap (LaUB 1/2005 rd). I sitt betänkande (LaUB 1/2018 rd) om det medborgarinitiativ (MI 3/2016 rd) som låg till grund för moderskapslagen konstaterade lagutskottet att frågan om att utsträcka rättsgenetiska undersökningar till moderskapsfrågor bör behandlas när lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning reformeras.

Behovet av lagberedning i fråga om undersökning av moderskapet för den mor som har fött ett barn aktualiserades på nytt i samband med beredningen av föräldraskapslagen (775/2022). De ändringar som behövde göras i lagstiftningen bedömdes dock vara så omfattande att de inte längre kunde genomföras i samband med den fortsatta beredningen av föräldraskapslagen, utan det beslutades att de skulle beredas i ett separat projekt.

Högsta domstolen har i sitt avgörande HD:2021:88 identifierat behovet av reglering som möjliggör rättsgenetisk faderskapsundersökning av en begravd avliden. Enligt avgörandet skulle förbudet i 5 § 2 mom. i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning, enligt vilket det inte kan bestämmas att en redan begravd avliden ska genomgå en undersökning, inte tillämpas, eftersom detta uppenbart strider mot 10 § i grundlagen och mot det skydd för privatlivet som garanteras i artikel 8 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (FördrS 18 och 19/1990).

Institutet för hälsa och välfärd lämnade den 13 april 2022 in en promemoria till justitieministeriet om behoven av att uppdatera lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning och den förordning som utfärdats med stöd av den.

1.2 Beredning

Justitieministeriet tillsatte den 27 april 2022 en arbetsgrupp för att bereda förslagen till bestämmelser om utredning av den mor som har fött ett barn och rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. Arbetsgruppens förslag skulle ha formen av en regeringsproposition. Den 16 maj 2022 tillsatte justitieministeriet därtill en uppföljningsgrupp för att följa och utvärdera arbetsgruppens arbete. Arbetsgruppens och uppföljningsgruppens mandatperioder upphörde den 28 februari 2023.

Arbetsgruppens betänkande offentliggjordes och sändes på remiss i mars 2023. Det lämnades 27 yttranden. En sammanfattning av de utlåtanden som inkommit publicerades i september 2023. De yttranden som inkom och övriga beredningsdokument som gäller propositionen finns till påseende i den offentliga tjänsten på adressen <https://valtioneuvosto.fi/sv/projekt> med identifieringskoden [OM024:00/2022](https://valtioneuvosto.fi/sv/projekt). Propositionen har beretts vid justitieministeriet utifrån arbetsgruppens promemoria och remissvaren om den.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet

2.1.1 Avsaknad av anteckning om förälder-barn som fenomen

På basis av den registerundersökning som Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (nedan MDB) gjorde i januari 2023 finns det i befolkningsdatasystemet för närvarande uppgifter om 1 753 minderåriga barn som har hemkommun i Finland men vars befolkningsuppgifter inte innehåller uppgifter om den mor som har fött barnet. Av dessa barn har 162 dock i befolkningsdatasystemet uppgifter om fadern antingen som ett faderskap som fastställts i Finland eller som uppgifter som förts in i befolkningsdatasystemet på basis av en utländsk registeranteckning. Det finns alltså 1 591 minderåriga barn i befolkningsdatasystemet, för vilka ingen rättslig förälder har registrerats. Barn som är adopterade eller vars föräldrar har dött ingår inte i materialet.

Avsaknaden av uppgift i befolkningsdatasystemet om rättslig förälder innebär inte automatiskt att barnet inte faktiskt lever i en familj där det vårdas av en eller två föräldrar. Enligt uppgifter från befolkningsdatamyndigheterna är det oftast så att den myndighet som sköter befolkningsdatasystemet inte kan göra en anteckning om föräldraskap i befolkningsdatasystemet, eftersom den anmälda uppgiften grundar sig på en utländsk handling vars tillförlitlighet inte har kunnat verifieras. Alternativt har familjen kommit till Finland så att familjen inte har några handlingar som styrker förhållandet mellan familjemedlemmarna. Även om familjen faktiskt bor tillsammans, kan brister i anteckningarna i befolkningsdatasystemet orsaka betydande olägenheter när familjen försöker sköta barnets angelägenheter. Utan anteckningar om föräldraskap kan vårdnadshavare i allmänhet inte registreras för barnet. Anteckningar om vårdnaden gör det i sin tur möjligt att för barnets räkning ha kontakt med olika myndigheter och praktiska aktörer i barnets vardag (till exempel social- och hälsovård och utbildning). Bristfälliga uppgifter i befolkningsdatasystemet har därför betydande konsekvenser för familjens vardag, vilket kan bromsa familjens integration. Ärendet kan också ha betydelse till exempel i samband med barnets rätt att få underhåll och i fråga om arvsrätt som grundar sig på släktställning.

Även om frågan har aktualiserats främst i fråga om invandrarfamiljer, kan behovet av att utreda moderskapet för den mor som fött barnet i ett enskilt fall även ha gällt hemförlossning och situationer där den mor som föder barnet inte har sökt sig till mödrarådgivningens tjänster. Det är inte känt att frågan berör olaglig handel med barn eller arrangemang för surrogatfödelse, men ett samband med dessa företeelser kan inte helt uteslutas.

Fenomenets omfattning och relevans kräver lagstiftningsåtgärder. Även om behovet av reglering särskilt avser invandrarbefolkningen måste man ta hänsyn till att regleringen vid behov också bör kunna tillämpas i större utsträckning.

2.1.2 Bedömning av handlingars tillförlitlighet

Bestämmelser om säkerställande av tillförlitligheten hos de uppgifter som ska antecknas i befolkningsdatasystemet finns i 19 § 1 mom. i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (661/2009, nedan befolkningsdatalagen), där det anges att som offentligt tillförlitliga uppgifter kan registreras endast sådana uppgifter vars tillförlitlighet har kontrollerats med hjälp av en officiell handling i original eller en tillförlitligt styrkt kopia av den eller vars tillförlitlighet tidigare har fastställts i ett finländskt domstols- eller förvaltningsförfarande. Om en handling inte fås direkt från en utländsk myndighet med hjälp av ett tekniskt gränssnitt eller på något annat tillförlitligt elektroniskt sätt, ska handlingen vara legaliserad eller åtföljas av ett intyg om dess ursprung

som utfärdats av en behörig myndighet i staten i fråga, om inte något annat följer av EU-lagstiftningen eller en annan internationell överenskommelse som är bindande för Finland. Den som visar upp en utländsk handling ska vid behov se till att handlingen översätts till finska eller svenska och legaliseras. MDB kan vid behov begära ett utlåtande av utrikesministeriet, Migrationsverket eller en polismyndighet om huruvida en handling som avses ovan är äkta och tillförlitlig.

Om en tillförlitlig handling, legalisering av en handling eller ett intyg över handlingens ursprung som utfärdats av en behörig myndighet i staten i fråga inte kan fås på grund av att säkerhetsläget eller situationen för de mänskliga rättigheterna inte är bra i staten i fråga eller av något annat särskilt skäl, kan MDB godkänna också någon annan tillförlitlig utredning som grund för den uppgift som registreras i befolkningsdatasystemet. En sådan annan tillförlitlig utredning har i tillämpningspraxis ansetts vara till exempel att rättsgenetiska undersökningar visar på ett genetiskt förhållande mellan förälder och barn.

Enligt 19 § 3 mom. i befolkningsdatalagen ska den som begär en registrering av uppgifter i befolkningsdatasystemet på någon annan grund än en sådan i 1 mom. avsedd handling som bedöms vara tillförlitlig lämna en redogörelse till MDB om orsaken till att det är omöjligt för hen att få en handling, en legalisering av handlingen eller ett intyg över handlingens ursprung. MDB kan efter att ha fått redogörelsen vid behov begära ett utlåtande av Migrationsverket eller utrikesministeriet om att det inte är möjligt att få handlingen, en legalisering av handlingen eller ett intyg över handlingens ursprung. Enligt uppgifter från MDB i augusti 2023 är sådana länder från vilka det inte är möjligt att få handlingar Afghanistan, Jemen, Libyen, Pakistan och Somalia. Det är möjligt att legalisera en handling eller att få ett intyg över ursprunget från alla andra länder, men den tid och de kostnader som krävs varierar från land till land. I ett enskilt fall kan villkoret att det är omöjligt att legalisera en handling eller att få ett intyg över ursprunget uppfyllas också om en person har beviljats internationellt skydd i förhållande till den stat från vilken handlingarna bör skaffas eller det annars anses att personen på grund av sin egen säkerhet inte kan skaffa de sakförhandlingar som krävs. Dessutom kan omöjlighetskravet uppfyllas om omständigheterna i det enskilda fallet är sådana att det kan anses omöjligt att få tillgång till handlingar (till exempel vissa områden i Syrien). Det är särskilt lätt att lägga fram en tillförlitlig handling mellan EU-länderna. Ett apostilleintyg som är lättare än kravet på legalisering kan dessutom fås även utanför EU-länderna från de 120 stater som har anslutit sig till den så kallade apostillekonventionen (konventionen om slopande av kravet på legalisering av utländska allmänna handlingar, FördrS 45-46/1985).

Utgångspunkten i myndighetspraxis är att om det är möjligt att från ursprungslandet få en legaliserad handling som bevisar familjeband, är den finska myndigheten inte skyldig att vidta alternativa åtgärder för att påvisa familjeband, utan familjen själv har den skyldigheten. Alla familjer anser inte att en registrering är nödvändig och begär därför inte registrering av familjeuppgifter. En del familjer ansöker om registrering av familjeförhållanden, men de skaffar inte de nödvändiga handlingarna, eftersom de anser att det är för betungande eller kostsamt att skaffa handlingarna. I sådana situationer blir barnen utan uppgift om föräldraskap.

Enligt den statistik som sammanställts av MDB utgör medborgare i de fem ovannämnda staterna följande andel av materialet (länder från vilka det är omöjligt att skaffa den nödvändiga dokumentationen):

Minderåriga utan anteckning om mor: 332

Minderåriga utan anteckning om mor, har far: 44

Minderåriga utan anteckning om mor eller far: 288

Minderåriga utan anteckning om mor, saknar vårdnadshavare: 176

Minderåriga utan anteckning om mor, har vårdnadshavare/företrädare: 162

Det allmänna dokumentationskrav enligt befolkningsdatalagen som ligger till grund för registreringen av familjeförhållanden är fortfarande motiverat för att tillförlitligheten i uppgifterna i befolkningsdatasystemet ska kunna garanteras. Dessa grunder i befolkningsdatalagen behöver inte ändras, utan problemet bör i första hand lösas genom ett förfarande som gör det möjligt att fastställa moderskapet med stöd av materiell speciallagstiftning.

2.1.3 Alternativa åtgärder för att påvisa familjeband

Bestämmelser om konstaterande, utredning, fastställande och upphävande av moderskap och faderskap finns i föräldraskapslagen. Föräldraskapslagen trädde i kraft den 1 januari 2023, då faderskapslagen (11/2015) om fastställande av faderskap och moderskapslagen (253/2018) om fastställande av moderskap sammanslogs till en föräldraskapslag.

Enligt 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen kan faderskapet fastställas även när de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga om tilläggsutredningar inte skäligen kan fås och en rättsgenetisk faderskapsundersökning visar faderskapet. Motsvarande bestämmelse ingick också i faderskapslagen, som trädde i kraft 2016. På grundval av en bestämmelse som betonar oskäligheten i denna situation kan fadern redan nu fastställas, om faderskapsutredningen och den rättsgenetiska faderskapsundersökningen visar att personen är barnets far. Bestämmelsen gör det möjligt att fastställa fadern till exempel när det gäller minderåriga barn från de fem ovan nämnda staterna, för vilkas del det har ansetts vara omöjligt att lämna in dokumentation över familjeförhållandena.

Även om faderskapet kan utredas, kan det ändå bli ett praktiskt problem att anteckna försörjningsförhållandet i befolkningsdatasystemet i situationer där anteckning om modern saknas. Barnatillsyningsmannen har inte behörighet att fastställa en ensam vårdnadshavare för barnet, om det inte finns rättsliga parter för ett sådant avtal. Fastställandet av en enda vårdnadshavare utan avtal mellan föräldrarna förutsätter beslut av tingsrätten.

I föräldraskapslagen ingår inte någon motsvarande bestämmelse om skälighetsbedömning som stöd för utredning av den mor som har fött barnet. Eftersom det vid en rättsgenetisk faderskapsundersökning i allmänhet även tas prov på barnets mor, kan man i samband med faderskapsundersökningen också ha fått en bekräftelse på barnets genetiska mor. En anteckning om mor-barn kan dock inte göras direkt i befolkningsdatasystemet med stöd av föräldraskapslagen, utan skälighetsbedömning enligt 19 § 3 mom. i befolkningsdatalagen ska tillämpas. Regleringshelheten i befolkningsdatalagen och omständigheterna i enskilda fall anger om förhållandet mellan mor och barn kan antecknas i befolkningsdatasystemet.

Kriteriet i föräldraskapslagen som betonar att situationen är oskälig och som endast gäller faderskapsutredning, har i tillämpningspraxis getts större betydelse än kriteriet i befolkningsdatalagen som betonar att det är omöjligt att fastställa både faderskap och moderskap. Av detta följer att det i internationella situationer för närvarande, på grund av den rättsliga grundens täckning, är enklare att få ett faderskap bekräftat än ett moderskap. Detta kan inte anses vara motiverat enligt en helhetsbedömning. Eftersom familjen inte nödvändigtvis har en far vars faderskap kan utredas, är barnen ojämliga också i fråga om huruvida moderskapet för den mor som fött barnet

kan utredas. För att moderskapet ska kunna fastställas krävs en bestämmelse i föräldraskapslagen som motsvarar den bestämmelse som betonar oskäligheten i situationen i ett faderskapsfall.

2.1.4 Utredning av moderskap i lagstiftningen

Enligt 2 § i föräldraskapslagen konstateras moderskap på grundval av födande. Den som har fött ett barn är mor till barnet. Bestämmelsen tillämpas i alla situationer oberoende av hur barnet har fått sin början. Den som har fött ett barn är alltså mor till barnet också när personen inte genetiskt är det, utan barnet har kommit till med hjälp av en donerad äggcell eller ett donerat embryo. I de flesta fall råder det ingen oklarhet om moderns moderskap. Förhållandet mellan ett barn som fötts i Finland och den mor som fött barnet registreras automatiskt i befolkningsdatasystemet på basis av sjukhusets födelseanmälan, om modern har hemkommun i Finland. Bestämmelser om anmälan om födelse finns i 32 § i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet (128/2010). Enligt paragrafen ska den verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård vid vilken en förlossning har skett göra anmälan till befolkningsdatasystemet om det barn som fötts levande. Också en läkare, barnmorska, hälsovårdare, sjukskötare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som bistått modern vid förlossning som skett någon annanstans än vid en verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård ska göra anmälan till befolkningsdatasystemet om det barn som fötts levande. Om ett barn har fötts helt och hållet utanför hälso- och sjukvården, ska modern eller den i vars vård barnet är anmäla födelsen till en verksamhetsenhet för hälso- och sjukvård eller till en läkare, barnmorska, hälsovårdare eller sjukskötare, som ska anmäla födelsen vidare till befolkningsdatasystemet. Familjeförhållandet mellan ett barn som fötts utomlands och den mor som fött barnet registreras i regel på basis av skriftlig bevisning som behandlats ovan i avsnitt 2.1.2.

I 5 § 1 mom. i föräldraskapslagen föreskrivs det att om den som har fött ett barn har fått assisterad befruktning enligt 1 § i lagen om assisterad befruktning och barnet har fötts till följd av den assisterade befruktningen, kan den kvinna som i samråd med den som har fött barnet har gett sitt samtycke till behandlingen fastställas vara mor till barnet jämsides med den som har fött barnet. Detta så kallade andra moderskap kan dock inte fastställas, om barnet redan har två juridiska föräldrar eller en far kan konstateras eller fastställas för barnet.

Moderskapet för den ovan i 5 § 1 mom. avsedda modern kan erkännas, utredas, fastställas och upphävas under de förutsättningar som anges i föräldraskapslagen. Enligt 6 § 1 mom. i föräldraskapslagen är syftet med en föräldraskapsutredning att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa eller bevisa att ett barn har en far eller en i 5 § 1 mom. avsedd andra mor. Däremot innehåller lagen för närvarande inga bestämmelser om utredande, fastställande eller upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet. Även tillämpningsområdet för lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning har enligt dess ordalydelse avgränsats så att det inte omfattar möjligheten att utreda moderskap.

Barnets rättsliga förhållande till modern kan därför för närvarande fastställas endast då det finns samtycke till assisterad befruktning eller genom domstolsbeslut. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har i egenskap av registermyndighet ansett att den inte har behörighet att fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet, eftersom det inte är fråga om ett förfarande för fastställande av moderskap enligt föräldraskapslagen.

Det finns fem kända fall av domstolsavgöranden om fastställande av moderskap för den mor som har fött barnet, av vilka ett har avgjorts vid besvärdomstolen. I avsaknad av skriven reglering har domstolarna i enskilda fall med stöd av 106 § i grundlagen¹ stannat för att tillämpa faderskapslagen och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning i tillämpliga delar för utredande och fastställande av moderskapet för den mor som fött barnet. I ett fall har moderskapslagen tillämpats.² Domstolarna ansåg att Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheternas (nedan Europadomstolen) praxis i faderskapsavgöranden analogt förutsätter att den sökande har möjlighet att få moderskapet bekräftat vid domstolsprövning.³ Moderskapslagen har ansetts vara bristfällig och stå i strid med det skydd för privatlivet som föreskrivs i 10 § i grundlagen samt med den likabehandling av personer som tryggas i 6 § i grundlagen.

En central del av begreppet privatliv har i Europadomstolens avgörandep Praxis ansetts vara frågor som rör en persons identitet. Det kan anses vara fråga om identiteten också när en persons personuppgifter registreras. En persons intresse av att söka information om sin egen identitet i sitt förflutna och sitt biologiska ursprung i samband med föräldraskap är också en del av skyddet för privatlivet.⁴

Det har också mer allmänt diskuterats om det, vid avsaknad av en specifik typ av talan, skulle vara möjligt att fastställa moderskap utifrån den allmänna regleringen av fastställsetalan. Vid fastställsetalan yrkar kändanden att domstolen ska bekräfta att det föreligger ett visst rättsförhållande mellan kändanden och svaranden (positiv fastställsetalan) eller att det inte finns något sådant (negativ fastställsetalan). Fastställsetalan är en så kallad allmän talan. Genom fastställsetalan kan inte fastställas ett sådant rättsläge som gäller familjerättsligt statusförhållande och som redan med stöd av lag är i kraft och som kan ändras endast med stöd av domstol eller beslut.⁵ I en situation där ingen mor har antecknats för barnet, saknas rättsläge som gäller statusförhållande. En allmän fastställsetalan kan således i princip komma i fråga.

En annan möjlighet som föreslagits är att det bör vara möjligt att på grundval av en DNA-undersökning direkt fastställa moderskapet för den som fött barnet. Den mor som har fött barnet är dock inte i samtliga fall barnets genetiska mor, så en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som sådan räcker inte i sig för att påvisa moderskap enligt 2 § föräldraskapslagen, utan det krävs dessutom en utredning om huruvida den juridiska moderns förutsättningar i övrigt uppfylls (moderskapsutredning). Om moderskapet för den mor som har fött barnet direkt skulle kunna konstateras på grundval av rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar, skulle detta förutsätta en ändring av 2 § föräldraskapslagen.

Sammantaget kan man konstatera att förfarandet för att fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet för närvarande är komplicerat och osäkert och sysselsätter flera myndigheter. Rättsläget står i strid med att det ligger i barnets intresse att så snart som möjligt förses med en anteckning om sina juridiska föräldrar. Också familjens bästa talar för att barnatillsyningsmannens skyldighet att reda ut föräldraskapet för barnet utvidgas till att även gälla moderskapet för

¹ Rovaniemi hovrätt 30.9.2020 S 20/133, Uleåborgs tingsrätt 4.12.2020 L 20/20596, Västra Nylands tingsrätt 11.6.2021 L 750/2020/1494, Uleåborgs tingsrätt 31.8.2021 L 20/8537, Östra Nylands tingsrätt 9.9.2021 L 21/14309.

² Helsingfors tingsrätt 19.5.2021 L 19/66910.

³ Till exempel Rovaniemi hovrätt 30.9.2020 S 20/133.

⁴ Till exempel Jäggi mot Schweiz, dom 13.7.2006, punkt 37.

⁵ Mikko Vuorenmaa – Dan Helenius – Petra Hietanen-Kunwald – Tuomas Hupli – Risto Koulu – Juha Lappalainen – Heidi Lindfors – Johanna Niemi – Jaakko Rautio – Timo Saranmaa – Santtu Turunen – Jyrki Virolainen, Prosessioikeus. Alma Talent 2021, s. 506.

den mor som fött barnet i situationer där detta inte är klart. I många avseenden är rättsläget annorlunda i fråga om huruvida det är fråga om att utreda faderskapet eller moderskapet för den mor som har fött barnet. Med tanke på likställdhet och klarhet och konsekvens i rättsläget kan detta anses vara problematiskt. Moderskapet för en mor som fött barn ska kunna utredas och fastställas genom liknande förfaranden som i faderskapsärenden, och saken ska inte vara beroende av en eventuell allmän fastställsetalan. Det är inte heller motiverat att föra ett mål till domstol när alla parter och de som undersöks är eniga och samtycker till rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar och saken därför kunde utredas av barnatillsyningsmannen.

För alla myndigheter som utför uppgifter som gäller föräldraskapsutredning och fastställande av föräldraskap krävs tydliga behörighetsregler för utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet. De viktigaste myndigheterna är socialväsendet i välfärdsområdena (barnatillsyningsmännen), Institutet för hälsa och välfärd, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata samt domstolarna.

2.2 Rättsgenetiska faderskapsundersökningar

2.2.1 Allmänt

Bestämmelser om inhämtande av genetisk bevisning i ärenden som gäller fastställande eller upphävande av faderskap finns i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning. Lagstiftningen kompletteras av statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning (805/2022). Lagen har varit i kraft i cirka 18 år. Lagen uppdaterades i samband med totalreformen av faderskapslagen 2016 och i samband med att föräldraskapslagen stiftades 2022. Med rättsgenetisk faderskapsundersökning avses sådan undersökning av människans gener, annat ärftligt DNA eller genprodukter som görs i enlighet med 1 § i föräldraskapslagen för fastställande eller upphävande av faderskap.

I samband med ett mål om fastställande eller upphävande av faderskap som domstolen behandlar kan den förordna faderskapsundersökning, om en part kräver en undersökning eller om domstolen i övrigt anser att en sådan behövs för att saken ska kunna utredas. Barnatillsyningsmannen kan, med alla parter samtycke, beställa en undersökning, om förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen är uppfyllda. Enligt 12 § i föräldraskapslagen ska barnatillsyningsmannen i samband med faderskapsutredningen beställa en rättsgenetisk faderskapsundersökning av barnet, den mor som har fött barnet och den person som kan vara far till barnet, om den sistnämnde begär en undersökning eller om barnatillsyningsmannen i övrigt anser att en sådan behövs. Om en undersökning enligt lagen om faderskapsundersökning kan förordnas att gälla någon annan person än de ovannämnda och barnatillsyningsmannen anser det vara befogat, kan barnatillsyningsmannen beställa en undersökning även i fråga om den personen.

I princip tas prov för rättsgenetisk faderskapsundersökning från barnet, modern och faderskandidaten. I undersökningen framställs en DNA-profil för var och en av dem som undersöks, på grundval av vilken en jämförelse görs av om faderskandidaten kan vara barnets biologiska far eller inte. Barnet får hälften av sin arvs massa från sin mor och hälften från sin far. Till följd av detta delar barnet med båda föräldrarna 50 procent av sin arvs massa, som kan påvisas direkt med hjälp av de DNA-profiler som används i rättsgenetiska undersökningar. När en mans DNA-profil inte stämmer överens med barnets DNA-profil på minst tre DNA-tecken, betraktas det som ett tecken på att mannen inte kan vara barnets far. Moderns prov är viktigt i rättsgenetisk släktskapsforskning. Med hjälp av moderns prov får man reda på vad i barnets DNA-profil som härstammar från modern, vilket innebär att den återstående DNA-profilen härstammar från fadern. I sådana fall kan jämförelsepersonernas DNA-profiler användas som jämförelseobjekt

endast för den DNA-profil som barnet har fått av sin ena förälder. Detta begränsar antalet personer som kan vara föräldrar till barnet och ökar DNA-analysens bevisvärde. Moderns prov ökar därför informationsvärdet i undersökningen och gör det också möjligt att bekräfta barnets identitet, bland annat i situationer där barnet är så litet att det ännu inte har någon egen identitetshandling. Om provet utesluter släktskap mellan mor och barn ska orsaken utredas för att man ska kunna säkerställa att provet inte har tagits från fel barn.

Undersökningen utförs av Institutet för hälsa och välfärd . Helsingfors universitet (nedan HU) upphörde att göra faderskapsundersökningar den 1 januari 2016. Vid Institutet för hälsa och välfärd är det rättsgenetiska teamet vid enheten för rättskemi vid avdelningen för statens tjänster som är sakkunnig på området och utför undersökningarna. Den primära typen av prov har sedan den 1 januari 2016 varit ett epitelprov från kindens insida. Andra typer av prov är blodprov som kan tas från både en levande person och en avliden person, samt färskt vävnadsprov från en avliden eller vävnadsprov som gjuts in i paraffinblock.

De nuvarande DNA-undersökningarna gör det möjligt att utreda faderskapet i fler fall än tidigare. Enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd görs varje år omkring 1 600 faderskapsundersökningar som beställts av barnatillsyningsmän och omkring 150 av domstolarna förordnade faderskapsundersökningar. Dessutom görs omkring 120 undersökningar som begärts av privatpersoner och som betalas av dem själva.

Tabell 1. Faderskapsundersökningar 2012, 2017 och 2022

	Barnatillsyningsmannen	Domstolen	Totalt
2012 (HU + THL)	1125	120	1245
2017 (THL)	1618	187	1805
2022 (THL)	1419	176	1595

Källa: THL, 12.1.2023.

I lagen om rättsgenetiska faderskapsundersökningar föreskrivs, i enlighet med lagens namn, om rättsgenetiska faderskapsundersökningar, och den innehåller inte bestämmelser om rättsgenetiska moderskapsundersökningar. Av detta följer att lagen inte som sådan kan tillämpas för utredning av förhållandet mellan mor och barn. Enligt förarbetena till lagen (RP 56/2004 rd, s. 10) ska lagen i tillämpliga delar kunna tillämpas även i de sällsynta fall där frågan om moderskap är oklar och fastställelseletalen har väckts. Lagutskottet beslutade dock, med avvikelse från regeringens förslag, att stryka det förslag till bestämmelse som skulle ha gjort det möjligt att låta göra rättsgenetiska undersökningar för att avgöra frågan om moderskap. Vid den tidpunkten ansågs det att det inte fanns något praktiskt behov av en sådan reglering och att bedömningen av regelverket skulle ha krävt en mer omfattande beredning.

Eftersom det vid en rättsgenetisk faderskapsundersökning i allmänhet även tas prov på barnets mor, kan man i samband med faderskapsundersökningen också få rättsgenetiska bevis från barnets genetiska mor. Det bör noteras att barnets genetiska mor och den mor som fött barnet inte är desamma om den mor som har fött barnet har genomgått assisterad befruktning där donerat ägg har använts. Dessa situationer kan dock uppskattas vara mycket sällsynta om det rör sig om asylsökande från ett utvecklingsland. En bedömning av sannolikheten för att genetiska bevis

kan användas för att fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet ska dock göras från fall till fall.

Moderskapsundersökningar har gjorts i situationer där utredningen behövs för att förhållandet mellan mor och barn ska kunna antecknas i befolkningsdatasystemet och där bestämmelserna i befolkningsdatalagen också gör det möjligt att registrera uppgifterna i befolkningsdatasystemet. Institutet för hälsa och välfärd gör ingen undersökning förrän den som frågar om undersökningen har fått bekräftelse från MDB om att registeranteckningen kan göras på basis av en DNA-undersökning. Moderskapsundersökningar görs inte bara på förordnande av domstol utan också på begäran av kommuner eller enskilda personer. Mellan 2012 och 2022 begärdes av Institutet för hälsa och välfärd omkring 150 moderskapsundersökningar för olika situationer, varav sju var förordnade av domstol.

Problemet är i praktiken att om en minderårig inte har en i befolkningsdatasystemet antecknad vårdnadshavare eller någon annan företrädare som kan ge sitt samtycke till ett prov som behövs för rättsgenetisk undersökning, kan provet inte tas. Problemet med att företräda sådana barn har lösts på olika sätt i olika kommuner. Vårdområdet kan med stöd av 5 c § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983) inleda ärenden som gäller förordnande av ställföreträdare för vårdnadshavare. Även förmyndarmyndigheten, det vill säga MDB, kan med stöd av 7 § 2 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) hos tingsrätten ansöka om förordnande av intressebevakare, om barnatillsyningsmannen har påpekat behovet för MDB. Förordnande av en ställföreträdare för en av domstolen förordnad vårdnadshavare eller av en intressebevakare för ett barn för provtagning är ett administrativt tungt och tidskrävande förfarande, men rättsligt sett är det rätt sätt att handla i saken. Enligt uppgifter från MDB och barnatillsyningsmännen kan förfarandet ta flera månader i anspråk. I enskilda fall har den förmodade vårdnadshavaren för ett minderårigt barn också kunnat ge sitt samtycke till provtagningen. Enligt uppgifter från Migrationsverket kan man i situationer där utlänningslagen (301/2004) tillämpas ha framskridit enligt en modell för så kallad förmodad vårdnadshavare, om barnet inte har någon sådan företrädare som avses i 56 § i lagen om främjande av integration (1386/2010) eller i 39 § i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011).

Tillämpningsområdet för lagen om faderskapsundersökning har visat sig vara alltför begränsat och motsvarar inte behoven i anslutning till moderskapsutredning. Tillämpningsområdet bör utvidgas till att även omfatta rättsgenetiska moderskapsundersökningar. I lagen bör det göras behövliga tillägg i form av bestämmelser om moderskapet för den mor som fött barnet. Dessutom har praxis för företrädande av barn varit tung och varierande. Ansvarsfördelningen mellan de olika myndigheterna behöver klargöras. En förtydligande reglering behövs för de villkor under vilka det prov som behövs på barnet kan tas, om det för barnet inte finns någon anteckning om vårdnadshavare, som skulle kunna ge sitt samtycke till provtagningen för barnets räkning.

2.2.2 Undersökning av en försvunnen person eller en avliden person som inte är begravd

Vid användning av DNA-undersökningar kan det prov som behövs för avgörande av faderskapsfrågan också tas från en avliden. Ett behov för detta kan till exempel uppstå genom att den förmodade fadern avlider före barnets födelse eller så snart efter barnets födelse att föräldraskapet inte har kunnat erkännas eller utredas. Det ska dock noteras att om föräldraskapet har erkänts före barnets födelse på det sätt som föreskrivs i 19 § i föräldraskapslagen och det inte finns anledning att betvivla föräldraskapet, kan föräldraskapet fastställas när barnet har fötts utan en rättsgenetisk faderskapsundersökning, även om föräldern har avlidit innan föräldraskapet fastställdes. Majoriteten av faderskapsundersökningarna av avlidna görs på initiativ av vuxna barn. I dessa situationer skulle faderskapet ha kunnat utredas medan alla parter levde,

men behovet av eller intresset för det uppstår först när modern eller den förmodade fadern har avlidit.

Situationen avgör vilka möjligheter som finns för att genomföra en rättsgenetisk faderskapsundersökning av den avlidne. Om den avlidne inte är begravd eller kremerad, är vanligtvis det mest tillförlitliga och enkla sättet att ta ett prov av den avlidne. I de flesta fall kan den avlidne identifieras på ett fullständigt tillförlitligt sätt, vilket garanterar att provet gäller rätt person.

Om den man eller mor som ska undersökas har avlidit men ännu inte har begravts eller kremerats, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett vävnadsprov av den avlidne som tas med stöd av 5 § 2 mom. i lagen om faderskapsundersökning. Också barnatillsyningsmannen kan enligt 12 § 2 mom. i föräldraskapslagen beställa en rättsgenetisk faderskapsundersökning av den avlidne. I praktiken hinner domstolen inte förordna provtagning på den avlidne, utan i dessa situationer tas provet med stöd av 16 § i lagen. Enligt den paragrafen får en legitimerad läkare eller en läkare med tillstånd, eller under läkarens direkta uppsikt någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, på begäran utan samtycke av den efterlevande maken eller maken och arvingarna ta ett prov av en avliden person för en eventuell undersökning, om den som framställer begäran visar att provtagning kan behövas för fastställande eller upphävande av faderskap. Rätt att framställa begäran har den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av faderskap. I dessa situationer kan ett prov tas för framtida undersökning, även om domstolen inte har bestämt att undersökningen ska göras och den avlidnes anhöriga inte har gett tillstånd till det. Provtagaren instrueras att från lårmuskeln ta ett vävnadsprov som är lika stort som en sockerbit och som placeras i ett torrt rör och i frys. Dessutom instrueras provtagaren att anteckna i den avlidnes journalhandlingar vem som tog provet, var och när provet togs samt var det förvaras tills domstolen hinner behandla ansökan om undersökning av provet. Att i praktiken hitta en lämplig förvaringsplats vid vissa verksamhetsenheter inom hälso- och sjukvården kan ha gett upphov till utmaningar. Av denna anledning har prov skickats till Institutet för hälsa och välfärd i väntan på att domstolen beslutar att undersökningen ska göras. Det har dessutom föreslagits att provtagaren i stället för en läkare eller någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som står under läkarens överinseende också kan vara vilken som helst legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som krävs för att ta provet.

I situationer där den förälder som ska undersökas är försvunnen eller den avlidne saknas eller inte på ett tillförlitligt sätt har kunnat identifieras eller om den avlidne har begravts eller kremerats, kan undersökningen på förordnande av domstol eller på beställning av barnatillsyningsmannen göras på ett vävnadsprov som tidigare tagits av personen och som kan tillgås. Detta förfarande innebär en viss risk, men i allmänhet en liten risk, för att provet inte har tagits från den person som behöver undersökas. Prov på avlidna personer har fått från patologienheter inom olika sjukvårdsdistrikt, där man förvarar prov som tagits vid medicinsk obduktion samt prov som tagits på levande personer för utredning av sjukdomsorsak. Prov har också fått från Institutet för hälsa och välfärds enhet för rättsmedicin (rättsmedicinska obduktioner). Prov som enligt 20 § 4 mom. i lagen om användning av mänskliga organ, vävnader och celler för medicinska ändamål (101/2001) har tagits för behandling, diagnostisering av sjukdom, utredande av dödsorsak eller medicinsk forskning får överlätas för utredande av de biologiska föräldrarna till ett forskningsinstitut som förordnats av domstol eller någon annan myndighet eller för identifiering av en avliden till en polismyndighet. Det bör noteras att om en person under sin livstid har lämnat ett prov specifikt för en biobank, ska provet inte överlätas för något annat ändamål, såsom faderskapsundersökning (RP 86/2011, s. 57).

Enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd är situationer med försvunna personer extremt sällsynta. Omkring ett fall inträffar på tio år. Däremot görs undersökningar av avlidna

personer nästan varje vecka. Antalet sådana undersökningar har ökat klart efter den 1 januari 2016, när faderskapslagen (11/2015) som trädde i kraft då gjorde det möjligt att väcka talan om fastställande av faderskap för juridiskt faderlösa barn i alla åldrar.

Tabell 2. Prov från avlidna 2012, 2017 och 2022.

	Sammanlagt
2012 (HU + THL)	cirka 15
2017 (THL)	cirka 30
2022 (THL)	cirka 50

Källa: THL, 12.1.2023.

Den grundläggande regleringen om provtagning i fråga om en försvunnen person eller en person som har avlidit men ännu inte är begravd är fortfarande lämplig. Det finns dock vissa detaljer i detta regelverk som måste preciseras. Till exempel behöver bestämmelserna om provtagaren uppdateras, så att även någon annan än en läkare eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som står under läkarens direkta överinseende kan ta provet. Det finns också behov av anvisningar om var provet ska förvaras efter provtagningen. Ytterligare finns det anledning att i framtiden ägna uppmärksamhet åt hur information om lagstiftningens innehåll sprids i olika välfärdsområden.

2.2.3 Utnyttjande av resultat från tidigare undersökningar

Information från tidigare föräldraskapsundersökningar kan också användas vid undersökning av en försvunnen eller avliden person. Undersökning av en mor får dock inte förordnas förrän det har visat sig att man genom att undersöka barnet och mannen inte får tillräcklig utredning för att avgöra faderskapsfrågan. I tillämpningspraxis har bestämmelsen orsakat en del missförstånd. Den har ofta tolkats som att den även gäller levande mödrar, även om bestämmelserna om fastställande av mor, barn och man finns i 4 §.

Möjligheten att använda resultaten från en tidigare undersökning i en ny undersökning bygger på att Arkivverket (nu Riksarkivet) har beordrat Folkhälsoinstitutet (nu Institutet för hälsa och välfärd) att permanent bevara utlåtanden om faderskapsundersökningar (KA/717/431/2006). Dessutom har Riksarkivet bestämt att Institutet för hälsa och välfärd ska bevara uppgifterna i det laboratoriedatasystem som används för rättsgenetiska undersökningar permanent (KA/22170/07.01.01.03.01/2018).

Utnyttjandet av tidigare undersökningsresultat kan innebära en marginell risk för att tidigare resultat inte baseras på ett prov som tagits av samma person. Om den som undersöks har fått ett positivt resultat i den tidigare undersökningen, finns det dock i praktiken ingen risk. Om resultatet har varit ett uteslutande av faderskapet är det scenario som beskrivs ovan möjligt.

Enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd har tidigare resultat i praktiken utnyttjats mycket sällan när det gäller avlidna personer. Detta beror förmodligen på att domstolarna inte har haft tillräckligt med information om denna möjlighet. Dessutom har det haft en betydande inverkan att en stor del av de avlidna personer som varit föremål för faderskapsundersökning har varit sådana på vilka en eventuell tidigare undersökning gjordes på 1960- och 1970-talen,

då undersökningen gjordes genom blodgruppsbestämning. Dessa undersökningsresultat är inte jämförbara med de nuvarande undersökningsresultaten.

Möjligheten att utnyttja tidigare undersökningsresultat ses fortfarande som nödvändig och aktuell. Men att begränsa bestämmelsen till personer som är försvunna eller som är döda har i tillämpningspraxis visat sig vara alltför snävt. Att utnyttja tidigare resultat även i fråga om levande personer skulle spara möda inte bara för personerna själva utan också för de olika myndigheterna. På så sätt skulle man dessutom spara både provtagningskostnader och undersökningskostnader. Redan i dag ger en stor del av de levande personer som för andra gången undersöks på beställning av barnatillsyningsmannen sitt samtycke till att resultaten från den tidigare undersökningen används i stället för att de ska behöva lämna ett nytt prov. För att göra den här möjligheten så tydlig som möjligt bör också bestämmelserna om informationsskyldighet och rätten till information om resultaten från en tidigare undersökning förtydligas.

2.2.4 Släktskapsundersökningar

Om vävnadsprov eller resultat från en tidigare undersökning inte finns att tillgå och den avlidne har kremerats, är det inte möjligt att undersöka den avlidnes arvs massa. Detta beror på att en persons DNA förstörs vid hög temperatur vid kremering. I så fall är möjligheten att få prov som visar släktskap beroende av om den avlidnes släktingar kan undersökas. Provet kan tas av den förmodade förälderns föräldrar eller andra nära släktingar, om de ger sitt samtycke till detta. I alla släktskapsundersökningar är den grundläggande utgångspunkten att undersökningen endast kan utföras med samtycke av den som undersöks. Barnet, modern och den förmodade fadern kan däremot förordnas att undersökas även utan sitt samtycke. Den som ska undersökas eller intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare, om samtycket har getts av dessa, kan återta samtycket tills resultatet av undersökningen tillställts domstolen. Samtycke har i praktiken getts på olika sätt. Det är inte känt att givna samtycken skulle ha återkallats.

I den gällande lagen har prioriteringsordningen fastställts för den ordning i vilken släktingar kan undersökas. Domstolen kan i första hand förordna att en undersökning ska göras av mannens båda föräldrar med deras samtycke.

Om en mor- eller farförälder som ska undersökas är försvunnen eller avliden kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett existerande vävnadsprov som tidigare har tagits eller ska tas av personen eller att man i undersökningen använder uppgifter om personen från en tidigare undersökning. Detta är dock möjligt endast om det inte finns skäl att anta att den försvunna eller avlidna mor- eller farföräldern inte hade gett sitt samtycke till undersökningen. Det är därför nödvändigt att bedöma hur den avlidne skulle ha ställt sig till undersökningen under sin livstid.

Ett ytterligare villkor i 6 § 2 mom. om den avlidnes inställning grundar sig på ett förslag från lagutskottet. I sitt betänkande om rättsgenetiska faderskapsundersökningar föreslog lagutskottet (LaUB 1/2005 rd s. 5–6) att domstolen inte ensam ska ha rätt att bestämma om undersökning, men inte heller den avlidnes rättsinnehavare. Domstolen bör bedöma den avlidnes tidigare inställning till faderskapsutredning om möjligt på grundval av tillgänglig utredning. En sådan utredning kan i praktiken vara uttalanden av den avlidnes förälder samt andra eventuella bevis på hans inställning till barnet i fråga. Det är fråga om en helhetsbedömning som domstolen gör om den förmodade viljan hos en person som har avlidit. I praktiken kan bevis för avlidnas vilja och attityder endast ges av deras släktingar och andra närstående.

Den som motsätter sig att ett undersökningsförordnande utfärdas har en skyldighet att bevisa att mannens avlidna föräldrar inte skulle ha gett sitt samtycke till undersökningen. Lagutskottet har

framfört att då bedömningen av den förmodade viljan alltid grundar sig på i någon mån osäkert material, kan tröskeln för att inte utfärda ett undersökningsförordnande på denna grund inte vara särskilt hög. På så sätt ställs högre krav på undersökning av avlidna släktingar än på undersökning av barnets egna avlidna föräldrar och då kan en större skarars intressen bli föremål för avvägning.

Om det inte kan förordnas att en undersökning ska utföras på det sätt som anges ovan, kan domstolen bestämma att undersökningen ska gälla den ena av mannens föräldrar eller någon annan av hans släktingar med dennes samtycke. I sista hand, om undersökningar som gäller barn och män och deras släktingar inte ger tillräcklig utredning för att frågan om faderskap ska kunna avgöras, kan även moderns släktingar undersökas. Det är inte känt att undersökningar har förordnats gällande mödrars släktingar.

Vid undersökning av släktingar ska dessutom begäras utredning om huruvida undersökningen främjar utredningen av ärendet samt om det vid undersökningen kan framgå omständigheter som gäller den undersökta egen eller barnets härkomst. Under åren 2016–2021 har cirka 8–10 sådana utlåtanden per år begärts av Institutet för hälsa och välfärd. Med andra släktingar än föräldrar delar barnet en viss procentuell andel av sin arvs massa. Den procentuella andelen är mindre ju mer avlägsna släktingar det är fråga om. Med ett helsyskon delar barnet i genomsnitt 50 procent av arvs massan. Eftersom arvs massan från varje barn bildas slumpmässigt utifrån föräldrarnas arvs massa, är det emellertid inte säkert att helsyskon har arvt samma DNA-sekvenser från sina föräldrar i de områden som undersöks. Därför kan en undersökning av barnet och ett förmodat helsyskon inte nödvändigtvis avgöra frågan om släktskap.

Med mor- och farföräldrar, halvsyskon, barn till helsyskon och helsyskon till föräldrar (moster, faster, morbror eller farbror) delar barnet i genomsnitt 25 procent av sin arvs massa. Ovan nämnda släktskapsförhållanden (i genomsnitt 25–50 procent gemensam arvs massa) kan betraktas som nära släktingar när det gäller att påvisa föräldraskap genom DNA-analys. Genom undersökning av en enskild nära släkting kan det dock inte nödvändigtvis på ett tillförlitligt sätt påvisas om personerna är släkt eller inte. Om det är möjligt att få ett prov från fler än en nära släkting till DNA-analysen, ökar sannolikheten för ett tillförlitligt resultat.

Det bör vidare noteras att om jämförelsepersonens eget faderskapsförhållande inte grundar sig på en genetisk härstamning, kan undersökningen leda till en felaktig slutsats om kärandens faderskap. Denna risk kan dock minskas genom att antalet jämförelsepersoner ökas. Men även då är det möjligt att alla jämförelsepersoners faderskapsförhållanden inte är sådana som angivits.

Det är fortfarande nödvändigt att bevara möjligheten att undersöka släktingar. Den företrädesordning som fastställs i lagen för de släktingar som ska undersökas har emellertid visat sig vara alltför restriktiv i tillämpningspraxis. Tillämpningen har bland annat krävt att den förmodade faderns döda föräldrar ska undersökas innan det har varit möjligt att undersöka levande släktingar som är villiga att delta i undersökningen, till exempel barnets helsyskon. Detta kan inte anses vara ändamålsenligt.

Även om det är nödvändigt att göra prioritetsordningen mer flexibel, finns det samtidigt anledning att begränsa definitionen av släktskap till nära släktingar. Detta är motiverat, eftersom sannolikheten för att frågan om föräldraskap ska kunna avgöras minskar ju mer avlägsen en släkting är. Det är därför också nödvändigt att bevara möjligheten att begära en utredning av Institutet för hälsa och välfärd om huruvida en undersökning av en släkting bidrar till att avgöra frågan om föräldraskap. Möjligheten till detta är nödvändig oberoende av om släktingen är vid liv eller avliden.

Utgångspunkten att provet i sista hand kan tas utan samtycke av de förmodade föräldrarna till barnet är fortfarande aktuell. Barnets rätt att känna till sitt ursprung är primär i förhållande till föräldrarnas fysiska integritet och till skyddet för privatlivet. Rättslägets förutsägbarhet förutsätter också att denna grundläggande utgångspunkt inte ändras. Detta system skulle försvagas avsevärt om föräldrarna inte var skyldiga att medverka på det sätt som de är i dag.

Principen om samtycke av andra personer som undersöks är fortfarande i grunden aktuell. En del kritik har ändå väckts av det faktum att föräldrarna till den förmodade fadern inte kan förordnas till rättsgenetisk undersökning mot sin vilja. Tillämpningen av den ovan nämnda bestämmelsen om den avlidnas inställning har i praktiken varit svårbegriplig och har visat sig förlänga domstolsförfarandena. Det går endast sällan att få en tillförlitlig utredning om vad de framtida generationerna har tänkt om att en föräldraskapsundersökning skulle utföras efter deras död. Det är skäl att förtydliga bestämmelsen i detta avseende.

2.2.5 Prov på begravda personer

Det finns inte alltid tidigare tagna vävnadsprov att tillgå. Det är inte heller alltid möjligt att av den avlidnes övriga släktingar få undersökningsresultat som på ett tillförlitligt sätt visar eller utesluter släktskap. Prov kan inte heller tas från andra släktingar utan deras samtycke. I enskilda fall har domstolarna därför varit tvungna att överväga om det är möjligt att utan någon särskild reglering utfärda ett undersökningsförordnande för att ta vävnadsprov från en död person som redan har begravts.

Den arbetsgrupp som utarbetade lagförslaget om rättsgenetiska faderskapsundersökningar föreslog redan 2001 att man skulle kunna ta prov på avlidna. På grundval av de yttranden som inkom beslutade man emellertid i den fortsatta beredningen att avstå från förslaget med tanke på respekt för gravfriden. Intresse för denna fråga har dock väckts på nytt efter att det blivit allt vanligare att så kallade äldre utomäktenskapliga barn väcker talan. Med gamla utomäktenskapliga barn avses barn som har fötts utom äktenskapet före den 1 oktober 1976, det vill säga innan 1975 års lag om faderskap trädde i kraft. Tidigare lagstiftning gjorde det inte möjligt att väcka faderskapstalan mot en man utan hans samtycke, om barnet hade fötts utom äktenskapet. I lagen angående införande av lagen om faderskap (701/1975) fanns en bestämmelse enligt vilken faderskapstalan kunde väckas med stöd av 1975 års lag om faderskap endast fem år efter lagens ikraftträdande, det vill säga till den 1 oktober 1981. Denna bestämmelse, som begränsar den tidsmässiga räckvidden för rätten att väcka talan, har sedan dess upphävts i samband med faderskapslagen 2015. Den lagen trädde i kraft den 1 januari 2016, varefter även de så kallade gamla utomäktenskapliga barnen har kunnat väcka faderskapstalan mot en man de känner.

I rättspraxis har man kommit fram till att det är möjligt att öppna en grav för vävnadsprov, även om denna möjlighet uttryckligen utesluts i lagen.⁶ I avsaknad av uttrycklig lagstiftning har det vid domstolarna varit fråga om en avvägning från fall till fall av barnets intressen i samband med gällande nationell lagstiftning, grundlagen och den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, i förhållande till skyddet av den avlidnas närståendes intressen och intressen som gäller skyddet för privatlivet och offentlig gravfrid.⁷

Högsta domstolen ansåg i sitt prejudikat HD:2021:88 att förbiseendet av kravet på öppnande av graven med stöd av 5 § 2 mom. i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning på det sätt som avses i 106 § i grundlagen uppenbart stred mot det skydd för privatlivet som tryggas i 10 § i

⁶ Till exempel HD:2021:88 och Helsingfors hovrätt 1.2.2018 nr 112.

⁷ Kajanalands tingsrätt 7.5.2020 L 18/2373.

grundlagen och i artikel 8 i den europeiska människorättskonventionen. I detta fall avstod man från att tillämpa förbudet mot att öppna en grav för att ta ett prov, med hänvisning till att förbudet strider mot grundlagen, och graven kunde öppnas för tagning av vävnadsprov. I prejudikatet i fråga bestämdes att ett prov skulle tas av de begravda föräldrarna till den kremerade faderskandidaten, eftersom det inte hade utretts att föräldrarna inte skulle ha gett sitt samtycke till undersökningen.

Högsta domstolen ansåg det klart att det vid provtagning med stöd av domstolens tillstånd inte var fråga om att ingripa i den genom lagstiftning skyddade gravfriden. Gravfriden var enligt högsta domstolen inte ett hinder för att öppna graven på lovligt sätt eller att röra vid den avlidnes kvarlevor. Tagandet av vävnadsprov av den avlidne för medicinsk forskning behövde enligt högsta domstolen inte granskas som en kränkning av gravfriden. I fråga om det allmännas intresse skulle enligt högsta domstolen beaktas att även om gravfriden i princip är evig, kan man i praktiken ingripa i gravfriden bland annat inom ramen för gravens integritetstid. I 17 kap. 12 § i strafflagen (39/1889) föreskrivs om sanktioner bland annat för den som olovligen öppnar en grav eller ur denna tar ett lik eller en likdel.

Det bör noteras att det i begravningslagen inte finns några bestämmelser om att öppna en grav för detta ändamål. Enligt 2 § 2 mom. i begravningslagen (457/2003) ska stoftet och askan efter en avliden hanteras på ett värdigt sätt och så att den avlidnes minne hedras. I 24 § i begravningslagen finns också bestämmelser om flyttning av gravsatt kropp eller aska. Enligt paragrafen får stoft eller aska som har gravsatts av synnerligen vägande skäl med tillstånd av regionförvaltningsverket flyttas till en annan grav. I 7 kap. 42 § i hälsoskyddsförordningen (1280/1994) föreskrivs särskilt om det tillstånd av hälsoskyddsmyndigheten som behövs för flyttning av gravsatt lik. Den kommunala hälsoskyddsmyndigheten ska enligt 42 § 5 mom. i förordningen vara närvarande när kroppen tas upp ur graven och på nytt begravs.

Det är tekniskt möjligt att ta prov på en begravd avliden för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. För att ta ett prov från den avlidne behövs dock specialkompetens och specialutrustning, eftersom en cirka 10 centimeter lång del av lårbenet ska tas från den avlidne för undersökning. Det tar flera timmar att isolera DNA från benet under två arbetsdagar, medan det till exempel tar ungefär 15 minuter att isolera putsprovet på kindens inre yta. Den här kompetensen har bara ett fåtal personer vid Institutet för hälsa och välfärd.

Av en begravd avliden kan man ännu efter flera årtionden få benvävnad som duger för rättsgenetisk undersökning. Men det är också möjligt att det på grund av DNA-nedbrytningen inte finns något användbart DNA kvar i benvävnaden. Hur väl benvävnad och DNA bevaras påverkas bland annat av de förhållanden som rått i jordmånen i graven. Det är därför inte möjligt att i förväg (t.ex. på grundval av den tid som gått sedan begravningen) veta om en rättsgenetisk undersökning av benvävnaden kommer att lyckas.

När man tar ett prov från en grav är risken att provet tas från fel person. Denna risk kan realiseras till exempel om det är fråga om en familjegrav där flera olika personer har begravts. Tjälarna flyttar på benen, och den begravdas ben ligger inte nödvändigtvis exakt på den plats där den avlidne en gång begravdes. Situationen kan vara särskilt utmanande när personer har begravts ovanpå varandra i en familjegrav och provet inte ska tas av den som begravts överst.

Det är inte möjligt att få prov för en rättsgenetisk faderskapsundersökning av en kremerad person. År 2011 kremerades nästan 43 procent av alla döda i Finland. År 2022 var procenttalet

närmare 60.⁸ Det är värt att notera att begravningssättet skiljer sig åt regionalt och även mellan olika trossamfund. År 2022 kremerades till exempel omkring 87 procent av alla döda i Helsingfors. I princip kremeras inte medlemmar av ortodoxa kyrkan och den islamiska församlingen.

Enligt 22 a § 3 mom. i statsrådets förordning om utredande av dödsorsak (948/1973) ska huvudmannen för en begravningsplats utan dröjsmål efter begravningen anmäla tiden för begravningen och den begravningsplats där den avlidne är begravd till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland. Om den avlidne har kremerats, ska huvudmannen för krematoriet anmäla när och var den avlidne kremerades. Om den avlidne vid sin död var medlem i den evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan, ska dessa anmälningar emellertid göras till den avlidnes församling. MDB underrättas således om de begravningar där den avlidne inte har tillhört den evangelisk-lutherska eller ortodoxa församlingen. Dessa meddelanden har tidigare arkiverats på papper på lokala magistrater, men numera finns det ett nationellt elektroniskt arkiv. Uppgift om gravplats bör finnas tillgänglig hos MDB när huvudmannen för begravningsplatsen har gjort en anmälan enligt förordningen. Om anmälningsskyldigheten har försumrats, kan uppgifterna inte fås.

Högsta domstolens prejudikat har på ovan nämnt sätt ändrat rättsläget. Av skäl som hänger samman med rättslägets förutsägbarhet och rättssäkerheten är det motiverat att dessa etablerade riktlinjer i tillämpningspraxis tas in i lagen. Samtidigt bör bland annat förfaranden för att öppna en grav och ta prov, behöriga myndigheter, kostnadsersättning och rättsmedel föreskrivas. Det är motiverat att provtagning av en redan begravd avliden bör vara det sista sättet att utreda föräldraskap. Om ett prov av den avlidne redan tidigare har tagits eller en föräldraskapsundersökning har gjorts, bör det tidigare provet eller undersökningsresultatet kunna användas för att graven inte ska behöva öppnas.

2.2.6 Övrigt

2.2.6.1 Utfärdande av undersökningsförordnande och underlåtenhet att iaktta förordnandet

När det föreskrivs att en undersökning ska utföras på en levande person, förenas förordnandet med vite. Domstolen ska ålägga den som beslutet gäller att inom utsatt tid med ett intyg visa att hen har gett det prov som behövs för undersökningen. Om förordnandet gäller ett barn under 15 år, ska vitet föreläggas barnets lagliga företrädare. Vite får inte föreläggas den av vilken prov kan tas enbart med hens samtycke. Intyg utfärdas av en för provtagningen ansvarig yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller av en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen.

Om den förpliktade utan laga hinder har underlåtit att följa förordnandet om provtagning, kan domstolen döma personen till vite. Om det fortfarande är nödvändigt att ta ett prov för att utreda saken, kan domstolen förelägga den som försummat skyldigheten ett nytt högre vite. Om det är sannolikt att den förpliktade trots vite inte följer provtagningsförordnandet eller om den förpliktade utan laga hinder har underlåtit att följa provtagningsförordnandet, kan domstolen bestämma att hen ska hämtas för provtagning och att provet får tas mot hens egen eller hens lagliga företrädares vilja. I sådana situationer ska polisen ge den handräckning som behövs för att hämta den förpliktade till provtagning och för provtagningen. Handräckningen är för närvarande avgiftsbelagd för tingsrätten.

⁸ Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Statistiken Hautaustoimi ja metsät 2022.

I alla situationer har den enda lagliga företrädaren för barnet, som ofta är barnets mor, som också är barnets vårdnadshavare, inte den funktionsförmåga som krävs för att ordna provtagning. Det är då i allmänhet fråga om en situation där barnet är placerat utanför hemmet, men föräldern fortfarande har vårdnaden. Domstolen kan då ha förelagt barnatillsyningsmannen vite, även om denne inte under några omständigheter fungerar som barnets lagliga företrädare.

De grundläggande grunderna för föreläggande av vite är fortfarande aktuella. Att förelägga barnatillsyningsmannen vite är en juridiskt problematisk praxis, eftersom barnatillsyningsmannen inte kan vara barnets lagliga företrädare. Det är i första hand en fråga om tolkning av lagen som dock inte behöver avgöras genom en ändring av lagen. Däremot är det nödvändigt att slopa de bestämmelser som överlappar bestämmelserna i viteslagen (1113/1990).

Lagstiftningen om polisens handräckning är uppdaterad. I en situation där det finns tidigare undersökningsresultat om en person som motsätter sig undersökning, bör utnyttjandet av dessa uppgifter, i enlighet med principen om så kallad mindre olägenhet, ha företräde framför användning av polisens handräckning.

2.2.6.2 Provtagning

För undersökningen tas det på levande personer ett cellprov från munnens slemhinna, om det inte finns särskilda skäl att ta ett blodprov. Provet på avlidna tas från sådan vävnad som finns att tillgå. Blodprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning för att ta blodprov. Prov från munnens slemhinna kan även tas under uppsikt av barnatillsyningsmannen eller en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen.

Innan provet tas ska provgivaren styrka sin identitet för provtagaren eller för den som övervakar provtagningen. I tillämpningspraxis har det dock upprepade gånger förekommit situationer där en person har visat provtagaren till exempel ett FPA-kort, varvid det inte kan anses att identiteten har fastställts på ett tillförlitligt sätt. I en förordning som utfärdats med stöd av föräldraskapslagen (804/2022) finns bestämmelser om de handlingar som kan godtas för fastställande av identitet i föräldraskapsärenden. Det är logiskt att en liknande förteckning också borde finnas tillgänglig vid rättsgenetiska föräldraundersökningar. Detta är nödvändigt för att en enhetlig praxis ska kunna säkerställas. Provet ska naturligtvis också kunna tas och undersökas i situationer där identitet inte har kunnat konstateras i identitetshandlingarna och provet tas för kontroll av identiteten (situationer enligt 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen).

Det är inte vanligt, men det har vid upprepade tillfällen funnits oklarheter om vilken aktör som bör ta proven för undersökningar som domstolarna har förordnat. Det har hänt att hälsovårdscentralerna har vägrat ta proven och hänvisat personerna till barnatillsyningsmannen för provtagningen.

Utgångspunkten bör vara att handlingar som godkänns för verifiering av identitet är desamma i alla förfaranden som gäller fastställande av föräldraskap. Regleringen ska kompletteras och förtydligas till behövliga delar. Å andra sidan måste det vara möjligt att ta prov som behövs för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning också i situationer, där provet tas uttryckligen för att personen eller personerna inte har sådana handlingar av vilka identiteten tillförlitligt kan verifieras. Det behövs särskilda bestämmelser om förfarandet i sådana situationer. Ytterligare behövs det bestämmelser som förtydligar rättsläget och specificerar vilken aktör som ska ta proven för undersökningar som domstolarna förordnar.

2.3 EU-rätten och internationella förpliktelser som är bindande för Finland

2.3.1 Allmänt

Det finns för närvarande väldigt lite internationella bestämmelser om hur föräldraskap bestäms, eftersom de frågor som gäller familjelivet i stor utsträckning baserar sig på nationellt definierade lösningar utifrån värdegrund. Europeiska unionens behörighet i familjerättsliga frågor sträcker sig inte till området för materiell familjerätt. Den hittills enda konkreta strävan att harmonisera huvudprinciperna i föräldraskapslagstiftningen har gjorts i Europarådet, vars expertkommitté för familjerätt 2010–2011 beredde ett utkast till rekommendation om barns rättigheter och ställning samt föräldrans ansvar. Rekommendationen godkändes av Europarådets styrkommitté för rättsligt samarbete 2011, men dokumentet har inte godkänts av Europarådets ministerkommitté i avsaknad av politiskt samförstånd.

2.3.2 Förenta nationerna

Finland har också förbundit sig till Förenta Nationernas (FN) konvention om barnets rättigheter (FördrS 59 och 60/1991). Enligt artikel 3 i konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Enligt artikel 7 i konventionen ska barnet registreras omedelbart efter födseln och från födseln ha rätt till ett namn, rätt att få ett medborgarskap och, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem. Vidare ska enligt artikel 8 barnets rätt att behålla sin identitet, innefattande medborgarskap, namn och släktförhållanden respekteras såsom dessa erkänns i lag, utan olagligt ingripande. Enligt artikel 12 i konventionen ska konventionsstaterna tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Finland har också förbundit sig till konventionens tredje fakultativa protokoll om ett klagomålsförfarande (FördrS 4 och 5/2016), som gör det möjligt att anföra enskilda klagomål hos den kommitté för barnets rättigheter som inrättats genom konventionen.

FN:s kommitté för barnets rättigheter övervakar att konventionen om barnets rättigheter respekteras. Kommittén publicerar allmänna kommentarer om hur artiklarna i konventionen ska tolkas. Kommittén har publicerat allmänna kommentarer bland annat om tillämpningen av artiklarna 3 och 12: allmän kommentar nr 12 (2009) om barnets rätt att bli hörd och allmän kommentar nr 14 (2013) om barnets rätt att få sitt bästa satt i främsta rummet.

Finland har dessutom förbundit sig till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (FördrS 26 och 27/2016), där det i artikel 7 föreskrivs att barn med funktionsnedsättning har rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör dem, varvid deras åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till deras ålder och mognad på lika villkor som för andra barn, och att de för att utöva denna rättighet erbjuds stöd anpassat till funktionsnedsättning och ålder. Enligt artikel 23 i konventionen ska konventionsstaterna vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på samma villkor som för andra.

2.3.3 Europarådet

År 1975 antog Europarådet en konvention om utomäktenskapliga barns rättsliga ställning (ETS 85). Finland har inte undertecknat den. Konventionen anses allmänt vara föråldrad till sitt innehåll.

Finland har dock ratificerat den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt artikel 8 i konventionen har envar rätt att åtnjuta respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens, och offentliga myndigheter får inte störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag av vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggandet av oordning och brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller skyddandet av andra personers fri- och rättigheter. Enligt artikel 14 och protokoll nr 12 i konventionen ska åtnjutandet av de fri- och rättigheter som anges i konventionen säkerställas utan diskriminering på grund av bland annat ursprung.

Finland har också ratificerat den reviderade Europeiska sociala stadgan (FördrS 79 och 80/2002). Enligt artikel 16 i stadgan har familjen som en grundläggande del i samhället rätt till ändamålsenligt socialt, rättsligt och ekonomiskt skydd för att trygga dess fulla utveckling.

Dessutom har Finland godkänt den europeiska konventionen om utövandet av barns rättigheter (FördrS 12 och 13/2011), som tryggar barnens processuella rättigheter vid behandlingen av ärenden som gäller dem. I samband med deponeringen av instrumentet för godkännande av konventionen utsåg Finland de rättsliga förfarandena för fastställande av faderskap till ett av de förfaranden vid rättsliga myndigheter på vilka konventionen ska tillämpas.

2.3.4 Europeiska unionen

I artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EGT C 364, 18.12.2000) skyddas vars och ens rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer, och i artikel 17 garanteras vars och ens rätt att besitta lagligen förvärvad egendom, att nyttja den, att förfoga över den och att testamentera bort den. I artikel 21 i stadgan om de grundläggande rättigheterna förbjuds diskriminering på grund av bland annat ursprung och i artikel 24 garanteras barnens rätt att fritt uttrycka sina åsikter, vilka ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad. Enligt både artikel 21 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47) och artikel 45 i stadgan om de grundläggande rättigheterna har unionsmedborgare rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier.

Europeiska unionen har inte befogenhet att anta bestämmelser om innehållet i den materiella familjerätten, men har befogenhet att anta bestämmelser om familjerättsliga frågor som överskrider medlemsstaternas gränser. Dessa bestämmelser har ännu inte antagits, men Europeiska kommissionen lade den 7 december 2022 fram ett förslag till förordning om behörighet, tillämplig lag, erkännande av domar samt godkännande av officiella handlingar i samband med föräldraskap och om införande av ett europeiskt intyg om föräldraskap (KOM (2022) 695 final, U 105/2022 rd). Förslagets huvudsakliga syfte är att föräldraskap som fastställts i en EU-stat ska erkännas i andra EU-stater utan separat fastställelse. Initiativet innehåller också ett förslag till bestämmelser om domstols behörighet och tillämplig lag samt ett europeiskt föräldrintyg. Det rör sig om ett förslag som harmoniserar bestämmelserna i internationell privaträtt om gränsöverskridande situationer och som inte påverkar innehållet i den lagstiftning som är tillämplig på nationell nivå. Syftet med initiativet är att se till att det rättsliga band mellan ett barn och en förälder som fastställts i ett EU-land erkänns i hela EU, så att barnen kan behålla sina rättigheter i gränsöverskridande situationer, särskilt när deras familjer reser eller flyttar inom EU. Behandlingen av förslaget i rådets arbetsgrupp inleddes i december 2022 och det slutliga innehållet i förordningen eller tidpunkten för dess ikraftträdande kan ännu inte uppskattas på ett tillförlitligt sätt.

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (den allmänna dataskyddsförordningen), nedan dataskyddsförordningen, är en rättsakt som är direkt tillämplig i medlemsstaterna. Behandlingen av personuppgifter i föräldraskapsärenden hör som administrativt förfarande till tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen (1050/2018) och dataskyddslagen. Rättsgrunden för behandlingen finns i artikel 6.1 c och i fråga om särskilda kategorier av personuppgifter i artikel 9.2 c, f och g i dataskyddsförordningen. Vissa bestämmelser i förordningen ger ett nationellt handlingsutrymme, och inom ramen för det kan man i en nationell lag utfärda kompletterande eller preciserande bestämmelser. Det nationella handlingsutrymme som dataskyddsförordningen medger gäller i synnerhet behandling av personuppgifter inom den offentliga sektorn, men i viss mån även inom den privata. Det nationella handlingsutrymme innebär inte, med vissa undantag, att medlemsstaterna är skyldiga att anta nationell lagstiftning som kompletterar eller preciserar dataskyddsförordningen, utan beslut om detta fattas av den nationella lagstiftaren. Lagstiftningen ska i enlighet med dataskyddsförordningen uppfylla ett mål av allmänt intresse och den ska stå i rätt proportion till det legitima mål som eftersträvas. Med tanke på att dataskyddsförordningen är en direkt tillämplig rättsakt bör det nationella handlingsutrymme dock utnyttjas i begränsad omfattning.

2.3.5 Nordiskt lagstiftningssamarbete

I det nordiska lagstiftningssamarbetet fastställdes 1979 principer för erkännande av faderskapsavgöranden som meddelats i ett nordiskt land i ett annat nordiskt land. Den nationella lagen om erkännande av nordiska faderskapsavgöranden (352/1980) är gällande lagstiftning och den tillämpas oberoende av de bestämmelser i 8 kap. i faderskapslagen som hör till området för internationell privaträtt.

3 Syfte

Ett av syftena med propositionen är att främja barnets rätt att känna sina föräldrar och göra det möjligt att utreda familjeförhållanden och registrera uppgifter om familjeförhållanden i befolkningsdatasystemet också i sådana situationer då omständigheterna kring barnets födelse är oklara eller när de skriftliga bevisen är bristfälliga av orsaker som är oberoende av personen själv eller hans familj.

Ett annat syfte med propositionen är att främja barnets rätt att känna sina föräldrar också i de fall då barnets förmodade förälder har försvunnit eller avlidit och det är möjligt att fastställa ett rättsligt förhållande till föräldern endast så att prov på en redan begravd avliden som en sista utväg tas för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

4.1.1 Utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet

Det centrala innehållet i propositionen är att göra det möjligt att utreda och fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet i en situation där det inte går att få skriftliga bevis på moderskapet eller tillräcklig utredning om handlingarnas tillförlitlighet. Kravet på dokumentation enligt lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, som betonar den offentliga tillförlitligheten

hos befolkningsdatasystemet, ändras i princip inte. Det föreslås dock att det kompletteras med en bestämmelse i föräldraskapslagen som betonar skälighetsbedömningen.

Det föreslås att det som konstateras ovan genomförs så att det till föräldraskapslagen fogas bestämmelser om utredande och fastställande av moderskapet för den mor som har fött barnet och så att lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till behövliga delar. Bestämmelserna motsvarar i huvuddrag bestämmelserna om utredande och fastställande av faderskap. Avsikten är att bestämmelserna om moderskapet för den mor som har fött barnet så långt som möjligt ska stämma överens med bestämmelserna om faderskap.

Det föreslås att tillämpningsområdet för lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning utvidgas till att även omfatta rättsgenetiska undersökningar som görs för att avgöra frågan om moderskap för den person som har fött barnet. Därför föreslås en ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning och dess rubrik så att det i stället för om faderskapsundersökning föreskrivs om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

Det föreslås att det prov som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska kunna tas under barnatillsyningsmannens övervakning också när barnet inte är så gammalt eller så utvecklat att det själv kan ge sitt samtycke till att provet tas och det inte heller finns någon vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som kan ge samtycket för barnets räkning. Den kompletterande bestämmelsen till föräldraskapslagen ska tillämpas till exempel i en situation där det i befolkningsdatasystemet på grund av bristfälliga skriftliga bevis inte har antecknats föräldrarna till ett barn i en invandrarfamilj och barnet således ofta inte heller har några vårdnadshavare. En rättsgenetisk föräldraskapsundersökning behövs då för att barnets förmodade föräldrar också ska kunna antecknas som barnets juridiska föräldrar. Syftet med bestämmelsen är att föräldrafrågan ska kunna avgöras utan dröjsmål och att provtagningen inte ska vänta på att en ställföreträdare för vårdnadshavaren förordnas i en situation där alla parter är eniga om att provet ska tas. Om den vars föräldraskap utreds motsätter sig provtagningen, kan provet enligt förslaget inte tas. I ett sådant fall ska man för åtgärden ansöka hos domstolen om förordnande av en ställföreträdare för barnets vårdnadshavare. Barnets bästa är att man i en enhällig situation kan reda ut och bekräfta föräldraskapet så snabbt som möjligt.

4.1.2 Bekräftelse av moderskapet för den mor som fött barnet vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Enligt förslaget kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet, om moderskapet har utretts på det sätt som avses i föräldraskapslagen och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är den mor som har fött barnet. Enligt förslaget ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ha prövningsrätt i fråga om huruvida det trots resultatet av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning finns anledning att misstänka att personen inte är den mor som har fött barnet.

4.1.3 Fastställande eller upphävande av moderskapet i domstol för den mor som har fött barnet

Det föreslås att det till lagen fogas bestämmelser också om fastställande eller upphävande av moderskapet i domstol för den mor som har fött barnet. De föreslagna bestämmelserna motsvarar i princip bestämmelserna om fastställande och upphävande av faderskap.

Enligt förslaget kan talan om fastställande av moderskap för den mor som har fött barnet väckas antingen av barnet eller av den som för barnets talan eller av den som själv anser sig vara den mor som har fött barnet. Talan om upphävande av moderskap får utöver av barnet väckas av

den mor som har fött barnet eller den vars moderskap har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Det föreslås dessutom bestämmelser om de förutsättningar under vilka den som anser sig vara den mor som har fött barnet i stället för den som redan har fastställts vara den mor som har fött barnet kan väcka talan om upphävande av moderskapet. Personen ska visa att det är sannolikt att det tidigare beslutet om moderskap har grundat sig på felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten i ärendet. Den andra förutsättningen är att domstolen bedömer att det är förenligt med barnets bästa att talan väcks.

4.1.4 Samtycke som förutsättning för undersökning

I propositionen föreslås att provtagningen för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning också i fortsättningen ska basera sig på samtycke av den som ska undersökas. Ett undantag från detta är på samma sätt som för närvarande de situationer där provet i sista hand kan tas på barnet, på den mor som har fött barnet och på den förmodade andra föräldern utan deras samtycke.

Enligt förslaget ska prioritetsordningen för dem som undersöks göras flexiblere. Om ett prov på barnets förmodade förälder inte kan fås till exempel på grund av att föräldern har avlidit, ska domstolen mer flexibelt än för närvarande kunna bedöma på vilken nära släkting det är mest ändamålsenligt att med dennes samtycke ta provet.

I en situation där mor- eller farföräldern eller den andra nära släktingen till den som ska undersökas är försvunnen eller avliden, föreslås det att mor- eller farföräldrarnas eller den andra nära släktingens förmodade inställning till en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte längre ska utredas separat, om inte personen i fråga under sin livstid uttryckligen har förbjudit undersökningen. Som ett förbud kan enligt förslaget också betraktas en uttrycklig yttring i ett testamente eller vårddirektiv. Syftet med förslaget är att förtydliga bedömningen av grunden för samtycket när den som ska undersökas är försvunnen eller avliden.

4.1.5 Undersökning som gäller en begravd avliden

Enligt förslaget kan domstolen bestämma att en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning också ska göras i fråga om en begravd avliden. Barnets rätt att känna till sitt ursprung förutsätter att också en begravd avliden kan undersökas.

Gravöppning och undersökningen av en avliden avses vara sistahandsalternativet för att utreda föräldraskapet. Därför föreslås det att domstolen ska kunna förordna undersökningar av en begravd avliden endast om det inte finns tillgång till tidigare undersökningsresultat eller tidigare tagna vävnadsprov i fråga om den avlidne. En ytterligare förutsättning är att undersökningen inte kan genomföras med hjälp av en levande person eller om det genom dessa undersökningar inte kan fås tillräcklig utredning för att föräldraskapsfrågan ska kunna avgöras.

4.1.6 Tidigare rättsgenetiska undersökningsresultat och tidigare tagna vävnadsprov

I propositionen föreslås att det ska bli lättare att i föräldraskapsundersökningar utnyttja tidigare undersökningsresultat och tidigare tagna vävnadsprov. Resultat av tidigare undersökningar ska i fortsättningen kunna användas också när den som ska undersökas lever och ger sitt samtycke till detta. Detta föreslås dels för att överlappande undersökningar ska kunna undvikas, dels för att utredningen av föräldraskapet ska kunna påskyndas.

Dessutom föreslås det att uttryckliga bestämmelser om rätten att få uppgifter tas in i lagen med tanke på situationer där den som ska undersökas är försvunnen eller avliden. Domstolen eller den som med stöd av föräldraskapslagen har rätt att väcka talan för fastställande eller upphävande av föräldraskap ska kunna höra sig för om huruvida det finns tidigare undersökningsresultat eller tidigare tagna vävnadsprov. Betydelsen av att utnyttja tidigare undersökningsresultat och tidigare tagna vävnadsprov framhävs i en situation där den som ska undersökas har begravts eller kremerats.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

4.2.1 Ekonomiska konsekvenser

4.2.1.1 Konsekvenser för statsfinanserna

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i riksdagen i samband med den.

En ändring av föräldraskapslagen föranleder ändringar i ärendehantering vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Detta medför enligt Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas kostnadskalkyl en engångskostnad på cirka 150 000 euro 2024. Tillägget av en anteckning om den rättsliga grunden för erkännande av moderskapet för den mor som fött barnet i befolkningsdatasystemet medför enligt Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas uppskattning dessutom en engångskostnad på cirka 20 000 euro 2024. De uppskattade kostnaderna hänför sig inom finansministeriets förvaltningsområde till moment 28.30.03 Omkostnader för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (reservationsanslag 2 år). De föreslagna ändringarna har inte bedömts kräva ytterligare personalresurser vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Enligt en bedömning från teamet för rättsgenetik vid Institutet för hälsa och välfärd medför förnyandet av de handlingar som gäller utredande och fastställande av föräldraskap samt statistik- och registerändringar en engångskostnad på cirka 30 000 euro. Grunderna för kostnaderna presenteras närmare i avsnittet om konsekvenser för myndigheterna i fråga om verksamheten för Institutet för hälsa och välfärd. De kostnader som uppskattats ovan hänför sig inom social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde till moment 33.03.04 Omkostnader för Institutet för hälsa och välfärd (reservationsanslag 2 år).

Enligt en uppskattning från teamet för rättsgenetik vid Institutet för hälsa och välfärd stiger kostnaderna för utredning av moderskapet för den mor som fött barnet och de tillhörande rättsgenetiska föräldraskapsundersökningarna mycket måttligt. Institutet har uppskattat att antalet behövliga rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar ökar med cirka 20–30 undersökningshelheter, och att den sammanräknade årliga kostnaden för dessa är cirka 11 000–17 000 euro från och med 2025. Antalet undersökningar av begravda avlidna uppskattas till omkring 5–10, med en sammanlagd årlig kostnad på cirka 2 600–5 200 euro från och med 2025. Kostnaderna för rättsgenetiska undersökningar av en begravd avliden har beräknats med både den extra kostnaden för isolering av DNA från benprovet och kostnaderna för den egentliga rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen. Kostnaderna hänförs till moment 25.01.20 inom justitieministeriets förvaltningsområde. Särskilda utgifter (uppskattat anslag). De här kostnaderna täcks med anslagen enligt de nuvarande rambesluten för statsfinanserna och anslagen i statsbudgeten.

De föreslagna ändringarna förväntas inte medföra behov av ytterligare personal vid Institutet för hälsa och välfärd.

Genom förslaget blir det lättare att dra nytta av tidigare undersökningsresultat i föräldraskapsärenden, även när det gäller levande personer. Förslaget medför små besparingar i statsfinanserna, i och med att det minskar mängden dubbelarbete. I detta avseende är det i praktiken svårt att i förväg bedöma de ekonomiska konsekvenserna i euro, eftersom de beror på hur fullt ut domstolarna och barnatillsyningsmännen utnyttjar möjligheten att förordna eller beställa uppgifter från en tidigare undersökning om den som undersöks.

De beräknade kostnaderna för att öppna gravar, återställa gravar och ta benprov uppgår från och med 2025 till cirka 5 000–10 000 euro per år. Enligt uppgift från domstolsverket kan kostnaderna för att öppna gravar betalas till den som öppnat graven genom att en räkning sänds till tingsrätten och kostnaderna betalas med hjälp av budgetkontot 25.01.20.3. övriga särskilda utgifter. Sammantaget kan man konstatera att förslaget om att göra det möjligt att undersöka avlidna leder till en uppskattad total kostnad för statsfinanserna på 7 600–15 200 euro per år från och med 2025. En undersökning av ett benprov medför en extra kostnad på cirka 1 240 euro jämfört med andra typer av prov.

De föreslagna ändringarna har inte konstaterats medföra behov av extra personal vid domstolarna eller rättshjälpsbyråerna.

Reformen förorsakar staten kostnader för information och utbildning. De kan täckas med omkostnadsanslagen för de deltagande myndigheter som deltar i informationen och utbildningen. Social- och hälsovårdsministeriet svarar för informationen och utbildningen inom social- och hälsovården och justitieministeriet svarar för informationen och utbildningen inom rättsområdet.

Som helhet beräknas genomförandet av förslagen i propositionen medföra kostnader av engångsnatur på 200 000 euro för statsfinanserna 2024 och årliga kostnader på 19 000–32 000 euro från och med 2025. Kostnaderna täcks inom ramen för anslagen i planen för de offentliga finanserna och statsbudgeten.

4.2.1.2 Konsekvenser för ekonomin hos välfärdsområdena och aktörerna inom social- och hälsovården på Åland

Som helhet är konsekvenserna av förslagen endast obetydliga för välfärdsområdena och aktörerna inom social- och hälsovården på Åland. Propositionen bedöms inte ha någon betydande inverkan på dessas personalresurser.

Den bedöms inte heller ha någon inverkan på barnatillsyningsmännens årsverken. Propositionen har bedömts i viss mån spara barnatillsyningsmännens arbete, eftersom den underlättar och förtydligar de nuvarande rutinerna.

Propositionen medför ett behov av att ändra formulären och blanketterna för utredande och fastställande av föräldraskap till den del det görs ändringar i handlingarna. Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för planeringen av formulären, men de elektroniska blanketter som motsvarar formulären har utarbetats av privata systemleverantörer. Uppdateringen av de elektroniska blanketterna medför kostnader för välfärdsområdena och aktörerna inom hälso- och sjukvården på Åland 2024. Kostnaderna varierar beroende på systemet och systemleverantören. Enligt uppgifter från systemleverantörerna uppgick kostnaderna för den blankettreform som genomfördes i samband med föräldraskapslagen till sammanlagt 70 000 euro för välfärdsområdena. Justitieministeriet och Institutet för hälsa och välfärd har i samarbete bedömt att de ändringar som föranleds av förslaget till sin omfattning är högst 50 procent av de ändringar som gjordes i samband med äldreomsorgslagen. Således uppskattar justitieministeriet och Institutet för hälsa

och välfärd att den tidsbundna (enstaka) kostnaden för förslaget för välfärdsområdena (moment 28.89.31) uppgår till sammanlagt 35 000 euro 2024.

Att ta benprov av begravda avlidna är en ny uppgift för välfärdsområdena och för aktörerna inom social- och hälsovården på Åland. Med hänsyn till det begränsade årliga antalet prov av den typen, bedöms förslaget dock inte ha någon inverkan på antalet årsverken.

4.2.1.3 Konsekvenser för näringslivet och hushållen

Förslaget har inga nämnvärda konsekvenser för näringslivet. Den reform av blanketterna som följer av förslagen sysselsätter också privata systemleverantörer som utarbetar de blanketter som Institutet för hälsa och välfärd planerar så att blanketterna är förenliga med välfärdsområdenas informationssystem utifrån de avtal som ingås med välfärdsområdena.

Till den del församlingarna använder privata schaktentreprenörer för att öppna och återställa begravda avlidnas gravar, sysselsätter förslaget också privata schaktentreprenörer från och med 2025. I praktiken gäller detta på privata begravningsplatser. Med tanke på det uppskattade ringa antalet fall som gäller begravda avlidna förblir konsekvenserna mycket begränsade.

Till den del det är fråga om rättsgenetiska undersökningar som utförs för att utreda moderskapet för den mor som har fött barnet, antingen på beställning av barnatillsyningsmannen eller enligt förordnande av domstol, ersätter staten de kostnader som föranleds av undersökningarna. Förslaget minskar hushållens kostnader för föräldraskapsundersökningar.

4.2.2 Konsekvenser för myndigheterna

4.2.2.1 Konsekvenser för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Förslaget har konsekvenser som ökar arbetsbördan för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Beredningen av förvaltningsbeslut som gäller fastställande av moderskapet för den mor som fött barnet ökar arbetsmängden för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Enligt förslaget kan myndigheten fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet, om moderskapet har utretts på det sätt som avses i föräldraskapslagen och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är den mor som har fött barnet. Å andra sidan undersöks redan i dag samma fall av dem som vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata registrerar internationella ärenden med stöd av en regleringshelhet som gäller befolkningsdatasystemet.

Myndigheten har beräknat att man på årsnivå fastställer moderskapet för högst några tiotal mödrar som fött barn. Även om det kan antas att dessa mängder tillfälligt ökar under övergångsperioden, beräknas de snabbt stabiliseras på den förväntade nivån. Det beräknade antalet är under alla omständigheter lågt i förhållande till det totala antalet föräldraskapsärenden, vilket innebär att förslaget inte bedöms ha någon inverkan på antalet årsverken vid myndigheten.

Förslaget medför ändringar i ärendehantering vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Myndigheten har preliminärt uppskattat att kostnaderna för ändringar av uppgiftstypen i anslutning till ärendehantering uppgår till cirka 150 000 euro. Den slutliga bedömningen beror på om det i befolkningsdatasystemet kommer att göras åtskillnad mellan den registrerade modern och den fastställda mor som fött barnet. Om moderskapet åtskiljs i befolkningsdatasystemet beroende på om det är fråga om registrerat eller fastställt moderskap, innebär det dessutom en engångskostnad på cirka 20 000 euro. Eftersom moderskapet för den mor som har fött

barnet inte erkänns, inverkar förslaget inte på informationssystemet för förhandserkännande vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

Propositionen gör det dessutom möjligt att undersöka begravda avlidna. Enligt förslaget är det kärandens ansvar att utreda begravningsplatsen i fråga. Detta förväntas öka antalet enskilda förfrågningar till MDB, eftersom myndigheten för ett gravplatsregister över de avlidna som vid sin död inte hörde till den evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan. Förslaget ändrar dock inte bestämmelserna om gravplatsregistret och påverkar därmed inte gravplatsregistret.

4.2.2.2 Konsekvenser för myndigheterna på Åland

Enligt 27 § 7, 23 och 29 punkten och 29 § 1 mom. 1 punkten i självstyrelselagen för Åland (1144/1991) hör regleringen i anslutning till barnets rättsliga ställning och familjeförhållanden, folkbokföringen, rättsmedicinska undersökningar och rättskipning till rikets lagstiftningsbehörighet. Enligt 18 § 1, 4, 12 och 13 punkten i samma lag har landskapet Åland lagstiftningsbehörighet i fråga om landskapets styrelse samt myndigheter och inrättningar som lyder under den, kommunernas förvaltning och tjänsteinnehavarna i dem, hälso- och sjukvård samt socialvård. I fråga om begravningsväsendet har riket lagstiftningsbehörighet som gäller annat än kremering (18 § 12 punkten). Den ovan nämnda behörighetsregleringen kan samordnas så att det materiella innehållet i de olika myndigheternas uppgifter kan regleras genom vanlig rikslag till den del saken hör till rikets lagstiftningsbehörighet, men i ärendet bör beaktas att regleringen av ordnandet och organiseringen av hälso- och sjukvården hör till landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet.

De uppgifter enligt föräldraskapslagen som ålagts Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sköts på Åland av Statens ämbetsverk på Åland som statligt ämbetsverk med stöd av 30 § föräldraskapslagen. Till denna del hör lagstiftningsbehörigheten både i fråga om lagens materiella innehåll och i fråga om organiseringen av verksamheten till området för rikets lagstiftning.

I 8 § i föräldraskapslagen finns en särskild tillämpningsanvisning för de uppgifter enligt föräldraskapslagen i fråga om vilka det har bestämts att uppgiften ska skötas av ett välfärdsområde någon annanstans än på Åland. I fråga om dessa uppgifter föreslås att det tidigare rättsläget bibehålls, vilket ålägger Ålands kommuner handlingsskyldighet. Grundlagsutskottet såg i samband med antagandet av föräldraskapslagen inte ur ett grundlagsperspektiv något hinder för en sådan reglering (GrUU 18/2022 rd, punkt 8 och GrUU 16/2022 rd). I lagförslaget om rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar har handlingsskyldigheten enligt den lagstiftning som redan gäller ålagts verksamhetsenheten inom hälso- och sjukvården och inte välfärdsområdet och lämnar en närmare definition av verksamhetsenheten inom hälso- och sjukvården beroende på lagstiftningen om ordnande av hälso- och sjukvård. Det föreslås att denna regleringsmodell bibehålls även i fortsättningen. Syftet med regleringsmodellen är att undvika att man i rikslagstiftningen tar ställning till hur hälso- och sjukvårdstjänster ordnas på Åland.

Grundlagsutskottet har bland annat i samband med att föräldraskapslagen stiftades uppmärksammat att det med tanke på Ålands självstyrelse vore lämpligare att i självstyrelselagen för Åland (GrUU 18/2022 rd, punkt 9) göra de ändringar som behövs när det gäller fördelningen av befogenheter mellan olika myndigheter. Vid justitieministeriet pågår ett projekt för ändring av 30 § i självstyrelselagen för Åland i fråga om de befogenheter inom hälso- och sjukvården i landskapet som hör till rikets lagstiftningsbehörighet, men beredningen av ärendet pågår fortfarande.

4.2.2.3 Konsekvenser för Institutet för hälsa och välfärds verksamhet

Institutet för hälsa och välfärd har bedömt att alla handlingar som gäller utredning, fastställande och upphävande av föräldraskap bör revideras till följd av lagändringen. Dokumentreformen bedöms vara något lättare än den blankettreform som genomfördes i samband med att föräldraskapslagen antogs.

I arbetet ingår att förnya innehållet i handlingarna i samarbete med andra sakkunniga, terminologiskt arbete, dataspecifikationer i anslutning till dokumentstrukturerna och funktionella specifikationer av tjänsteproduktionen, juridiskt beredningsstöd, beredning av elektroniska dokumentmallar för de aktörer som inte har ett kommersiellt system, beskrivning av utredningsprocessen samt beskrivning av de handlingar som behövs för processens olika skeden på Institutet för hälsa och välfärds webbplats och annan behövlig upphandling (bland annat översättningskostnader).

Ändringen i lagstiftningen leder också till statistik- och registerändringar i statistiken Underhåll och vårdnad av barn samt utredning av föräldraskap. Detta beräknas inte medföra några större kostnader.

I fortsättningen styrs också de rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar som föranleds av utredandet av moderskapet för den mor som har fött barnet till Institutet för hälsa och välfärd för analys. Å andra sidan har institutet redan under den gällande lagen utfört rättsgenetiska moderskapsundersökningar i situationer där den regleringshelhet som hänför sig till befolkningsdatalagen har gjort det möjligt att registrera moderskapet i befolkningsdatasystemet. Institutet har uppskattat att antalet behövliga nya rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar ökar med cirka 20–30 undersökningshelheter, och att den sammanräknade årliga kostnaden för dessa är cirka 11 000–17 000 euro. Det bör noteras att om man utreder både moderskapet för den mor som fött barnet och faderskapet på samma gång, uppstår inte dubbla kostnader. Institutet för hälsa och välfärd avger i sådana fall ett utlåtande om samma undersökning avseende både moderskap och faderskap.

Förslaget innehåller en uttrycklig bestämmelse om rätt till information gällande huruvida undersökningsresultat som tidigare erhållits från en försvunnen eller avliden person finns att tillgå. Förslaget ökar arbetsmängden för Institutet för hälsa och välfärd. Enligt förslaget ska domstolen fråga undersökningsmyndigheten, det vill säga Institutet för hälsa och välfärd, om saken. Redan i dag kan domstolen fråga om tidigare undersökningsresultat finns att tillgå. Denna möjlighet har emellertid sällan utnyttjats av domstolarna. Enligt förslaget har även den som enligt föräldraskapslagen har rätt att väcka talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap rätt att få kännedom om tidigare undersökningsresultat från en försvunnen eller avliden person. Arbetet vid Institutet för hälsa och välfärd kan i ringa mån öka på grund av den föreslagna skyldigheten för domstolen att av undersökningsmyndigheten begära information om tidigare undersökningar innan den kan begära handräckning av polisen för att föra den som ska undersökas till provtagningen. Enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd kommer även i fortsättningen rättsgenetiska forskare att svara på förfrågningar och institutet anser inte att denna rätt till information medför ett behov av nya personalresurser.

Förslaget att göra det möjligt att dra nytta av tidigare undersökningsresultat när den som undersöks fortfarande lever är nytt. Å andra sidan har barnatillsyningsmännen redan i det nuvarande läget haft ett nära samarbete med Institutet för hälsa och välfärd och utnyttjat tidigare undersökningsresultat som de känt till. Förslaget anses därför inte ha några effekter som minskar eller ökar arbetsmängden.

Ett uttalande om huruvida en undersökning bidrar till att avgöra frågan föreslås också gälla begravda avlidna, och utlåtande skulle också på ett mer flexibelt sätt kunna begäras om undersökning av andra nära släktingar. Det ges i genomsnitt mellan 8 och 10 utlåtanden per år, och antalet förväntas inte öka i någon större utsträckning. Enligt förslaget ska den som begär utlåtande ta kontakt med undersökningsmyndigheten innan hen begär utlåtandet, vilket bedöms spara tid för Institutet för hälsa och välfärd då ytterligare utredningar kan undvikas.

Förslaget om begravda avlidna medför inte behov av ändringar i institutets egna informationssystem och sannolikt inte heller i blanketterna, eftersom det redan finns ett vävnadsprovalternativ i provtagningsdokumentet. Enligt en försiktig bedömning skulle omkring 5–10 benprov kunna undersökas per år. Antalet beräknas inte öka i någon större utsträckning, eftersom undersökning av begravda avlidna i den föreslagna lagstiftningen är avsedd som en sista utväg för att reda ut föräldraskap. Isolering av DNA från ett benprov medför en extra kostnad på 240 euro per benprov.

Reformen bedöms också öka rådgivningsuppgifterna vid Institutet för hälsa och välfärd. Med hänsyn till ovanstående förmodas förslaget inte ha någon betydande inverkan på institutets personalresurser, även om arbetsmängden ökar.

4.2.2.4 Konsekvenser för barnatillsyningsmännens verksamhet

Propositionen har betydande konsekvenser för verksamheten i välfärdsområdena och särskilt för barnatillsyningsmännen. Den viktigaste konsekvensen beror på att barnatillsyningsmännens behörighet att utreda föräldraskap utvidgas till att även gälla utredning av moderskapet för den mor som fött barnet. Det är möjligt att det, särskilt i övergångsfasen, kommer ett ökande antal fall som gäller moderskap för utredning. Å andra sidan gör de nya procedurbestämmelserna om utredande och fastställande av moderskap för den mor som har fött barnet utredandet av moderskap smidigare. Redan i nuläget styrs oklara fall av moderskap till barnatillsyningsmännen. Behandlingen av dessa fall tar för närvarande mycket tid, eftersom man måste fundera på lösningar som är specifika för de enskilda fallen.

I en situation där ett barn inte alls har någon förälder eller vårdnadshavare på grund av bristfällig dokumentation och barnet inte på grund av ålder eller mognad kan företräda sig själv, kan barnatillsyningsmannen under vissa förutsättningar under sin övervakning ta ett prov för föräldraskapsundersökning utan att särskilt hos domstol ansöka om en ställföreträdande vårdnadshare. Till denna del förtydligar förslaget barnatillsyningsmännens arbete och påskyndar förfarandet för utredning av föräldraskap. Förslaget minskar och förtydligar barnatillsyningsmännens arbete och gör det smidigare.

I propositionen föreslås att den nuvarande praxisen för att barnatillsyningsmannen med samtycke av en levande person som ska undersökas ska kunna använda resultaten av tidigare föräldraskapsundersökningar ska lyftas till lagnivå. Barnatillsyningsmännen kommer också i fortsättningen att vara de viktigaste användarna av tidigare rättsgenetiska undersökningsresultat, vilket sparar tid hos barnatillsyningsmannen när inga nya prov tas och inga nya provtagningsdokument utarbetas.

Undersökning av en begravd avliden förväntas inte påverka barnatillsyningsmännens arbetsmängd, eftersom det i de flesta fall är fråga om att utreda föräldraskapet för ett vuxet barn, vilket inte faller under barnatillsyningsmännens behörighet. Det är möjligt att barnatillsyningsmännen får en del förfrågningar om ämnet, men i huvudsak bedöms rådgivningsförfrågningarna styras till Institutet för hälsa och välfärd.

Som helhet bedöms förslaget inte ha någon inverkan på barnatillsyningsmännens årsverken.

4.2.2.5 Konsekvenser för hälso- och sjukvårdsverksamheten

Eftersom moderskapet för den mor som födde barnet inte ska erkännas, bedöms förslaget inte ha någon direkt inverkan på rådgivningsbyråernas verksamhet eller deras arbetsmängd. Oklara frågor om moderskap ska enligt förslaget styras till barnatillsyningsmännen, liksom för närvarande. Till exempel i en situation där det på grund av bristfälliga identitetshandlingar inte finns någon klarhet om identiteten för den mor som föder barnet, kan rådgivningsbyrån inte heller i framtiden ta emot erkännande av föräldraskap, utan den bör hänvisa ärendet till barnatillsyningsmannen.

Förslaget ökar också arbetsmängden för hälso- och sjukvårdspersonal när det gäller möjligheten att göra förfrågningar om vävnadsprov som tagits tidigare. Vårdsområdena har olika rutiner för att ge svar, som förslaget syftar till att klargöra och harmonisera. De prov som ska användas finns i praktiken hos de patologiska enheterna i vårdsområdena, som redan bedöms ha en mycket god erfarenhet och sakkunskap när det gäller att tillhandahålla information. Det har bedömts att utredningsbegäranden som gäller proven kommer att styras till enhetens ledning för behandling. Proven sänds ut av assisterande personal. Institutet för hälsa och välfärd har uppskattat att resultaten av vävnadsprov från avlidna årligen kommer att återanvändas i omkring fem fall. I detta avseende är ökningen av arbetsmängden liten.

Användningen av tidigare undersökningsresultat och vävnadsprov beräknas dock minska antalet dubbelprov inom hälso- och sjukvården när ett nytt prov på förordnande av domstol ska tas på en hälsovårdscentral eller från en begravd avliden. Förslaget sparar resurser inom hälso- och sjukvården när det inte behövs någon ny provtagning. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning domstolarna kommer att utnyttja möjligheten att förordna att man utnyttjar tidigare undersökningsresultat som tagits från en levande person. Det är dessutom osannolikt att tidigare undersökningsresultat skulle vara tillgängliga för alla som undersöks i ett aktuellt fall.

Att tillåta att en begravd avliden undersöks ökar arbetsmängden inom hälso- och sjukvården endast lite. Benprov tas av en sådan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som behövs. Provet kan tas inte bara av läkare, utan också av andra legitimerade yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården med erforderlig kompetens. Enligt försiktiga uppskattningar tas cirka 5–10 prov per år.

4.2.2.6 Konsekvenser för domstolsväsendets verksamhet

Som ny typ av talan ökar den föreslagna möjligheten att fastställa moderskapet för den mor som fött barnet i viss mån domstolens arbete. Å andra sidan har domstolen redan hittills fastställt moderskapet för mödrar som har fött barn då särskilda bestämmelser om saken har saknats. Det är troligt att den tydligare regleringen kommer att öka antalet möjliga fall med enstaka fall. Å andra sidan har man uppskattat att den föreslagna nya behörigheten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att fastställa moderskapet för den mor som fött barnet kommer att minska behovet av att föra ärendet till domstol. Ansökningarna om ställföreträdande vårdnadshavare beräknas också minska, eftersom det enligt förslaget under vissa förutsättningar är möjligt att ta prov hos barnatillsyningsmannen utan att ansöka om att barnet ska förordnas en ställföreträdande vårdnadshavare vid domstol. Av dessa skäl bedöms förslagets totala inverkan på domstolsväsendets verksamhet vara ringa.

Möjligheten för en person som anser sig vara förälder att väcka talan om upphävande av moderskap är ny. Med tanke på det låga årliga antalet mål om upphävande av faderskap och moderskap för en andra mor, beräknas den nya möjligheten att väcka talan användas mycket sällan och mindre än en gång om året. Denna typ av talan bedöms vara betydligt mindre vanlig än talan om upphävande av faderskap eller moderskap för en andra mor. Konsekvenserna för de mål som behandlas i domstol är därför mycket begränsade.

Enligt förslaget kan domstolen förordna att en grav öppnas och vävnadsprov tas. Detta är avsett som en sista utväg för att avgöra frågan om föräldraskap. Redan under den nu gällande lagstiftningen har domstolarna i enskilda fall förordnat undersökning av begravda avlidna. Dessa typer av ärenden uppskattas även i fortsättningen förbli sällsynta.

En mer omfattande möjlighet att fråga om tidigare undersökningresultat och vävnadsprov existerar ökar i viss mån arbetet i domstolarna.

4.2.2.7 Konsekvenser för polisens verksamhet

Den föreslagna skyldigheten för domstolen att fråga undersökningsmyndigheten om tidigare undersökningresultat innan den kan begära handräckning av polisen för att hämta en person till provtagning och ta prov är ägnad att minska polisens arbetsmängd. Inverkan bedöms vara mycket liten och inte påverka antalet årsverken.

4.2.2.8 Konsekvenser för församlingarna

Förslaget har en viss ökande inverkan på arbetsmängden i församlingarna. Förslaget gör det möjligt att ta vävnadsprov på begravda avlidna. Man har uppskattat att det på årsbasis utförs 5–10 undersökningar av begravda avlidna. Avsikten är att gravarna öppnas i samarbete med församlingarna. Under den gällande lagstiftningen har gravar i enskilda fall öppnats i samarbete med församlingarna.

Domstolen ska enligt förslaget höra huvudmannen för begravningsplatsen innan den kan utfärda ett förordnande enligt 8 a §. Det ankommer dock på kändanden att utreda vilken begravningsplats det är fråga om. Man har beräknat att enskilda förfrågningar från kändanden om gravplatsens läge kan hänvisas till församlingarna. Detta medför dock inte några förändringar i informationssystemet för församlingarna. Församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna använder medlemsdatasystemet Kirjuri, där uppgifter om församlingsmedlemmarna införs. Närmare uppgifter om var en gravplats är belägen finns i gravregistret för den församling som upprätthåller begravningsplatsen. Det finns en gravkarta över begravningsplatsen enligt 3 kap. 59 § i kyrkoordningen på basis av vilken man kan lokalisera gravens exakta läge.

Ansvar för att öppna graven och återställa den ska vila på församlingen. I princip öppnar församlingen en grav endast för att begrava en avliden. Detta arbete hör till verkställigheten av begravningslagen, kyrkolagen (1054/1993) och reglementet för församlingens begravningsväsen och kräver inte separat beslutsfattande av församlingen. Inte heller om öppnandet av en grav för provtagning sker genom beslut av domstol, behövs något separat beslut, utan det är fråga om en verkställighetsuppgift ur församlingens eller den kyrkliga samfällighetens synvinkel. Det beror på församlingen om den sköter uppgiften själv eller om den köper tjänsten.

4.2.2.9 Konsekvenser för rättshjälpsbyråerna

De fall som gäller moderskapet för den mor som fött ett barn kan i fortsättningen i regel skötas av barnatillsyningsmannen, så familjen behöver inget rättsbiträde om barnet är minderårigt.

Barnatillsyningsmannen sköter inte ärenden som gäller ett myndigt barn, om den förmodade föräldern har avlidit, så särskilt ärenden som gäller begravda avlidna kan även beröra rätts-hjälpsbyråerna. Antalet sådana fall bedöms dock vara så begränsat att förslagen inte påverkar arbetsmängden vid rätts-hjälpsbyråerna i en sådan utsträckning att det skulle påverka personal-resurserna.

4.2.3 Samhälleliga konsekvenser

4.2.3.1 Konsekvenser för barn och familjer

Propositionens viktigaste konsekvenser gäller barnen. Syftet med förslaget är att trygga barnets rätt att känna till sitt ursprung och att skydda barnets intresse och jämlikhet i olika familjestrukturer på det sätt som förutsätts i FN:s konvention om barnets rättigheter. Konsekvenserna påverkar barn både direkt och indirekt via konsekvenserna för förfarandena för utredande och fastställande av föräldraskap.

Den viktigaste förändringen jämfört med det gällande rättsläget är möjligheten att utreda och fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet i en situation där omständigheterna kring barnets födelse är oklara eller där de skriftliga bevisen är bristfälliga av en orsak som inte beror på barnets familj. Till följd av den föreslagna regleringshelheten kan moderskapet för den mor som har fött barnet utredas genom DNA-undersökning och modern fastställas för barnet genom beslut av registermyndigheten. Förslaget bedöms ha konsekvenser särskilt för invandrar- och flyktingbarn samt deras familjer på ett sätt som främjar jämlikheten. I synnerhet när ett minderårigt barn inte har någon juridisk förälder eller vårdnadshavare antecknad i befolkningsdatasystemet, bedöms konsekvenserna inriktas på en kategori av barn som är särskilt utsatt juridiskt sett. I propositionen har man dock uppskattat att de flesta av dessa barn faktiskt har en förälder eller två föräldrar som tar hand om dem, även om det saknas befolkningsdataanteckningar som anger förhållandet mellan barn och föräldrar. Syftet med förslaget är framför allt att skydda dessa barns och familjers rättsliga ställning och barnets rätt till sina föräldrar.

Samma mål främjas också genom den i föräldraskapslagen föreslagna möjligheten att ta prov på ett barn under övervakning av barnatillsyningsmannen, även om barnet inte har någon anteckning om föräldrar eller vårdnadshavare i befolkningsdatasystemet och barnet på grund av sin ålder eller utvecklingsnivå ännu inte kan företräda sig självt. En förutsättning för detta är att den vars föräldraskap det är fråga om inte motsätter sig provtagningen. Om personen motsätter sig provtagningen, kan det bedömas att det finns någon annan oklarhet i situationen, varvid det är motiverat att hos domstolen ansöka om förordnande av en ställföreträdande vårdnadshavare. Förslaget har en påskyndande effekt på utredningen av föräldraskap i så kallade klara föräldraskapssituationer, när processen inte bromsas av väntetiden i samband med ansökan om ställföreträdare för vårdnadshavaren. I dessa situationer är det ofta nödvändigt med en rättsgenetisk undersökning just därför att identitetshandlingarna eller de handlingar som styrker föräldraskapet är bristfälliga. Ett barns bästa kan anses vara att så snart som möjligt få en rättslig förälder eller rättsliga föräldrar antecknade.

Fastställandet av föräldraskapet har direkta rättsverkningar bland annat när det gäller vårdnaden om barnet. Anteckningar om vårdnaden gör det i sin tur möjligt att för barnets räkning sköta ärenden hos olika myndigheter och praktiska aktörer i barnets vardag, såsom social- och hälsovården och skolan. I och med digitaliseringen av samhället har den faktiska betydelsen av en anteckning om vårdnaden accentuerats i barnfamiljernas vardag. Förslaget får därför betydande konsekvenser för barns och familjers vardag. Man kan uppskatta att förslaget också främjar integrationen av familjer och familjernas faktiska möjligheter att påverka i informations-samhället. När föräldraskapet fastställs får barnet också bland annat rätt till underhåll av sin förälder

samt rätt att hålla kontakt och träffa sin förälder, om föräldrarna inte bor tillsammans. Det bör noteras att konsekvenserna är vittgående och kan framkomma först efter många år. Barnets rättsliga ställning påverkar bland annat barnets arvsrätt.

I samband med utredning av moderskapet för den mor som fött barnet kan det också uppstå situationer där det visar sig att barnet inte är ett biologiskt barn till de förmodade föräldrarna eller att den förmodade modern inte har fött barnet. Sådana situationer uppskattas vara mycket sällsynta, men möjligheten kan inte heller helt uteslutas till exempel i situationer med surrogatmoderskap. Det är ändå mer sannolikt att ett barn i en sådan situation till exempel är barn till en nära släkting till familjen som har kommit in i landet tillsammans med en släktfamilj. Barnets bästa förutsätter att oklarheterna utreds även i dessa situationer. En rättsgenetisk föräldraskapsundersökning räcker inte i sig för att avgöra frågan om föräldraskap, utan det krävs också en utredning om huruvida villkoren för juridiskt moderskap förutsättningar uppfylls på annat sätt (moderskapsutredning). Det bör till exempel noteras att barnets genetiska mor och den mor som har fött barnet inte är desamma, om den mor som har fött barnet har fått assisterad befruktning i samband med vilken ett donerat ägg har använts.

Förslaget gör det också möjligt att upphäva ett felaktigt fastställt moderskap för den mor som fött barnet. Med tanke på den höga tillförlitligheten i rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar anses dessa situationer vara mycket sällsynta. Rätten att väcka talan ska enligt förslaget även ges den som anser sig vara den mor som har fött barnet i stället för den vars moderskap har fastställts. I praktiken ska situationen ha varit förknippad med att en myndighet har vilseletts. Även då ska domstolen enligt förslaget pröva om det ligger i barnets intresse att väcka talan om upphävande av moderskapet. Genom denna bestämmelse skyddas i detta avseende även barnets etablerade sociala familjeförhållanden.

Förslaget gör det möjligt att utreda moderskapet för den mor som fött barnet också i en situation där barnet är fött i Finland helt utanför hälso- och sjukvården. Det är troligt att sådana situationer kommer att vara sällsynta.

Förslagen om att öppna en grav tryggar barnets rätt att känna till sitt ursprung även när barnets förmodade förälder har försvunnit eller avlidit och frågan om föräldraskap inte kan avgöras på något annat sätt. Även om man har uppskattat att denna förändring huvudsakligen gäller vuxna barn, är det inte uteslutet att även frågan om föräldraskapet för ett minderårigt barn kan prövas till exempel genom undersökning av den förmodade begravda föräldern, far- eller morföräldern eller någon annan nära släkting.

Det bör noteras att barnets rätt att få veta sitt eget biologiska ursprung och att få förhållandet till föräldern fastställt är en väsentlig del av begreppet skydd för privatlivet. Rätten att få veta sitt ursprung gäller den del av skyddet för privatlivet som gäller en persons identitet, och dess betydelse minskar inte heller i en persons liv när frågan om föräldraskap gäller ett barn som redan är vuxet. Förslaget bidrar till att både ett minderårigt barn och en redan myndig person får rätt att få veta sitt ursprung. Det bör därför noteras att termen barn används i båda fallen i propositionen, eftersom det alltid handlar om att utreda, fastställa eller upphäva ett förhållande mellan barn och förälder.

Det föreslagna regelverket handlar om ett ärende som rör ett barns status, där den avgörande faktorn är frågan om föräldraskap och resultatet av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Den biologiska bestämningen av föräldraskap som sådan tar ännu inte ställning till vem som ska ta hand om barnet, utan detta bestäms av annan lagstiftning och genom prövning från fall till fall. Av ovan nämnda skäl har barn inte hörts särskilt.

4.2.3.2 Konsekvenser för jämställdheten mellan könen och likabehandling

Förslaget stöder såväl kvinnors som mäns möjligheter att vara föräldrar. Förslaget bedöms ha en faktisk inverkan särskilt på den rättsliga ställningen för kvinnor i invandrarfamiljer. Förslaget gör det möjligt att utreda och fastställa moderskapet för den mor som fött barnet i en situation där det inte finns tillräckliga skriftliga bevis för föräldraskapet. Den bristfälliga gällande lagstiftningen har för sin del lett till situationer där faderns faderskap i en invandrarfamilj har kunnat fastställas, men moderns juridiska moderskap inte har kunnat antecknas i befolkningsdata-systemet, även om det har säkerställts i samband med rättsgenetiska faderskapsundersökningar. I en sådan situation gör förslaget det också möjligt att fastställa moderns moderskap, vilket är viktigt för kvinnans rättsliga ställning som mor. Förslaget har dessutom den konsekvensen att moderskapet för den mor som har fött barnet kan utredas med hjälp av rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar, oavsett om det finns en far i familjen vars faderskap utreds separat. Detta bidrar till jämställdhet mellan könen och förbättrar enföräldersfamiljernas ställning.

Avsikten har varit att skriva förslaget till ändring av lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning så könsneutralt som möjligt och undvika att hänvisa till manligt och kvinnligt kön. Dessutom har också termen föräldraskap använts i stället för faderskap och moderskap. Ändringen främjar inte bara den nuvarande allmänna strävan efter en så könsneutral lagstiftning som möjligt, utan den har också positiva konsekvenser i synnerhet för familjer som hör till könsminoriteter. Redan de här ändringarna av teknisk natur kan anses ha en principiell konsekvens som bearbetar attityderna i en mer jämställd och jämlik riktning.

4.2.3.3 Konsekvenser av ändringarna i informationshanteringen

Förslaget medför ändringar i rätten till information. Det föreslås bestämmelser om rätten att få information i 10 a § 1 mom. och 10 b § i lagen om rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. Det föreslagna 10 a § 1 mom. gäller rätten att trots sekretessbestämmelserna av undersökningsmyndigheten få uppgifter om huruvida det tidigare har gjorts en föräldraskapsundersökning av en försvunnen eller avliden person eller om en sådan undersökning pågår för närvarande. Med undersökningsmyndigheten avses Institutet för hälsa och välfärd. Enligt den föreslagna 10 b § får av en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvård eller rättsmedicin trots sekretessbestämmelserna begäras uppgifter om huruvida verksamhetsenheten har ett tidigare taget vävnadsprov på en försvunnen eller avliden person utifrån vilket föräldraskapsundersökningen kan göras.

De uttryckliga bestämmelserna om rätten till information är nya, men också med stöd av gällande bestämmelser har domstolar och barnatillsyningsmän kunnat utnyttja tidigare undersökningsresultat och vävnadsprov när den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit. Det är således inte fråga om att skapa en ny informationsresurs utan om att utnyttja en befintlig informationsresurs. Förslaget har inte bedömts medföra någon väsentlig förändring av tillvägagångssätten vid Institutet för hälsa och välfärd, hos barnatillsyningsmännen, domstolarna eller hälso- och sjukvårdsenheterna. På rätten att få information tillämpas i första hand lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet. Dessutom har domstolen och barnatillsyningsmannen, när den för barnets talan, trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter rätt att få ovan nämnda nödvändiga uppgifter i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap.

De föreslagna utlämnandena av uppgifter enligt 10 a § 1 mom. och 10 b § genomförs genom att de som har rätt till information gör upp en specificerad begäran om information och uppgifterna utlämnas manuellt och individuellt. Det föreslås inte att de bestämmelser om teknisk anslutning som avses i lagen om informationshantering tillämpas på regleringsområdet, eftersom begäran-

dena om information bedöms vara enstaka och rikta sig till flera olika aktörer. Reformen förändrar inte åtkomsträtten eller inloggningssätten i befintliga informationssystem. Uppgifter lämnas i huvudsak ut till myndigheter och till aktörer som sköter offentliga förvaltningsuppgifter, till exempel i form av krypterad e-post eller brev, men enligt förslaget ska detta kunna ske även utanför myndighetssektorn. Rätten att framställa en begäran ska också gälla den enskilde som enligt föräldraskapslagen har rätt att väcka talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap. Noteras bör att den myndighet som ansvarar för utlämnande av sekretessbelagd information alltid ska kunna ta reda på och bedöma om den som begär informationen har rätt att få den. Prov eller undersökningsresultat ska inte lämnas ut för andra användningsändamål. Institutet för hälsa och välfärd har bedömt att uppgifterna lämnas ut till privatpersoner huvudsakligen genom rekommenderat brev som ska överlämnas personligen.

I det föreslagna 10 § 2 mom. ingår dessutom rätt att med samtycke av en levande person som ska undersökas utnyttja tidigare föräldraskapsundersökningar. Syftet med förslaget är att göra det möjligt att på ett effektivare sätt utnyttja befintlig information. Reformen påverkar myndigheternas möjligheter att utnyttja befintliga informationsresurser. Information om en sådan tidigare undersökning ska dock i princip komma från den person som undersöks.

Det ska noteras att samtycke enligt 10 § 2 mom. till att tidigare erhållna undersökningsresultat utnyttjas inte är en grund för lagenligheten i behandlingen av personuppgifter enligt dataskyddsförordningen (artikel 6 a i dataskyddsförordningen) eller ett uttryckligt samtycke enligt artikel 9 i dataskyddsförordningen (artikel 9.2 a i dataskyddsförordningen), utan det är en skyddsåtgärd. Detta innebär att utnyttjandet av tidigare undersökningsresultat i första hand är frivilligt och att samtycket utgör en skyddsåtgärd för frivilligheten. När behandlingen av personuppgifter grundar sig på samtycke ska samtycket vara genuint frivilligt.

Enligt skäl 34 i ingressen till dataskyddsförordningen bör genetiska uppgifter definieras som personuppgifter som rör nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken för en fysisk person, eftersom de inhämtats genom analys av ett biologiskt prov från den fysiska personen i fråga, framför allt kromosom-, DNA- eller RNA-analys eller av en annan form av analys som gör det möjligt att inhämta motsvarande information. I skäl 35 i ingressen definieras uppgifter som härrör från biologiska prov som personuppgifter om hälsa som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. Det är fråga om situationer som avses i 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen. Vid behandlingen av dessa uppgifter tillämpas utöver artikel 6 i dataskyddsförordningen också artikel 9 i förordningen. I förslaget har det ansetts att behandlingen av personuppgifter ska ske på flera rättsgrunder beroende på den registrerades situation och syftet med behandlingen. Behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter baseras på artikel 9.2 c, f och g.

Enligt artikel 5.1 b i dataskyddsförordningen ska personuppgifter samlas in endast för särskilda, uttryckligt angivna och lagliga ändamål och inte senare behandlas på ett sätt som är oförenligt med dessa ändamål. Det ska därför finnas ett motiverat behov av att samla in personuppgifter. Behandling av personuppgifter för ett nytt ändamål som avviker från det ursprungliga är möjlig när det planerade användningsändamålet följer dataskyddsbestämmelserna och den registrerade ger sitt samtycke till det nya användningsändamålet innan behandlingen inleds eller när det finns en klar behandlingsgrund i lag. I en situation där uppgifter från en tidigare föräldraskapsundersökning används ändras inte användningsändamålet väsentligt och behandlingen av personuppgifter kan anses vara förenlig med det ursprungliga ändamålet. I båda fallen handlar det om att ta reda på vem som är förälder. I förslaget har det ansetts att en levande person som undersöks ska ge sitt samtycke till att tidigare undersökningsresultat utnyttjas. I en situation där tidigare tagna vävnadsprov används för att utreda föräldraskap när den som undersöks har för-

svunnit eller avlidit, ändras det ursprungliga användningsändamålet för behandlingen av personuppgifter. Vävnadsprov kan ursprungligen ha tagits för andra ändamål än att fastställa föräldraskap. Prover kan till exempel ha tagits medan personen i fråga levde för att utreda orsaken till en sjukdom eller efter att personen avlidit i samband med en rättsmedicinsk obduktion. Om behandlingen av uppgifter behövs för utförande av en uppgift som gäller allmänt intresse kan emellertid i medlemsstaternas lagstiftning fastställas och närmare anges för vilka uppgifter och syften ytterligare behandling bör betraktas som förenlig med det ursprungliga ändamålet och laglig. Den rättsliga grunden för behandlingen av personuppgifter enligt medlemsstaternas lagstiftning kan senare utgöra den rättsliga grunden för behandling. I propositionen har det ansetts att behandlingen av personuppgifter i dessa situationer är nödvändig av ett viktigt skäl av allmänt intresse och att detta är en nödvändig och proportionerlig åtgärd. Regleringen är förknippad med ett starkt intresse av att skydda barnets bästa och rätt att veta sitt ursprung även när den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit. Utnyttjande av ett vävnadsprov som tagits tidigare är primärt i förhållande till undersökning av ett nytt vävnadsprov som tas från en redan begravd avliden.

Uppgifter om familjeliv är enligt 24 § 1 mom. 32 punkten i offentlighetslagen sekretessbelagda och därmed till sin natur känsliga, varför det är motiverat att särskilt föreskriva om behandling och utlämnande av dem i lag. Den föreslagna regleringen kan anses uppfylla ett mål av allmänt intresse och proportionell mot det legitima mål som eftersträvas med den på det sätt som förutsätts i artikel 6.3 i dataskyddsförordningen. I regleringen har också lagstiftningen om informationshandling inom den offentliga förvaltningen beaktats och Finlands grundlag.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Handlingsalternativen och deras konsekvenser

5.1.1 Typ av beslut och regleringssätt för moderskapet för den mor som fött barnet

Vid beredningen av förslaget har särskild uppmärksamhet ägnats åt att bestämmelserna om utredande och fastställande av den mor som har fött barnet bildar en sammanhängande helhet med bestämmelserna om utredande och fastställande av faderskap. Av denna anledning ansågs alternativet att den uppfattning om moderskapet för den mor som fött barnet som uppkommit utifrån utredningen av föräldraskapet bör antecknas i befolkningsdatasystemet som ett registreringsändring enligt befolkningsdatalagen inte motiverat. Den modellen förutsätter att det i befolkningsdatalagen föreskrivs om användningen av rättsgenetiska undersökningar som grund för registeranteckningen. I en sådan modell bildar bestämmelserna om föräldraskap en svåröverskådlig och decentraliserad helhet som regleras i flera olika lagar. Med detta regleringssätt omfattas bedömningen av moderskapet för den mor som fött barnet inte heller av skälighetsprövning enligt föräldraskapslagen på det sätt som i situationer där faderskapet utreds. Av likabehandlingsskäl kunde detta inte anses motiverat. Det som talade för modellen var att eventuella fel hade varit lättare att rätta till i form av rättelse av registeranteckningen, eftersom registreringsbeslutet inte är ett självständigt beslut om fastställelse. Med tanke på den mycket höga graden av tillförlitlighet i de rättsgenetiska föräldraskapsundersökningarna och bedömningen att antalet felaktiga avgöranden sannolikt är mycket litet, ansågs detta inte vara tillräckligt för att motivera en differentiering av regleringen. Med beaktande av bedömningen ovan beslutade man att i förslaget koncentrera regleringen av utredande, fastställande och upphävande av moderskapet för den mor som fött barnet till föräldraskapslagen och att inte föreslå några ändringar i befolkningsdatalagen. Det föreslås därför att moderskapet för den mor som fött barnet ska fastställas som ett förvaltningsbeslut av registermyndigheten.

5.1.2 Företrädande av barn vid provtagning

Vid beredningen av förslaget övervägdes olika alternativa modeller för vem som på barnets vägnar kan ge sitt samtycke till rättsgenetisk undersökning i en situation där barnet inte, på grund av bristfällig dokumentation, har föräldrar eller vårdnadshavare som antecknats i befolkningsdatasystemet och barnet självt inte på grund av sin ålder eller utvecklingsnivå kan ge sitt samtycke. Ett alternativ var att bevara nuläget till den del att inga särskilda bestämmelser införs om detta. Då är den rätta lösningen juridiskt sett att ansöka om att barnet förordnas en ställföreträdare för vårdnadshavaren för åtgärden. Det har dock visat sig att detta tillvägagångssätt i onödan förlänger utredningen om föräldraskap i en situation där en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning är nödvändig uttryckligen för att de förmodade föräldrarna till ett barn också ska kunna antecknas som juridiska föräldrar. Det ligger i barnets intresse att föräldraskapet kan utredas så snabbt som möjligt.

Som ett sekundärt alternativ övervägdes en konstruktion av så kallad förmodad vårdnadshavare, där den som faktiskt ansvarar för vården och fostran av ett minderårigt barn skulle kunna ge sitt samtycke till provtagning på barnets vägnar. Denna modell övergavs dock därför att man inte ville stödja ett tillvägagångssätt, som visserligen kunde vara rättspolitiskt motiverat i detta enskilda fall, ändå i egentlig juridisk mening var svagt underbyggt och det fanns en risk för att tillvägagångssättet sprids till andra situationer. Som ett tredje alternativ behandlades att i dessa fall ge barnatillsyningsmannen en laglig behörighet att ge sitt samtycke till rättsgenetisk undersökning för barnets och barnets vårdnadshavares räkning. Också detta tillvägagångssätt ansågs innebära en risk för att barnatillsyningsmannens behörighet i tillämpningspraxis tolkas som mera omfattande än vad som är avsett. Man stannade därför för att föreslå en modell som är en kombination av de två senare alternativen och som kombinerar rättssäkerhetsgarantierna i båda modellerna. Enligt förslaget ska barnatillsyningsmannen ha begränsad behörighet att företräda barnet vid provtagning när barnet inte alls har någon antecknad vårdnadshavare. Denna behörighet ska dock kunna utnyttjas endast om den vars föräldraskap det är fråga om inte motsätter sig en föräldraskapsutredning. Om någon av parterna motsätter sig åtgärden, ska man hos domstolen ansöka om förordnande av en ställföreträdare för vårdnadshavaren för åtgärden.

5.1.3 Utfärdande av undersökningsförordnande och vite

Vid beredningen av förslaget övervägdes också behovet av en bestämmelse som klargör rättsläget, när domstolen vid vite ska ålägga den som ska undersökas att inom utsatt tid med ett intyg visa att det behövliga provet har tagits. I en situation där ett barn under 15 år till exempel är placerat utanför hemmet och barnets vårdnadshavare faktiskt är förhindrad att föra barnet till den provtagning som förordnats av domstolen, kan domstolarna felaktigt ha förelagt barnatillsyningsmannen vite. Enligt gällande lag ska vitet föreläggas barnets lagliga företrädare om förordnandet gäller ett barn under 15 år. Barnatillsyningsmannen är dock inte barnets lagliga företrädare och träder inte i barnets vårdnadshavares ställe ens i ett ärende som gäller fastställande av föräldraskap och i vilket hen för parallell talan med barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare. I förslaget har man kommit fram till att vitet för barnatillsyningsmannen i första hand är ett problem i tillämpningspraxis och inte en brist i lagstiftningen. Felaktiga tillvägagångssätt bör i första hand rättas till med hjälp av information och utbildning och inte genom en ändring av lagstiftningen.

5.1.4 Undersökning av mor- och farföräldrar mot deras vilja

Vid beredningen av propositionen övervägde man möjligheten att utvidga den ofrivilliga provtagningen till att omfatta inte bara de nuvarande parterna, utan också föräldrarna till den förmodade föräldern, det vill säga barnets förmodade mor- och farföräldrar. Detta skulle innebära att

de förmodade mor- och farföräldrarna, i en situation där det inte finns något prov på den förmodade föräldern på grund av att hen är försvunnen eller avliden, och det inte finns några tidigare tagna vävnadsprov eller tidigare undersökningsresultat tillgängliga, skulle kunna förordnas att delta i undersökningar genom domstolsbeslut. När det gäller den egentliga provtagningsåtgärden är ingreppet i individens fysiska integritet i det övervägda alternativet mycket lindrigt, med beaktande av att det prov som behövs för föräldraskapsundersökningarna tas från kindens insida med hjälp av en liten provtagningsborste.

Alternativet är inte helt nytt eftersom ett liknande tillvägagångssätt föreslogs redan i regeringens proposition om lag om faderskapsundersökningar 2004 (RP 56/2004). Då bestämde sig riksdagens lagutskott ändå för att ändra lagförslaget så att mor- och farföräldrarnas skyldighet att delta i undersökningarna slopades. I samband med detta lade utskottet till en bestämmelse i lagen som betonade den avlidnes förmodade vilja. Utskottet ansåg att den enskildes personliga integritet och skydd för privatlivet måste vägas högre ju längre bort den person som förpliktas att lämna provet befinner sig från den egentliga partskretsen i målet om fastställande eller upphävande av faderskapet.

De förmodade mor- och farföräldrarna kan inte anses tillhöra den egentliga partskretsen och mor- och farföräldrarna kan inte heller hållas ansvariga på andra områden i livet, särskilt inte för handlingar som begåtts av deras myndiga avkomma. I enlighet med de grundläggande principerna inom genetiken leder en undersökning i så kallat rätt uppstigande led, det vill säga ett barn, en förälder och en mor- eller farförälder, i princip till det säkraste resultatet. När man undersöker andra nära släktingar ökar osäkerheten. I det övervägda alternativet krävdes fortfarande samtycke av andra nära släktingar. Det bör också noteras att barnets rätt att känna sitt ursprung har fått allt större betydelse under de senaste 20 åren, både i nationell rättspraxis och i rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Det övervägda alternativet betonade barnets rätt att känna till sitt ursprung och skulle ha bidragit till att reda ut oklara föräldraskap. Å andra sidan kunde det ha lett till situationer där en förmodad mor- eller farförälder, vars eget föräldraskap inte är under utredning, i sista hand förordnas att lämna prov under poliseskort.

Även om detta alternativ stöder barnets rätt att få veta sitt ursprung, är det på många sätt en mycket principiell förändring och en bedömning av de principiella utgångspunkterna för rätts-genetiska föräldraskapsundersökningar ingick inte i arbetsgruppens uppdrag. Att mor- och farföräldrar underkastas DNA-undersökningar mot sin vilja är i sista hand ett rättspolitiskt val och beror på hur man ska väga barnets rätt att känna till sitt ursprung mot en levande persons rätt till sin egen fysiska integritet mot varandra. Båda dessa rättigheter är en del av skyddet för privatlivet, så motsättningen mellan intressena kan inte lösas med hjälp tolkning av de grundläggande och mänskliga rättigheterna.

Vid beredningen av förslaget ansågs argumenten för att bevara nuläget väga tyngst i detta sammanhang. I propositionen föreslås att den utgångspunkten ska bibehållas att undersökning av någon annan än en person i partskretsen förutsätter samtycke av personen i fråga. Syftet med villkoret om samtycke är framför allt att berättiga ett ingrepp i en persons fysiska integritet. Propositionen stärker barnets rätt att känna till sitt ursprung på andra sätt, till exempel genom ett förslag om utvidgning av utnyttjandet av tidigare undersökningsresultat och vävnadsprov samt genom att det blir möjligt att undersöka begravda avlidna.

Ett annat alternativ vid beredningen var att en persons viljeyttring eller förmodade vilja under sin livstid inte längre skulle ges någon tyngd efter att personen avlidit. I denna modell skulle bestämmelsen om den avlidnes förmodade vilja ha slopats. Sett utifrån perspektivet av grundläggande och mänskliga rättigheter har en avliden inte samma rätt till fysisk integritet som en

levande person. Det finns emellertid skäl att förhålla sig reserverat till detta alternativ, eftersom det skulle leda till en tvivelaktig situation där en tydlig viljeyttring som en person ger uttryck för i livet skulle förlora sin betydelse när personen avlider. Detta är inte heller förenligt med de utgångspunkter som i annan lagstiftning tillämpas på de rättsliga konsekvenserna av viljeyttringar och skulle även kunna strida mot den allmänna rättskänslan.

Därför ansågs det i propositionen vara tillräckligt att bestämmelsen om den avlidnes förmodade vilja förtydligas. Som ett bevis på den negativa inställningen till föräldraskapsundersökning hos den som ska undersökas krävs det att personen tydligt gett en viljeyttring medan hen levde. Om någon sådan inte har getts och undersökningen är nödvändig för att frågan om föräldraskap ska kunna avgöras, kan det enligt förslaget bestämmas att en försvunnen eller avliden far- eller morförälder eller någon annan nära släkting ska undersökas.

5.2 Lagstiftning och andra handlingsmodeller i utlandet

5.2.1 Sammandrag

En jämförelse har gjorts med de nordiska länderna och utvalda europeiska länder. Uppgifterna för jämförelsen har samlats in genom granskning av lagstiftningen och rättspraxis i dessa länder och genom insamling av uppgifter från experter på familjerätt i länderna. Det går inte att i jämförelseländerna hitta någon internationellt enhetlig regleringsmodell för utredning och fastställande av moderskapet för mödrar som fött ett barn eller för rättsgenetisk undersökning av begravda avlidna. Det verkar som om rättsläget i dessa avseenden till stor del har utformats genom rättspraxis.

5.2.1.1 Utredande av moderskap

I många europeiska länder är huvudregeln att den kvinna som har fött barnet automatiskt är barnets mor. Det är möjligt att en mor som har fött barn enligt rättspraxis betraktas som barnets juridiska mor, även om det inte finns någon särskild lagstiftning om detta. Om det finns bestämmelser om saken, är det möjligt att man i lagstiftningen på allmän nivå definierar den mor som har fött barnet eller alternativt används en definition som är knuten till situationer vid assisterad befruktning.

Metoderna för separat fastställande av moderskap skiljer sig från land till land. Moderskap kan på det ovan nämnda sättet uppkomma direkt så att den kvinna som fött barnet betraktas som barnets mor. Så förhåller det sig till exempel i Sverige, Norge, Island, Danmark och Tyskland. I Sverige finns ingen lagstiftning om saken och i Danmark finns lagstiftning endast i fråga om barn som fötts till följd av assisterad befruktning, men principen kan konstateras på grundval av rättspraxis. I Norge, Island och Tyskland regleras detta på allmän nivå i lag. I vissa länder kräver emellertid moderskap registrering eller separat anmälan. Till de här länderna hör bland annat Estland, Belgien och Portugal. Det finns också skillnader mellan nationella lösningar när det gäller om det är möjligt att fastställa exempelvis två mödrar för ett barn.

I övriga länder finns det rätt lite egentlig reglering i fråga om rättsgenetiska undersökningar för fastställande av moderskap. Det är dock ofta möjligt att ta prov, till exempel i sådana situationer, där moderskapet inte har kunnat fastställas på något annat sätt.

5.2.1.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Regleringen av rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer varierar från land till land. I många länder, till exempel Sverige, Norge, Island, Tyskland, Belgien och Portugal, anses rätten

att ta reda på sin härkomst vara en viktig rättighet som vid behov går före rätten till gravfrid och fysisk integritet. Inte heller behövs nödvändigtvis den avlidnes släktingars tillstånd att öppna en grav, om det är fråga om att utreda föräldraskap. Exempelvis i Estland anses dock principen om gravfrid vara viktigare än att utreda ett barns härkomst.

Möjlig provtagning av en avliden person kan i många länder utföras inte bara genom öppning av graven utan också på annat sätt. Om det inte är möjligt eller tillåtet att öppna en grav, kan rättsgenetisk undersökning utföras också på sådant genetiskt material som tagits före den avlidnes död eller som annars är tillgängligt efter döden. Sådant material som lämpar sig för rättsgenetisk undersökning och som tagits redan före den avlidnes död kan fås till exempel från sjukhus. Det är också möjligt att ett lämpligt prov kommer från den avlidnes levande eller avlidna släktingar eller till exempel från den avlidnes personliga tillhörigheter. Att öppna en grav betraktas åtminstone i Norge som en sista utväg som endast kan användas om det material som behövs för undersökningen inte annars kan erhållas.

5.2.2 Sverige

5.2.2.1 Utredande av moderskap

Den nuvarande svenska lagstiftningen innehåller inga bestämmelser om fastställande eller återkallande av moderskap, eftersom det i allmänhet är tydligt vem som födde barnet och därmed är barnets mor. I Sveriges högsta domstols avgörande Ö 5151-04 konstateras till exempel att det i Sverige finns en presumtion om moderskap, enligt vilken den kvinna som har fött barnet rättsligt anses vara barnets mor.⁹ Om det är oklart vem som har fött barnet eller om moderskapet ifrågasätts, kan en allmän fastställsetalan väckas i enlighet med 13 kap. 2 § i den svenska rättegångsbalken, om speciallagstiftning saknas.

Det finns för närvarande inga särskilda bestämmelser om moderskapsutredning i svensk lagstiftning, vilket bland annat innebär att de sociala myndigheterna inte har någon lagstadgad skyldighet att försöka ta reda på vem som har fött barnet.

Ett projekt pågår dock för att reformera föräldraskapslagstiftningen i Sverige. Den arbetsgrupp som beredde ärendet hade bland annat till uppgift att behandla frågan om utredning av moderskap. Arbetsgruppen publicerade i juni 2022 ett omfattande betänkande om reformen av familjelagstiftningen.¹⁰

I arbetsgruppens betänkande föreslås att även i Sverige införs en tydlig bestämmelse om att den person som har fött barnet är förälder till barnet. Det föreslås att man ska frånga de särskilda beteckningarna för moderskap (*mor*) och faderskap (*far*) och ersätta dem med en enda beteckning (*förälder*).¹¹

I betänkandet konstateras att behovet av rättslig utredning av moderskap i allmänhet uppstår när ett barn som har flyttat till Sverige inte har de nödvändiga handlingarna för att det svenska skatteverket ska kunna registrera barnets moderskap i befolkningsregistret. Med tanke på behovet av att kontrollera registrerade uppgifter kan kraven medföra svårigheter för personer som flyttar till Sverige, särskilt i situationer där personerna har svårt att få tillförlitliga handlingar

⁹ Ö 5151-04, s.3.

¹⁰ Alla tiders föräldraskap – ett stärkt skydd för barns familjeliv, (SOU 2022:38), <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2022/06/sou202238/>.

¹¹ SOU 2022:38, s. 30.

från det land de flyttar från. I en sådan situation kan det enligt betänkandet vara viktigt för utredningen att man genomför en rättsmedicinsk genetisk undersökning.

Enligt betänkandet gäller svårigheten att få korrekt bestyrkta uppgifter i befolkningsregistret också flera andra uppgifter som ska antecknas i befolkningsregistret och inte bara uppgifter om härkomst. Mot denna bakgrund är det enligt betänkandet inte motiverat att i lagstiftningen om föräldraskap föreslå bestämmelser för fastställande och upphävande av föräldraskapet för den person som fött ett barn som motsvarar de nuvarande bestämmelserna om barnets andra förälder.

Ytterligare argument i betänkandet är att det i sådana fall är exceptionellt att domstolsprövning behövs. Åren 2019–2020 behandlades 174 fall av moderskapsutredning i svenska domstolar. Föräldraskap fastställs automatiskt för den som har fött barnet på grundval av födelsen, så i undantagsfall måste det klargöras vem som har fött barnet. När detta har gjorts, följer föräldraskapet automatiskt. I betänkandet konstateras också att om det i ett enskilt fall är nödvändigt att väcka talan vid domstol, kan en fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § i rättegångsbalken väckas för fastställande av föräldraskap.¹²

Konstaterandet att det inte finns något behov av särskilda regler för fastställande och upphävande av föräldraskap för en person som har fött barn innebär dock inte, enligt betänkandet, att myndigheterna kan förbli passiva i en situation där ett sådant förhållande är oklart när det gäller ett barn med hemvist i Sverige. Enligt betänkandet har barnet rätt att få information om sitt ursprung, och denna rätt gäller uppgifter om båda föräldrarna.

Som framgår ovan ålägger den svenska lagstiftningen inte de sociala myndigheterna någon lagstadgad skyldighet att utreda föräldraskap. Enligt betänkandet framgår det emellertid av svensk rättspraxis¹³ att socialnämnden vid behov också är skyldig att försöka ta reda på vem som har fött barnet. Detta innebär att socialnämnden är skyldig att bistå barnet med att ta reda på vem som har fött barnet och därmed är förälder till det. Men eftersom denna skyldighet inte nämns i lagen finns det enligt betänkandet en risk för att socialmyndigheterna inte agerar i enlighet med denna skyldighet.

I betänkandet sägs också att alla barn som bor i Sverige bör få samma stöd och hjälp för att få reda på sitt ursprung, oavsett i vilket land de är födda. I betänkandet föreslås därför att i lagen införs en lagstadgad skyldighet för socialmyndigheterna att försöka ta reda på vem som har fött barnet om detta inte är känt eller om det är oklart. Undersökningsskyldigheten ska gälla även när det är oklart om den person som är införd i befolkningsregistret verkligen är den som har fött barnet.¹⁴ Lagstiftningen om rättsgenetiska undersökningar bör dessutom utvidgas så att domstolen kan förordna en undersökning närhelst en sådan kan ge ytterligare upplysningar i ett rättsligt föräldramål som är under behandling vid domstolen.¹⁵

5.2.2.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

I Sverige regleras faderskapsutredningar genom lagen om rättsgenetisk undersökning vid utredning av faderskap (1958:642).

¹² SOU 2022:38, s. 31-32.

¹³ Referensen inte angiven. Betänkandet, s. 32, andra stycket.

¹⁴ SOU 2022:38, s. 32.

¹⁵ SOU 2022:38, s. 36-39.

Lagen har nyligen ändrats genom lag 2021:784. Lagen kompletterades bland annat med bestämmelser som gör det möjligt för domstolen att besluta om en rättsgenetisk undersökning som också inbegriper vävnadsprov från en avliden person.

Enligt 2 § i lagen kan domstolen, om den man som är föremål för faderskapsyrkandet har avlidit, besluta att en rättsmedicinsk genetisk undersökning ska utföras med hjälp av biologisk vävnad från den avlidne. Ett sådant beslut kan enligt paragrafen meddelas endast om det finns skäl att anta att mannen har haft samlag med modern under den tid barnet kan ha fått sin början. Dessutom förutsätts att orsakerna till åtgärden har större betydelse än rätten till gravfrid eller ett eventuellt annat motsatt intresse.

5.2.3 Norge

5.2.3.1 Utredande av moderskap

I den norska barnlagen (Lov om barn og foreldre – barnelova)¹⁶ föreskrivs bland annat hur barnets föräldrar ska bestämmas. Enligt 2 § i lagen ska en kvinna som har fött ett barn i princip betraktas som barnets mor. I andra momentet i paragrafen föreskrivs att ett avtal om att föda barn till en annan kvinna inte är bindande. Moderskap kan alltså överföras till en annan person och fastställas endast i enlighet med den norska adoptionslagen (adopsjonslov). Dessutom innehåller 4 a kap. i barnlagen bestämmelser om tvistemål som gäller andra släktskapsärenden än faderskapsärenden.

I 8-4-1 § i folkregisterförordningen (Folkeregisterforskriften) finns en bestämmelse om DNA-testning av barn födda i Norge för att fastställa föräldraskap. Om ett barn föds utan att en läkare eller barnmorska är närvarande och registreringsmyndigheten har kommit fram till att de uppgifter som lämnats i ärendet inte ger någon grund för att med rimlig säkerhet fastställa familjeförhållandet, kan den berörda modern och barnet enligt bestämmelsen genomgå ett DNA-test för utredning av moderskapet.

I 87 § i den norska utlänningslagen (Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her)¹⁷ finns dessutom en bestämmelse om DNA-testning för fastställande av familjeförhållanden i fall som omfattas av invandringslagen. I paragrafens första moment anges att när det enligt lag är nödvändigt att utreda om det finns ett familjeförhållande, kan invandringsmyndigheterna förordna DNA-provtagning av den ena parten och dennes förmodade familjemedlem för DNA-analys. En förutsättning är då att andra tillgängliga uppgifter i ärendet inte ger någon grund för fastställande av familjeförhållandet med rimlig säkerhet.

Enligt 87 § andra momentet i utlänningslagen har dock invandringsmyndigheterna inte rätt att skaffa DNA-prov med tvångsmedel. Invandringsmyndigheterna ska dock när de meddelar förordnandet meddela att vägran kan inverka på avgörandet av ärendet, om det inte finns särskilda skäl till vägran. Enligt 87 § 3 mom. i utlänningslagen ska uppgifter och material som hänför sig till DNA-analysen tas bort och förstöras så snart som möjligt efter det att familjeförhållandet har fastställts eller förvägrats.

¹⁶ Lov om barn og foreldre (barnelova) – LOV-1981-04-08-7.

¹⁷ Lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) - LOV1988-06-24-64.

I Norges rättspraxis är det ganska ovanligt att fall av moderskapsutredning förs till domstol, men det finns några exempel.¹⁸ I ett exempelområde som avgjordes vid tingsrätten¹⁹ hade parterna kommit till Norge som kvotflyktingar och svaranden hade registrerats som kändens mor. När det emellertid visade sig att parterna hade anlänt till Norge med falska identitetshandlingar, utfördes en DNA-undersökning på begäran av barnskyddsmyndigheterna. Undersökningen visade att svaranden inte var kändens mor och målet fördes till tingsrätten. Tingsrätten beslutade att avgöra ärendet i enlighet med 4 a kap. i barnlagen och konstaterade att svaranden inte var kändens mor.

5.2.3.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Den norska högsta domstolens beslut från 2014²⁰ garanterar möjligheten att vid behandlingen av faderskapsärenden ta DNA-prov också från en person som redan är begravd. I 28 a § i barnlagen föreskrivs att ny behandling av ett lagakraftvunnet beslut om föräldraskap kan begäras. I sådana fall ska domstolen förordna DNA-analys. Detta lagrum är avsett som tvingande lagstiftning, som dock inte är tillämplig om den person av vilken DNA-provet behövs redan är begravd. Även i en sådan situation kan bestämmelsen emellertid enligt högsta domstolen ha en vägledande verkan.²¹ Enligt avgörandet ska domstolen fatta beslut om att öppna graven genom att från fall till fall bedöma omständigheterna i det enskilda fallet. Enligt högsta domstolens avgörande är det dock inte ett alternativ att öppna graven, om material som lämpar sig för DNA-testning finns att tillgå på annat sätt än genom att öppna graven.²²

I motiveringen till domen i Norges högsta domstol anges också att om det är nödvändigt att ta ett DNA-prov för att utreda faderskapsfrågan, kan respekten för gravfriden inte hindra domstolen från att fatta ett sådant beslut att ett DNA-prov måste tas från en person som redan är begravd.²³ Föräldraskapsutredningen anses därför vara primär i förhållande till respekten för gravfriden, om det inte finns något annat sätt att få ett lämpligt prov än att öppna graven.

I Norge har man dock också diskuterat i vilken utsträckning man för utredning av faderskapsärenden kan använda DNA-prov som tagits från en person av någon annan orsak innan hen avled. Till exempel har en ändring av den norska polisregisterlagen (politiregisterloven) hindrat användning av DNA-analyser som finns i polisregistret och prov som kan vara lämpliga för undersökningar för att utreda faderskapsfrågor. I 12 § i den norska polisregisterlagen föreskrivs nu att uppgifterna i registret endast får användas i brottmål, vilket innebär att DNA-prov som registrerats i polisregistret inte kan användas för utredning av föräldraskap.

5.2.4 Danmark

5.2.4.1 Utredning av moderskap

I Danmark finns bestämmelser om fastställande av föräldraskap i barnlagen (børnelov).²⁴ I den danska barnlagen anges det inte direkt att den kvinna som föder ett barn är barnets mor. I den

¹⁸ Fagrådsgiver Birgitte Gulbrandsen, Barne- og familiedepartementet, 10.6.2022.

¹⁹ Søre Sunnmøre tingrett TSOSU-2013-27806.

²⁰ Norges Høyesterett HR-2014-1165-A - Rt-2014-585.

²¹ Högsta domstolens dom, punkt 61, s. 9.

²² Ibid.

²³ Högsta domstolens dom, punkt 62, s. 9.

²⁴ LBK nr 772 af 07/08/2019, <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2019/772>.

danska rätten har det emellertid av tradition ansetts att en kvinna som har fött ett barn ska betraktas som barnets juridiska mor från och med barnets födelse.

Enligt 30 § i den danska barnlagen betraktas också en kvinna som föder ett barn som fått sin början genom assisterad befruktning som barnets mor. Enligt 31 § i barnlagen är ett avtal enligt vilket den kvinna som föder barnet överlåter barnet till någon annan efter förlossningen ogiltigt. I Danmark är alltså den kvinna som föder ett barn i princip alltid barnets juridiska mor från barnets födelse. Enligt dansk lagstiftning kan faderskapet fastställas på grundval av faderskaps-presumption, ett erkännande av faderskapet eller en dom från en domstol.²⁵

I 3 a § i barnlagen anges dessutom att om ett barn föds till en kvinna som är gift eller i registrerat partnerskap med en kvinna, ska partnern till den mor som har fött barnet utses till den andra modern (*medmoderskab*), om de särskilda förutsättningar som föreskrivs någon annanstans i barnlagen uppfylls.

Det finns inga särskilda bestämmelser om fastställande eller registrering av moderskap i den danska barnlagen, eftersom den kvinna som har fött barnet betraktas som barnets mor. Däremot ska faderskapet eller en eventuell andra mor till barnet enligt lag utredas och registreras.

5.2.4.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

I Danmark finns bestämmelser om rättsgenetiska undersökningar för att utreda föräldraskap i barnlagen. Lagen innehåller inga särskilda bestämmelser om undersökning av en avliden person.

Rättsmedicinska institutionen vid universitetet i Köpenhamn har rekommenderat användning av biologiskt material från den avlidnes personliga tillhörigheter för sådana rättsgenetiska undersökningar där en part har avlidit. Ett sådant personligt föremål kan till exempel vara en tandborste eller något annat tillgängligt föremål som kan innehålla den avlidnes biologiska material, till exempel kuvert eller material som erhållits direkt från sjukhus.

Ett annat alternativ är enligt rekommendationen att använda sådant material som lämpar sig för undersökning som kan erhållas från nära släktingar till den avlidne, såsom föräldrar, barn eller syskon.²⁶ Utlåtandet från Köpenhamns universitet förordar alltså inte i första hand att man öppnar graven och gräver upp den avlidne för att få ett rättsgenetiskt prov, även om detta inte har fastställts i den danska lagstiftningen.

5.2.5 Island

5.2.5.1 Utredning av moderskap

I Island regleras frågor om fastställande av föräldraskap i barnlagen (*barnalög*).²⁷ Enligt 1 a § i barnlagen har barnet rätt att känna sina föräldrar. Enligt 2 § i lagen betraktas en kvinna som föder ett barn som barnets mor. När det gäller bestämmande av moderskapet till ett barn som har fötts med hjälp av assisterad befruktning föreskrivs att en kvinna som föder ett barn som har

²⁵ Se t.ex. Social- og Indenrigsministeriet, Forældreskab i børneloven (2016)

<https://sm.dk/media/8301/analyse-om-foraeldreskab-i-boerneloven.pdf>, s. 53.

²⁶ Forslag til Lov om ændring af lov for Grønland om børns retsstilling og arvelov for Grønland, s. 12-13.

²⁷ Barnalög; 76/2003.

blivit till med hjälp av behandlingen ska anses vara barnets mor. Barnet registreras omedelbart i samband med födseln i det nationella registret. I barnlagen finns inga särskilda bestämmelser för utredande, fastställande eller upphävande av moderskapet för den mor som fött barnet.

5.2.5.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

I Island finns bestämmelser om rättsgenetiska undersökningar för att utreda faderskap i barnlagen. Det finns inga särskilda bestämmelser om rättsgenetisk undersökning av en avliden person, utan i ärendet tillämpas de allmänna bestämmelserna om faderskapsutredning i barnlagen. Enligt 15 § i barnlagen kan domstolen på begäran förordna att blodprov och andra sakkunnigundersökningar, inklusive gentester, ska tas från parterna och barnet för att utreda faderskapet. På samma sätt kan domaren förordna att blodprov och rättsgenetiska undersökningar ska utföras på parternas föräldrar och vid behov på parternas syskon eller andra barn. Ändring söks hos högsta domstolen. Polisen är skyldig att iakttä en domares begäran om medhjälp när parterna förs till undersökningar. Enligt 17 § i lagen ska en man betraktas som barnets far om resultaten av gentesterna entydigt visar att mannen är barnets far.

Tillämpningen och tolkningen av bestämmelserna i en situation där den som undersöks har avlidit är beroende av rättspraxis. Domstolarna har tidigare krävt att det ska ha funnits vissa tidigare indikationer eller vittnesmål från modern om en avlidne persons faderskap innan den har förordnat att undersökningar av den avlidne ska göras. År 2010 tillät högsta domstolen till exempel att man öppnade en grav för att utreda faderskapet, då modern var den som väckte talan.²⁸ Färskare rättspraxis har emellertid lindrat förutsättningarna för att göra undersökningar. I ett annat fall som behandlats av högsta domstolen²⁹ hade modern avlidit och hon hade under sin livstid inte avgett något officiellt utlåtande om vem fadern till barnet var. Högsta domstolen hänvisade till en persons rätt enligt 71 § i den isländska grundlagen att känna till sitt ursprung och ansåg att denna rätt inte kunde begränsas om det inte var absolut nödvändigt. Domstolen grundade sitt avgörande på vittnenas berättelse om moderns och den förmodade faderns nära vänskap och kontakt, en rimlig misstanke om parförhållandet och hur barnet och den förmodade fadern på grundval av bilder avsevärt liknade varandra. Domstolen ansåg att dessa omständigheter utgjorde tillräcklig bevisning för att göra det möjligt för barnet att inleda en faderskapsrättegång mot dödsboet.

5.2.6 Estland

5.2.6.1 Utredning av moderskap

I Estland innehåller 83 § i familjelagen (perekonnaseadus) huvudprincipen att den kvinna som har fött ett barn är barnets mor. I enlighet med 25 § 1 mom. i den estniska folkbokföringslagen (perekonnaseisutoimingute seadus) ska uppgifterna om barnets mor antecknas i befolkningsregistret på grundval av ett intyg som utfärdats av en tillhandahållare av hälso- och sjukvårdstjänster eller ett domstolsbeslut. Detta innebär i praktiken att om det inte finns något intyg från tillhandahållaren av hälso- och sjukvårdstjänster måste man vända sig till domstolen för att få föräldraskapet fastställt.

Det finns ingen särskild lagstiftning i Estland om utredning av moderskap i oklara situationer. I praktiken kan moderskapsärendet dock i oklara situationer avgöras så att modern väcker talan mot barnet vid domstol. Detta är möjligt eftersom det enligt den estniska civilprocesslagen

²⁸ Hrd. 16 June 2010 (no. 340/2010).

²⁹ Hrd. 28 January 2014 (no. 800/2013).

(tsiviilkohtumenetluse seadustik) är möjligt att väcka talan för att få släktskap fastställt. I sådana fall kan domstolen i allmänhet fastställa moderskapet genom en rättsgenetisk undersökning. Anteckningen i det lämpliga registret görs på grundval av ett domstolsbeslut.

5.2.6.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Enligt 300 § i den estniska civilprocesslagen är det möjligt att konstatera föräldraskap på grundval av en expertbedömning och genom att ta ett blodprov för rättsgenetisk undersökning. Detta förfarande är tänkbart om det är möjligt att fastställa föräldraskapet på grundval av erkända vetenskapliga principer och metoder, och undersökningen sannolikt inte medför några hälsomen för den som undersöks och hans närmaste anhöriga. Om en person vägrar att delta i en sådan bedömning, kan domstolen förordna bedömningen som obligatorisk. Bedömningen kan också förordnas med tvångsmedel och vid behov med hjälp av polisen, om personen upprepade gånger och utan giltig orsak har vägrat delta i en undersökning som gäller föräldraskap.

I Estland innehåller lagen om utredning av dödsorsaker (surma põhjuse tuvastamise seadus) inte några bestämmelser om provtagning av döda personer för rättsgenetisk undersökning i syftet att fastställa föräldraskap. I Estland håller man på att ändra ovannämnda lagstiftning, men ingen bestämmelse om att genomföra en rättsgenetisk undersökning och ta nödvändiga prov från döda personer planeras för närvarande.³⁰

Enligt 582 § i den estniska civilprocesslagen kan en domstol för närvarande förordna rättsgenetisk undersökning av en avliden endast om detta är möjligt utan att graven öppnas. I praktiken är det alltså bara möjligt att genomföra en undersökning om ett lämpligt prov för undersökningen har tagits redan innan personen i fråga avled. Enligt den kommenterade versionen av den estniska civilprocesslagen är syftet med denna bestämmelse att skydda rätten till privatliv och gravfrid. Dessa rättigheter har således enligt estnisk lagstiftning företrädare framför en persons rätt att ta reda på och känna till sin härkomst.

Lagen om rättsgenetiska undersökningar (kohtuekspertiisiseadus) innehåller inte heller några särskilda bestämmelser om fastställande av föräldraskap och det görs inte automatiskt några rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer före begravningen. Estniska institutet för rättsmedicin är dock behörig myndighet att genomföra en sådan undersökning, om domstolen förordnar det.

Dessutom har en berörd person möjlighet att begära rättsgenetisk undersökning av en avliden person. Detta är möjligt om den person som begär undersökningen står för kostnaderna för undersökningen. Inte heller i sådana fall är det emellertid möjligt att begära att graven öppnas för provtagning. Den berörda personens rätt att begära rättsgenetiska undersökningar är dessutom förknippad med vissa begränsningar i 9 § i lagen om rättsgenetiska undersökningar.

5.2.7 Tyskland

5.2.7.1 Utredning av moderskap

Enligt tysk lag är den kvinna som har fött ett barn barnets mor. Detta föreskrivs i 1591 § i den tyska civilrättsboken (Bürgerliches Gesetzbuch, nedan BGB).

³⁰ Svar förmedlat av en representant för Estlands utrikesministerium 22.6.2022.

Om den mor som har fött barnet inte är känd, kan en rättsprocess inledas i Tyskland för att utreda den juridiska modern. Om den mor som har fött barnet inte annars kan utredas, kan domstolen begära expertbedömning i samband med vilken rättsgenetisk undersökning kan utföras. Om det inte finns något annat bevis för vilken mor som har fött barnet, kan den genetiska modern till följd av detta även betraktas som barnets juridiska mor, även om det inte kan klargöras vilken person som egentligen har fött barnet.

I och med den tyska lagen om faderskapsutredning (Gesetz zur Klärung der Vaterschaft unabhängig vom Anfechtungsverfahren) infördes 2008 en procedurbestämmelse i 1598a § i BGB som gör det möjligt att fastställa barnets biologiska ursprung utan påföljder i fråga om juridiskt föräldraskap eller andra familjerättsliga frågor.

I 1598a § i BGB ingår ett krav på att gå med på en genetisk undersökning som syftar till att fastställa det biologiska ursprunget och att godkänna tagningen av de prov som behövs för undersökningen. Juridiska fäder, juridiska mödrar och barn har rätt att framställa yrkandet och är skyldiga att delta i undersökningen. Däremot har en potentiell biologisk far eller annan släkting, till exempel mor- och farföräldrar och syskon, inte rätt att yrka på eller skyldighet att delta i undersökningen, inte ens när den som har den skyldigheten avlider eller försvinner. På motsvarande sätt har en kvinna som eventuellt är biologiskt besläktad med ett barn men inte är barnets juridiska mor inte rätt att yrka på eller samtycka till en undersökning.³¹ I praktiken möjliggör förfarandet enligt 1598a § en utredning om huruvida barnets juridiska mor är biologiskt släkt med barnet. Om så inte är fallet får detta dock inte några konsekvenser för det rättsliga moderskapet.³²

5.2.7.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

I Tyskland är det möjligt att ta ett vävnadsprov också från en avliden person för rättsgenetisk undersökning. Denna grund regleras inte uttryckligen i lag, men 1598a § i BGB har i rättspraxis tolkats på detta sätt mot bakgrund av den tyska grundlagen (Grundgesetz).

I 178 § i den tyska familjelagen (FamFG) föreskrivs närmare om skyldigheten att gå med på de rättsgenetiska undersökningar som krävs för att fastställa härkomst. I paragrafen anges att i den mån det är nödvändigt att genomföra undersökningar för att fastställa härkomsten, ska varje person tillåta sådana undersökningar, särskilt blodprov, förutom när personen inte rimligen kan förutsättas samtycka till undersökningen. Om en person upprepade gånger och utan grund vägrar att delta i en rättsgenetisk undersökning, kan också tvångsåtgärder vidtas för att undersökningsresultaten ska fås.³³

Skyldigheten att gå med på undersökningen gäller inte bara de berörda parterna, utan även tredje parter, till exempel den förmodade faderns föräldrar.³⁴ Vävnadsprov från ovan nämnda personer är tillåtet också om dessa personer har avlidit. Detta har i Tyskland motiverats med att om levande personer är skyldiga att underkasta sig en rättsgenetisk undersökning, måste det vara

³¹ Spickhoff/Spickhoff, Medizinrecht, 3. Ed. 2018, § 1598a BGB Rn. 9.

³² Prof. Dr. Nina Dethloff, Institute for German, European and International Family Law, University of Bonn, 28.6.2022

³³ Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit, https://www.gesetze-im-internet.de/famfg/_178.html.

³⁴ Musielak/Borth/Borth/Grandel, FamFG, 6. Ed. 2018, § 178 Rn. 5.

godtagbart att ta vävnadsprov eller till exempel benmaterial också från kvarlevor av avlidna personer för att fastställa härkomst.

Det är också tillåtet att öppna en grav och ta prov av en redan begravd avliden för att få nödvändiga vävnadsprov. Denna utgångspunkt bekräftades av högsta domstolen i Tyskland i domen XII ZB 20/14 (29.10.2014). Rättigheterna för en avliden och begravd person betraktas i Tyskland som underordnade jämfört med ett barns rätt att få reda på och känna till sin härkomst.³⁵

5.2.8 Belgien

5.2.8.1 Utredning av moderskap

I Belgien kan moderskap uppkomma på tre sätt. För det första kan moderskap uppkomma på grundval av födelseattest. Enligt 1 § i artikel 312 i den belgiska civillagen är modern till barnet den som anges i födelseattesten. Enligt artikel 43 i civillagen ska föräldrarna registrera barnets födelse i befolkningsregistret. Alla sjukhus, läkare och barnmorskor ska anmäla varje födsel till befolkningsregistret med ett läkarintyg som anger vem som har fött barnet (artikel 42 i civillagen).

Civilregistret skapar barnets födelseattest på basis av den registrering som föräldrarna gjort och på basis av den födelseanmälan som gjorts av ett sjukhus, en barnmorska eller en person som varit närvarande vid förlossningen och i vilken nämns den kvinna som fött barnet. Detta är det överlägset vanligaste förfarandet i Belgien, och i mer än 90 procent av fallen bildas moderskap på grundval av födelseattest.

I de få fall då det inte finns någon födelseattest är det möjligt att erkänna eller på annat sätt fastställa moderskap på rättslig väg. Som mor anges då den kvinna som har fött barnet och som inte nödvändigtvis är barnets genetiska mor (artiklarna 313 och 314 i civillagen). Det finns också särskilda bestämmelser i den belgiska lagstiftningen som förhindrar och ogiltigförklarar bedrägliga anmälningar för uppehållstillstånd (1 § och följande paragrafer i artikel 330 i civillagen).

Om anteckning om modern saknas på födelseattesten kan modern enligt belgisk lag också frivilligt erkänna barnet som sitt. I sådana fall krävs dock samtycke av den andra föräldern och/eller av ett barn som är äldre än 12 år.

Om moderskapet inte bildas utifrån födelseattest eller erkännande, kan det också konstateras på grundval av en dom av domstol. Om moderskapet undantagsvis måste fastställas genom dom, ska käranden bevisa att det är fråga om samma barn som den påstådda modern födde. Detta måste bevisas genom att den påstådda modern visas ha rättslig ”status” i förhållande till barnet. Begreppet status hänvisar i belgisk lagstiftning till en rad fakta som visar att en person har varit etablerad förälder till ett barn och att även personer utanför familjen har betraktat den personen som förälder till barnet. I 9 § i artikel 331 i civillagen finns en förteckning över möjliga fakta som tillsammans eller var för sig visar en sådan status. Sådana fakta är till exempel gemensamt efternamn och omsorg om barnets underhåll och fostran.

³⁵ Haußleiter/Eickelmann, FamFG, 2. Ed. 2017, § 178 Rn. 21; Keidel/Engelhardt, FamFG, 20. Ed. 2020, § 178 Rn. 11 m.w.

Om sådan rättslig status saknas kan moderskap styrkas på vilket lagligt sätt som helst (inklusive genom rättsgenetisk undersökning). Det motsatta kan också bevisas på vilket lagligt sätt som helst (3–5 § i artikel 314 i civillagen).

5.2.8.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Det finns inga särskilda bestämmelser om rättsgenetisk undersökningen av avlidna personer i Belgien. I 8 § i artikel 331 i civillagen anges emellertid allmänt att domstolarna i civilmål om föräldraskap på tjänstens vägnar kan förordna blodprov eller något annat prov som grundar sig på en vetenskapligt bevisad metod för utredning av ärendet.

Rättsmedicinska genetiska undersökningar för att fastställa föräldraskap anses därför vara möjliga i Belgien även i de fall då det nödvändiga provet måste tas från en avliden person. Enligt etablerad rättspraxis kan öppnandet av en avlidens persons grav (den förmodade faderns eller, vid behov till och med den förmodade faderns avlidna föräldrars) förordnas för detta ändamål, även om den avlidnes släktingar inte ger sitt samtycke till att det nödvändiga provet tas.

Om det inte är möjligt att ta prov av den avlidne till exempel på grund av kremering, kan DNA-test eller annan lämplig undersökning utföras på den avlidnes avkomma eller blodsförvanter. I Belgien är det emellertid vanligt att en person vid behov försöker inleda ett summariskt förfarande för att få ett domstolsbeslut som tillåter DNA-provtagning från en avliden före begravningen. Alternativt kan ett föreläggande begäras för tagande av ett DNA-prov från en levande person, om man befärad att personen kommer att avlida innan faderskapsförfarandet har nått ett avgörande skede.

I Belgiens rättspraxis är det allmänt accepterat att en persons rätt att utreda sin härkomst är viktigare än att respektera kroppens fysiska integritet och att respektera den avlidnes anhörigas känslor. Respekten för den avlidne och kroppens integritet kan enligt belgisk rättspraxis inte ges företräde framför barnets rätt att fastställa sin härstamning och försöka få alla bevis som behövs för detta.

Enligt rättspraxis utgör en allmän rättsprincip enligt vilken det är förbjudet att använda tvång mot en person inte något hinder för att genomföra ett blodprov eller någon annan undersökning enligt 8 § i artikel 331 i civillagen, såvida personen inte tvingas delta i undersökningen.³⁶ I princip är det alltså möjligt att vägra att delta i en rättsgenetisk undersökning, eftersom man inte kan tvingas till detta. Den belgiska lagen preciserar dock inte de rättsliga konsekvenserna av att vägra delta i en rättsgenetisk undersökning. På grundval av Belgiens rättspraxis kan domstolen emellertid rättsligt fastställa föräldraskap på grundval av förmodat föräldraskap om en person vägrar att delta i en rättsgenetisk undersökning (Belgiens kassationsdomstols dom nr 525 av den 17 december 1998).

5.2.9 Nederländerna

5.2.9.1 Utredning av moderskap

I Nederländerna finns bestämmelser om moderskap i civillagen.³⁷ Som barnets mor betraktas enligt civillagen den kvinna som har fött barnet. Den mor som fött barnet antecknas på födelseattesten på basis av anmälan. Anmälan kan göras av den mor som har fött barnet, av barnets far

³⁶ Belgiens kassationsdomstols dom nr 525, punkt 2.

³⁷ Burgerlijk wetboek, Dutch civil code (DCL).

eller andra mor eller av någon annan som har varit närvarande vid förlossningen. Om barnet är fött på sjukhus, kan även en företrädare för sjukhuset göra anmälan. Om modern till barnet inte är känd, antecknas inte modern i födelseattesten. Den personuppgiftsansvarige ska då anmäla saken till allmän åklagare, som ger anvisningar om vilka uppgifter som ska antecknas i födelseattesten. Om modern hittas, kan åklagaren eller den som har ett legitimt intresse i saken begära att domstolen bestämmer att uppgiften ska fogas till födelseattesten. Moderskap kan också erkännas eller fastställas genom domstolsbeslut.

5.2.9.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Det finns inga särskilda bestämmelser om rättsgenetisk undersökning av avlidna personer. På beställning av rättsgenetiska undersökningar tillämpas³⁸ artikel 194 i civilprocesslagen och andra allmänna principer enligt civilprocesslagen om rättslig bevisning.

Utgångspunkten är att parterna ska delta i undersökningarna. Högsta domstolen har ansett att även om ett DNA-test kränker en persons rätt till fysisk integritet, är ett sådant test tillåtet.³⁹ Detta innebär dock inte att en person som motsätter sig detta kan tvingas till undersökning.⁴⁰ Däremot är det möjligt att till exempel förena ett undersökningsförordnande med böter.

En rättsgenetisk undersökning är inte en förutsättning för att föräldraskapet ska kunna fastställas, utan det kan också finnas andra bevis som är tillräckliga. Föräldraskap kan fastställas till exempel genom vittnesmål eller genom brev från den berörda mannen. Om det inte finns någon annan bevisning, kan domstolen förordna undersökning också av en avliden.⁴¹

5.2.10 Portugal

5.2.10.1 Utredning av moderskap

Enligt artikel 1796 i den portugisiska civillagen ska moderskap registreras och moderskap anses vara en följd av förlossning, varför den kvinna som har fött ett barn i princip betraktas som barnets mor. I allmänhet bildas moderskapet genom en anmälan som gjorts av antingen modern själv eller av någon annan person.

Domstolen vidtar vid behov åtgärder för att utreda moderskapet, om modern inte nämns i födelseattesten. Om den påstådda moderns identitet på något sätt kommer till domstolens kännedom, ska domstolen höra den förmodade modern och registrera hennes yttrande. Om den förmodade modern bekräftar moderskapet, ska ett protokoll upprättas och sändas till den behöriga registreringsbyrån.

Om moderskapet inte fastställs, men domstolen anser att det finns tillförlitliga bevis för att ett undersökningsförfarande ska kunna genomföras, sänder den handlingarna till åklagarmyndigheten som ska vidta lämpliga rättsliga åtgärder (artikel 1808 i den portugisiska civillagen).

³⁸ Dutch Code of Civil Procedure (DCCP).

³⁹ HR 22 September 2000, NJ 2001, 647.

⁴⁰ HR 15 February 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC1860.

⁴¹ Svar från Nederländernas utrikesministerium den 8 november 2022.

5.2.10.2 Rättsgenetiska undersökningar av avlidna personer

Den portugisiska lagen tillåter också att det biologiska material som behövs samlas in från avlidna personer för en rättsgenetisk undersökning. Därför är det också möjligt att göra rättsgenetiska undersökningar för att fastställa föräldraskap i Portugal, även om någon av de parter från vilka provet behövs har avlidit.

Portugals högsta domstol har slagit fast att den rätt till identitet som fastställs i den portugisiska grundlagen innefattar rätten att få information om sin egen härkomst. Denna utgångspunkt förutsätter att man vid behov känner till och utreder faderskap och moderskap.

Enligt artikel 1801 i den portugisiska civillagen ska användningen av blodprov och alla andra vetenskapligt vedertagna metoder godkännas som bevis inom ramen för det rättsgenetiska undersökningsförfarandet.

6 Remissvar

Det inkom 27 yttranden om arbetsgruppens betänkande, som låg till grund för regeringens proposition. Remissvaren finns samlade i form av ett sammandrag (JM Betänkanden och utlåtanden 2023:xx).

Yttranden lämnades av följande aktörer: Amnesty International Finländska sektionen rf, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Riksdagens justitieombudsmans kansli, Helsingfors stads räddnings-, social- och hälsovårdsväsende, Barnombudsmannens byrå, Centralförbundet för Barnskydd rf, Barnatillsyningsmän rf, Västra och Inre Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt, Migrationsverket, Stjärnfamiljer rf, undervisnings- och kulturministeriet, Uleåborgs tingsrätt, Flyktingrådgivningen rf, social- och hälsovårdssektorn i Birkalands välfärdsområde, inrikesministeriet, advokatförbundet Suomen Asianajajaliitto, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland, Begravningsverksamhetens centralförbund Finland, jämställdhetsombudsmannens byrå, Institutet för hälsa och välfärd, Dataombudsmannens byrå, Religionernas samarbete i Finland - RESA-forumet rf, finansministeriet, Vanda och Kervo välfärdsområde, Egentliga Finlands tingsrätt och Ålands landskapsregering.

Remissinstanserna ansåg det vara värt att understödja och nödvändigt att moderskapet vid behov kan utredas även genom rättsgenetiska undersökningar i situationer där moderskapet till barnet är oklart med tanke på den nödvändiga dokumentationen. I yttrandena betonades att situationen och förhållandena i barnets och familjens hemland i största möjliga utsträckning bör beaktas i samband med den rättsgenetiska utredningen av moderskapet. I vissa yttranden efterlystes detaljerade kriterier för hur man ska bedöma om det är oskäligt att skaffa fram de handlingar som krävs för fastställande av föräldraskapet för den mor som har fött barnet. Vid beredningen av propositionen har man bland annat övervägt att fastställa en exakt gräns i euro för hur stora kostnader som ska anses oskäliga. Det är dock inte möjligt att fastställa ett visst belopp som ska tillämpas i varje situation, eftersom beloppets skälighet beror på personens och familjens situation.

Syftet med propositionen är att utvidga bestämmelserna om fastställande av föräldraskap i föräldraskapslagen till att även gälla utredande och fastställande av moderskapet för den mor som har fött barnet, och villkoret om oskälighet tillämpas på utredning av den mor som har fött barnet på motsvarande sätt som hittills vid faderskapsutredningar. Bedömningen av oskäligheten grundar sig på en helhetsbedömning som gäller ett enskilt fall.

Remissinstanserna tog upp situationer där barnet och den (andra) eventuella föräldern befinner sig i Finland och den mor som fött barnet utomlands. I sådana fall kan barnatillsyningsmännen ha behov av att be utrikesministeriet om handräckning i samband med utredningen av föräldraskapet för den mor som fött barnet. I yttrandena efterlystes en precisering av hur möjligheten att låta barnatillsyningsmannen ta reda på om den mor som fött barnet är barnets förälder påverkar till exempel invandringsprocesserna och de åtgärder som krävs i dem. Det föreslås inte att propositionen ändras till denna del, eftersom de bestämmelser i 8 kap. i föräldraskapslagen som hör till området för internationell privaträtt också lämpar sig för utredningen av moderskapet för den mor som har fött barnet. Det föreslås inte i propositionen att paragraferna i kapitlet ändras, eftersom de är tillämpliga som de är.

Remissinstanserna var för förslaget om att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska kunna fastställa moderskapet för den mor som har fött barnet, om moderskapet har utretts på det sätt som avses i föräldraskapslagen och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är den mor som har fött barnet. Av yttrandena framgick att det var oklart om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i och med förslaget får ansvar för och skyldighet att informera barnatillsyningsmännen om alla barn för vilka ingen mor som fött barnet har fastställts. Syftet med propositionen är inte att ge Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata anmälningsskyldighet rörande alla barn för vilka det inte har fastställts en mor som har fött barnet, eftersom svårigheterna i det praktiska livet inte hänför sig till alla familjesituationer och en del av familjerna å andra sidan mycket väl om de vill kan skaffa den dokumentation som behövs för MDB så att det inte behövs hjälp av barnatillsyningsmannen. Syftet med lagändringarna är att ge myndigheterna möjlighet att agera i de situationer där det är genuint och med beaktande av skälighetsaspekterna nödvändigt.

Förslaget att bestämmelserna om fastställande och upphävandet av moderskapet för den mor som har fött barnet i princip ska motsvara bestämmelserna om fastställande och upphävande av faderskap ansågs motiverat med tanke på föräldrarnas lika rättigheter.

Förslaget om att provtagningen för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning också i fortsättningen ska basera sig på samtycke av den som ska undersökas fick brett understöd. Förslagen om samtycke från nära släktingar till avlidna och om flexibilitet i prioriteringsordningen ansågs förtydliga och påskynda processen. I yttrandena framfördes också åsikter om att de förmodade mor- och farföräldrarna också bör kunna åläggas att delta i föräldraskapsundersökning utan sitt samtycke, om den förmodade föräldern har försvunnit eller avlidit och det inte finns tidigare undersökningsresultat eller vävnadsprov av hen. I propositionen föreslås inte ändringar till denna del. I olika situationer i anslutning till utredande av föräldraskap måste hänsyn tas till å ena sidan barnets möjlighet att få reda på föräldraskapet och å andra sidan skyddet för den personliga integriteten och privatlivet för de personer som åläggs att lämna prov. När allt kommer omkring är det alltid fråga om en rimlig samordning av de olika intressen som nämns ovan. Den enskildes personliga integritet och skydd för privatlivet måste vägas högre ju längre den person som åläggs att lämna prov befinner sig från den egentliga partskretsen i målet om fastställande eller upphävande av föräldraskapet. Då påverkas jämförelsen mellan de olika intressena också av vilken typ av sådan information som kan betraktas som överflödigt med tanke på utredandet av föräldraskapet undersökningen kan uppdaga.

Förslaget om att en begravd avliden person som en möjlighet i sista hand ska kunna undersökas ansågs vara motiverat och ansågs stärka barnets rätt att få kännedom om den rätta föräldern. I yttrandena framkom olika religioners skiftande inställning till undersökning av begravda avlidna. Bedömningen av de grundläggande rättigheterna har utvidgats på grund av yttrandena, men det föreslås inte ändringar i propositionen i detta avseende.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata påpekade i sitt yttrande att om myndigheten ska kunna ge så fullständiga uppgifter om gravplatserna som möjligt krävs identifiering och digitalisering av arkiverade begravnings- och kremeringsanmälningar. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har bedömt att digitaliseringen av anmälningarna medför kostnader på cirka 640 000 euro för myndigheten. Eftersom förfrågningarna om en gravplats sannolikt är enstaka förfrågningar och eftersom det inte heller ur det digitaliserade arkivet med säkerhet kan ges svar på alla förfrågningar, bedöms inte behovet av information utgöra en tillräcklig grund för en sådan betydande ekonomisk investering.

Utnyttjande av tidigare undersökningsresultatet och tidigare tagna vävnadsprover för föräldraskapsundersökningar bedömdes minska överlappande undersökningar och kostnader samt påskynda processen. I yttrandena framkom att utlänningslagen bör ändras om man vill använda uppgifter från DNA-undersökningar som gjorts med stöd av 65 § i den lagen för utredande av familjeband även i föräldraskapsärenden. Största delen av de utredningar av familjeband som gjorts med stöd av den paragrafen antecknas dock i befolkningsregistret, och det finns då inget behov av en särskild föräldraskapsundersökning. En ändring som gäller 65 § i utlänningslagen är ändamålsenlig och försvarbar, men ändå alltför omfattande för att kunna genomföras i samband med denna proposition. I samband med detta bör det utredas om förvaringstiden för DNA-prov som tagits med stöd av den paragrafen kan förlängas så att de kan användas i föräldraskapsmål. Det föreslås att beredningen av ändringen genomförs senare under regeringsperioden i samband med ändringarna i utlänningslagen.

Motiveringen till propositionen har preciserats och utvidgats på grundval av ett yttrande från Dataombudsmannens byrå.

Remissinstanserna lyfte också fram situationer där moderskap har uppkommit på något annat sätt än på grund av ett genetiskt band. Förslaget kritiserades för att lägga alltför stor vikt vid genetiken vid definitionen av föräldraskap. Genomförandet av förslagen om olika familjemodeller i remissvaren skulle kräva en principiell översyn av föräldraskapslagen och en ändring av grundprinciperna i familjerätten. Syftet med lagberedningsprojektet var att bereda förslag till reglering av utredningen av den mor som har fött barn och rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar, varför man inte gått in för några stora principiella och vittomfattande ändringar.

7 Specialmotivering

7.1 Föräldraskapslagen

6 §. *Syftet med föräldraskapsutredning och när sådan görs.* Det föreslås att 1 mom. ändras så att tillämpningsområdet för momentet utvidgas till att även omfatta utredning av den mor som har fött barnet. Det föreslås att detta genomförs så att den begränsning som endast rör utredning av den andra modern, som avses i 5 § 1 mom., avlägsnas från hänvisningen i momentet. På det sättet utvidgas tillämpningsområdet för föräldraskapsutredningen till att även omfatta de mödrar som har fött barn.

En ändring föreslås även i 2 mom. så att bestämmelsen förtydligas och i den beaktas även situationer som gäller utredning av den mor som har fött barnet.

I 4 mom. föreslås en precisering så att det moderskap som avses i momentet gäller endast moderskap som avses i lagens 5 § 1 mom. och inte den mor som har fött barnet.

7 §. Inledande och avskrivning av föräldraskapsutredning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningen till en rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

8 §. Utredare av föräldraskap. Det föreslås att 1 mom. ändras så att bestämmelsen beaktar även de situationer då den mor som har fött barnet inte har utretts eller har försvunnit. Även i dessa situationer ska den som verkställer utredningen av föräldraskapet bestämmas enligt barnets hemkommun eller vistelseort.

Det föreslås att 4 mom. ändras så att det till bestämmelsen även fogas hänvisningar till lagens 11 och 67 §, till vilka också har fogats hänvisningar till välfärdsområdet.

9 §. Överläggning inför föräldraskapsutredning. Det föreslås att 1 mom. preciseras så att det tillämpas på överläggningar om barnets andra förälder. Barnets andra förälder kan vara antingen fadern eller den andra modern som fastställs på basis av samtycke till assisterad befruktning. I dessa situationer har den mor som fött barnet redan konstaterats.

För situationer där båda föräldrarna till barnet eller den mor som har fött barnet utreds föreslås att ett nytt 2 mom. läggs till paragrafen. Momentet ska innehålla en bestämmelse om vilka personer som ska inbjudas att delta i överläggningen. Vid utredning av den mor som har fött ett barn kan man gå vidare genom överläggning endast med barnet och den förmodade modern. Detta kan till och med vara nödvändigt när en förälder till ett barn länge är utomlands eller är försvunnen. Liksom det redan konstaterats i specialmotiveringen till 1 mom. (RP 132/2021 rd, s. 51) är det, i en situation då barnet ännu inte har fyllt 15 år, men närmar sig 15 års ålder, ofta nödvändigt att utreda också vad en minderårig under 15 år anser, eftersom föräldraskapet inte kan fastställas utan barnets samtycke efter det att barnet har fyllt 15 år.

Utredningen av den mor som fött barnet kan också ha rättslig verkan på andra personer, till exempel moderns make. Maken till den mor som fött barnet, som har varit gift med modern vid barnets födelse, blir till följd av konstaterandet eller fastställandet av moderskapet direkt barnets far med stöd av 3 § i lagen. Härvid är det motiverat att också försöka kalla maken till den förmodade mor som fött barnet till överläggningen. Maken till den mor som förmodas ha fött barnet kan också för egen del berätta om sådant som har med barnets födelse att göra och som är av betydelse för utredningen av saken. Dessutom är det nödvändigt att barnets förmodade andra förälder är närvarande i en situation där barnets båda föräldrar ska utredas. Utöver barnet och de förmodade föräldrarna till barnet kan det vara nödvändigt att även kalla barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare till överläggningen. Med andra lagliga företrädare avses till exempel en företrädare som avses i 56 § i lagen om främjande av integration (1386/2010) och i 39 § i lagen om mottagande av personer som söker internationellt skydd och om identifiering av och hjälp till offer för människohandel (746/2011). Dessa företrädare har, till skillnad från en intressebevakare som förordnats med stöd av lagen om förmyndarverksamhet (442/1999), befogenhet att föra talan även i ärenden som gäller barnets person utan särskilt förordnande av domstol i ärendet. Detta kan vara nödvändigt på grund av att barnets vårdnadshavare eller lagliga företrädare på barnets vägnar kan ge sitt samtycke till rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar, varvid nödvändiga prov kan tas under samma besök.

10 §. Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen. Det föreslås att 2 mom. ändras så, att tillämpningsområdet för bestämmelsen omfattar skyldigheten för den mor som har fött barnet att hålla sig till sanningen även då moderskapet för den mor som har fött barnet ännu inte har utretts.

11 §. Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter. Det föreslås att paragrafen ändras så att hänvisningen till kommunens socialvårdsorgan ändras till en hänvisning till välfärdsområdet. Ändringen är nödvändig för att ordalydelsen ska motsvara den som används i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000). Dessutom föreslås att momentet ändras av konsekvensskäl så att barnatillsyningsmannen har rätt att få de uppgifter som avses i paragrafen för utredande av den förmodade föräldrarnas identitet och boningsort även för utredning av den mor som förmodas ha fött barnet. Sådana situationer är sannolikt mycket sällsynta, men de är möjliga, till exempel i situationer där ett barn har blivit övergivet kort efter födelsen.

12 §. Anskaffande av genetisk och medicinsk utredning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att även sådana situationer beaktas i bestämmelsen då det är skäl att rättsgenetisk undersökning görs av den mor som har fött barnet.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att en bestämmelse tillfogas, enligt vilken det prov som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska kunna tas hos barnatillsyningsmannen också när barnet inte är så gammalt eller så utvecklat att det själv kan ge sitt samtycke till att provet tas och inte heller har någon vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som kan ge samtycket för barnets räkning. Den lagliga företrädarens personkrets har behandlats i samband med specialmotiveringen till 9 §. Även om åldersgränsen på 15 år är av betydelse för barnets talan och processrättsliga ställning vid utredning av föräldraskap (t.ex. 8 och 14 §), kan denna åldersgräns inte anses vara avgörande då barnets ålder och utvecklingsnivå fastställs när det gäller barnets rätt att ge sitt samtycke till en undersökningsåtgärd som riktar sig mot barnet. I motiveringen till lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992) anges till exempel att en person över 12 år i praktiken nästan alltid kan anses vara så mogen att hans motstånd måste tas på allvar (RP 185/1991 rd, s. 17). Eftersom det i princip är fråga om en åtgärd som ligger i barnets intresse, kan det anses att en minderårig som är 12 år gammal kan ge sitt samtycke till åtgärden självständigt, såvida hen inte har en vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som kan ge sitt samtycke för barnets räkning och de, vilkas föräldraskap ska utredas, inte motsätter sig detta. I fråga om barn under 12 år bör barnatillsyningsmannen utan särskild reglering i en sådan situation, med stöd av 5 c § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt, ansöka hos domstolen om att en ställföreträdare för vårdnadshavaren förordnas för åtgärden. Eftersom syftet med provtagningen är att så snart som möjligt fastställa en juridisk förälder för barnet, som kan fungera som barnets vårdnadshavare och juridiska företrädare vid alla beslut som rör barnet, är det inte motiverat att i en situation där alla berörda parter förhåller sig positivt till provtagningen och till att saken reds ut snabbt, ansöka om ett särskilt förordnande av ställföreträdare för vårdnadshavaren. Ett domstolsförfarande innebär också ofta en avsevärd förlängning av förfarandet. På grundval av detta föreslås att om ett minderårigt barn inte själv kan ge sitt samtycke till provtagningen och inte har någon laglig företrädare som kan ge sitt samtycke för barnets räkning, kan provet tas under övervakning av barnatillsyningsmannen utan samtycke, såvida inte den vars föräldraskap ska utredas motsätter sig detta. Om man till exempel samtidigt utreder föräldraskapet för den mor som fött barnet och för fadern, krävs att ingen av dem motsätter sig provtagningen. Om någon vars föräldraskap utreds motsätter sig provtagningen, bör barnatillsyningsmannen för barnet ansöka om förordnande av en ställföreträdare för vårdnadshavaren för provtagningen. Barnatillsyningsmannen föreslås därför inte heller i fortsättningen ha behörighet att ta ofrivilliga prov, utan denna behörighet ska också i framtiden endast domstolen ha.

Det föreslås att 1, 2 och 3 mom. dessutom ändras så att hänvisningarna till rättsgenetiska faderskapsundersökningar ändras till en hänvisning till rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar.

Ytterligare föreslås det att 3 mom. ändras så att till momentet fogas en hänvisning till 8 § lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Det ska noteras att barnatillsyningsmannen utöver de laghänvisningar som gjorts i 3 mom. kan ha orsak att tillämpa även andra bestämmelser, såsom till exempel 10 a § 1 och 2 mom., 10 b §, 13 a §, 13 b § 2 mom. och 23 b § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Dessutom hänvisas det i 3 mom. till en nära släkting i stället för till en släkting, för att terminologin ska vara förenlig med den terminologi som används i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

Det föreslås att paragrafens rubrik ändras och att 4 mom. upphävs, eftersom den huvudsakliga bevisningen av föräldraskap är en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning, och medicinska expertutlåtanden om den tidpunkt då barnet kan ha avlats inte har begärts på flera år. Därmed är en bestämmelse om detta överflödig. Om det krävs ytterligare information om när barnet kan ha avlats, kan barnatillsyningsmannen försöka utreda saken på grundval av tidigare ultraljudsundersökningar under graviditet och anteckningar om detta i journalhandlingarna.

13 §. Information och meddelanden till den som undersökningen gäller. Det föreslås att paragrafen ändras så att hänvisningarna till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till hänvisningar till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och hänvisningen till faderskapsutredning ändras till hänvisning till föräldraskapsutredning.

14 §. Nedläggning av föräldraskapsutredning. Det föreslås att 2 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

16 §. Tillfälle att erkänna föräldraskap samt väckande av talan. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. I 2 mom. föreslås språkliga ändringar av teknisk natur. Innehållet i 2 mom. motsvarar den gällande lagstiftningen, men dess språkdräkt har förtydligats jämfört med nuläget.

Det föreslås att ett nytt 3 mom. läggs till, som innehåller en tillämpningsanvisning som kompletterar 1 och 2 mom. i fråga om situationer som gäller moderskapet för den mor som fött barnet. I situationer som gäller moderskapet för den mor som fött ett barn förutsätts inte att modern erkänner barnet, utan moderskapet fastställs på grundval av rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar och ett protokoll som upprättats på grundval av undersökningarna. Om det inte har varit möjligt att göra rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar till exempel på grund av att den som förmodas ha fött barnet har vägrat delta i undersökningarna, är barnatillsyningsmannen skyldig att på barnets vägnar föra talan för att fastställa moderskapet för den mor som förmodas ha fött barnet. I situationer där utredningen av föräldraskap bör avbrytas finns det ingen skyldighet att föra talan.

17 §. Sökande av ändring. Det föreslås att 1 mom. ändras så att den begränsning som endast avser den andra moderns rätt att väcka talan avlägsnas från hänvisningen i momentet. Syftet med ändringen är att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen till att även gälla en person som anser sig vara den mor som fött barnet, även om detta inte har utretts eller fastställts.

En ändring föreslås i 2 mom. så att också situationer som gäller utredning och fastställande av den mor som har fött barnet beaktas, utöver utredningar om faderskap. Den som anser sig ha fött barnet har behov av att söka ändring i ett beslut om avbrytande som fattats av barnatillsyningsmannen, om rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar inte har kunnat göras till exempel på grund av att någon annan person som är barnets vårdnadshavare har vägrat att delta i en

rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och barnatillsyningsmannen inte väcker talan om fastställande av moderskap, så att saken kan utredas med hjälp av en undersökning som domstolen förordnar.

23 §. Hörande. Det föreslås att paragrafen ändras så att till den fogas ett nytt 2 mom., där det föreskrivs att barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare ska höras innan ett protokoll om utredande av föräldraskapet upprättas. Barnets vårdnadshavare kan till exempel vara barnets far, som även annars företräder barnet i ett ärende som gäller utredande av föräldraskap. Det nuvarande 2 mom. blir med den nya formuleringen det nya 3 mom. Innehållet i det nya 3 mom. föreslås i övrigt vara oförändrat, men det föreslås att där utöver hänvisningen till det nuvarande 1 mom. också ska hänvisas till 2 mom.

26 §. Inlämnande av handlingar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Det föreslås att paragrafen ändras så att ett nytt 2 mom. läggs till, som innehåller en särskild anvisning för situationer där utredningen av föräldraskap gäller utredande av den mor som fött barnet. Eftersom moderskapet inte erkänns i dessa situationer, ska barnatillsyningsmannen till MDB lämna ett protokoll över utredningen av föräldraskap, med bilagor, utan handlingar som gäller erkännande. Beroende på omständigheterna kan bilagorna utöver överläggningshandlingarna innehålla även andra handlingar. En central bilaga till utredningen av den mor som har fött barnet är undersökningsresultatet av rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

27 §. Samtycke till fastställande av föräldraskap utan rättegång. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

En ändring föreslås i 2 mom. så att bestämmelsen beaktar även situationer som gäller utredning av den mor som har fött barnet. Det föreslås att detta genomförs så att den begränsning som endast avser den utredning av den mor som avses i 5 § 1 mom., det vill säga den andra modern, avlägsnas från hänvisningen i momentet. Utöver det skriftliga intyget om assisterad befruktning har, med rättsägarnas samtycke, en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning lagts till förutsättningarna för fastställande av föräldraskap. Denna undersökning är en central del i utredningen av moderskapet för den mor som fött barnet. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i momentets språkdräkt.

29 §. Behörighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata. Det föreslås att 1 mom. ändras så att till det fogas en ny punkt 3 på basis av vilken Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i fortsättningen ska ha behörighet att fastställa även moderskapet för den mor som har fött barnet, om moderskapet har utretts på det sätt som avses i lagens 2 kap. och det inte finns anledning att misstänka att personen i fråga inte är barnets mor. Med denna bestämmelse utvidgas behörigheten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i ärenden som gäller fastställande av föräldraskap till ärenden som gäller fastställande av den mor som föder ett barn.

En ändring föreslås i 2 mom. så att bestämmelsen, utöver fastställande av faderskap, även beaktar situationer där moderskapet för den mor som fött barnet utreds. Behovet av att utreda den mor som har fött barnet uppkommer oftast just därför att de handlingar som visar identiteten och familjebanden för de förmodade föräldrar som flyttat från utlandet till Finland är bristfälliga och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata av denna anledning inte har kunnat registrera uppgifter om moderskapet för den mor som fött barnet i befolkningsdatasystemet. Utgångspunkten är att familjen strävar efter att skaffa nödvändiga handlingar och legaliseringar eller ursprungstyg för dem på det sätt som anges i 19 § befolkningsdatalagen, så att det inte finns något behov av en särskild utredning av den mor som har fött barnet. Detta kan emellertid

visa sig vara oskäligt svårt till exempel för att en person härstammar från en sådan stat där det inte finns något heltäckande befolkningsdatasystem eller där den samhälleliga situationen är sådan att uppgifter inte rimligen kan fås från befolkningsdatasystemet. Det ligger i barnets intresse att två föräldrar kan fastställas för barnet så snart som möjligt efter födelsen och att anteckningar om föräldrarna till utomlands födda barn kan registreras i befolkningsdatasystemet så snart som möjligt efter det att de allmänna förutsättningar för registrering av utländska medborgare som avses i 9 § i befolkningsdatalagen har uppfyllts. Villkoren för tillförlitlighet i befolkningsdatasystemet är avsevärt höga och i regleringen har man inte tagit hänsyn till de utmaningar som familjen ställs inför när uppgifter inte registreras. Därför, och för att en motsvarande möjlighet har ansetts motiverad också i situationer där faderskap ska fastställas, är det motiverat att utvidga tillämpningsområdet för 2 mom. så att även moderskapet för den mor som föder barnet kan fastställas på grundval av en utredning av föräldraskap och en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har prövningsrätt i fråga om huruvida det trots resultatet av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning finns anledning att misstänka att personen inte är den mor som har fött barnet. En rättsgenetisk föräldraskapsundersökning visar inte vilken mor som fött barnet till exempel i en situation där familjen har fått barnet genom surrogatarrangemang så att befruktningen har skett genom användning av den tilltänkta moderns egen äggcell. Prövningsrätt tillämpas även i fråga om när det från familjens synpunkt kan anses oskäligt att förutsätta tilläggsutredningar som familjen eller personen själv anskaffat. Det kan exempelvis inte betraktas som oskäligt att en familj som har anlänt till Finland från en annan EU-stat eller från en stat som anslutit sig till den så kallade apostillekonventionen förutsätts skaffa nödvändiga handlingar, även om familjen inte vill göra det, eftersom den anser att det är arbetskrävande eller dyrt. Oskälighetsvillkoret tillämpas vid utredande av moderskapet för den mor som fött barnet på motsvarande sätt som vid faderskapsutredning enligt paragrafen. Oskälighetsvillkoret ska bedömas i förhållande till lagstiftningens mål, av vilka ett är att göra det möjligt att registrera uppgifter om familjeförhållanden i befolkningsdatasystemet bland annat i sådana situationer där det finns bristfälliga skriftliga bevis på barnets födelse av orsaker som inte är beroende av personen själv eller hans familj.

Inhämtande av handlingar är i princip det primära tillvägagångssättet även när de måste inhämtas från tredjeländer eller legaliseras genom ett förfarande i två steg. I princip kan det anses vara skäligt att familjen förutsätts skaffa skriftliga utredningar, även om det kostar familjen exempelvis några hundra euro eller det tar flera månader att få dem. Vid bedömningen av oskäligheten kan man också beakta till exempel familjens utredning om vilka åtgärder myndigheterna i landet i fråga har krävt av familjen för att skaffa handlingarna och vilka åtgärder familjen redan har vidtagit för att skaffa handlingarna.

32 §. Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av faderskap samt parter. Det föreslås att 2 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

33 §. Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av moderskap samt parter. Det föreslås att paragrafen ändras så att till den fogas två nya moment som gäller fastställande av den mor som fött barnet. Enligt det föreslagna 3 mom. kan ett barn, för vars del det inte har konstaterats eller fastställts en mor som har fött barnet, yrka på fastställande av den mor som har fött barnet genom att väcka talan mot den förmodade modern. Om personen har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare. Rättsinnehavarna bestäms enligt 18 kap. 1 § i ärvdabalken, enligt vilken delägare i dödsbo i princip är arvingarna och de universella testamentstagnarna samt den efterlevande maken. Om det inte finns sådana dödsbodlagare som avses ovan,

kan i sista hand Statskontoret med stöd av 5 kap. 1 § i ärvdabalken stämmas in såsom svarande när det gäller en talan om fastställande av moderskap.

Enligt det föreslagna nya 4 mom. kan den som anser sig ha fött barnet själv väcka talan mot barnet om fastställande av moderskap. Talan kan väckas om MDB inte har fastställt moderskapet. Detta kan då bero på att moderskapet för den mor som fött barnet inte har kunnat anses tillräckligt utrett för att moderskapet ska kunna fastställas, till exempel på grund av att behövliga rättsgenetiska utredningar inte har fåtts eller på grund av misstanke om att den som anser sig vara modern trots resultatet av rättsgenetiska utredningar inte har fött barnet.

Det nuvarande 3 mom., som innehåller bestämmelser om rättsinnehavare som träder i moderns ställe, föreslås bli ett nytt 5 mom., eftersom dess tillämpningsområde omfattar alla de situationer som avses i artiklarna 1–4. Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder personens rättsinnehavare i dennes ställe. Bestämmelsen tillämpas oberoende av om den förmodade modern är kärke eller svarande. Om personen vid sin död har varit kärke i målet, kan personens rättsinnehavare antingen fortsätta talan eller avskrivna ärendet.

34 §. Begränsningar i talerätten. Det föreslås att 3 mom. ändras så att det omfattar också ärenden gällande fastställande av moderskapet för den mor som fött barnet. Det föreslås därför att den begränsning stryks där momentet endast avser utredning av den andra modern, som avses i 5 § 1 mom. Av samma skäl är det nödvändigt att hänvisningen i momentet även omfattar de beslut om avslag som MDB har fattat i ärenden som gäller fastställande av moderskap för den mor som har fött barnet.

36 §. Instämmande som svarande. Paragrafens 1 mom. motsvarar gällande lag. Det föreslås att 2 mom. ändras så att det i bestämmelsen specificeras om det är fråga om en mor som avses i 5 § 1 mom. eller om fastställande av moderskap för den mor som fött barnet.

Det föreslås att 3 mom. ändras så att till det fogas en anvisning för hur man ska gå till väga i situationer där talan för ett och samma barns del är anhängig för fastställande av både faderskapet och moderskapet för den mor som fött barnet. Talan om fastställande av moderskap ska då avgöras innan det ärende som gäller fastställande av faderskap avgörs. Detta beror bland annat på att om den mor som har fött barnet har varit gift vid barnets födelse, bestäms barnets faderskap i princip genom den mors äktenskap som har fött barnet och den presumtion om faderskap som finns i lagen, varvid en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning endast kan påvisa genetiskt faderskap, men inte juridiskt faderskap.

En ändring föreslås i 4 mom. så att bestämmelsen beaktar situationer som gäller moderskapet för den mor som har fött barnet.

Det föreslås att 5 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

40 §. Återkallande av talan och uteslutande av föräldraskap. Det föreslås att paragrafens rubrik och dess 2 mom. ändras så, att rubriken och bestämmelserna utöver faderskapstalan även omfattar talan om fastställande av moderskap för den mor som har fött barnet, eftersom rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar även i dessa situationer kan ha ett så starkt bevisvärde att domstolen anser att det är styrkt att den person som uteslutits inte kan vara förälder till barnet. En sådan situation kan föreligga om det måste anses styrkt att graviditeten inte har börjat med ett donerad äggcell.

42 §. *Behandling av ärendet vid sökande av ändring.* Det föreslås att paragrafen ändras så att den även beaktar situationer där yrkandet har avslagits på grund av att en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning visar att moderskapet inte är möjligt. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i paragrafens språkdräkt.

43 §. *Grunderna för upphävande av faderskap.* Det föreslås att paragrafen ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

44 §. *Grunderna för upphävande av moderskap.* Det föreslås att paragrafen ändras så att den även beaktar de situationer där Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt moderskapet som moderskap för den mor som har fött barnet enligt 2 §.

45 §. *Upphävande av föräldraskap genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till en hänvisning till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Dessutom föreslås att den begränsning som gäller behörigheten för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata att avgöra ärenden som gäller assisterad befruktning av modern överförs till 3 mom. och att begränsningen av konsekvensskäl utvidgas till att även gälla situationer som avses i 1 mom.

47 §. *Parter i talan om upphävande av moderskap.* Det föreslås att 2 mom. ändras så att rätten att väcka talan om upphävande även tillkommer den som i fall som avses i 48 § 4 mom. anser sig vara förälder till barnet.

48 §. *Begränsningar i talerätten.* Det föreslås att paragrafen ändras genom tillägg av ett nytt 4 mom. om moderskap för den mor som fött barnet. Enligt momentet har en person som anser sig vara mor till ett barn i stället för den person som har fastställts som den mor som har fött barnet rätt att på vissa grunder väcka talan om upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet. Eftersom fastställandet av moderskapet för en person som fastställts som den mor som fött barnet förutsätter rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar och att undersökningarna stöder moderskapet för den mor som fött barnet, kan det i princip endast vara fråga om en situation där en person har fått ett barn genom surrogatförlossning med hjälp av assisterad befruktning där den avsedda förälderns eget ägg har använts och den avsedda modern har vilselett myndigheterna genom att underlåta att informera om att hon inte själv har fött barnet. Därigenom har beslutet om moderskap grundat sig på felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten. Enligt den föreslagna bestämmelsen är de felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten en förutsättning för att moderskapet för den mor som fött barnet ska kunna upphävas. Den andra förutsättningen är att domstolen bedömer att det är förenligt med barnets bästa att talan väcks. Om till exempel ett barn har hunnit bo i en familj under en lång tid och har bildat ett meningsfullt socialt förhållande till den tilltänkta modern innan misstanken om moderskap för den fastställda modern som fött barnet förs till domstol, kan det strida mot barnets bästa att bryta det förhållande som redan uppstått.

50 §. *Frist för väckande av talan.* En ändring föreslås i 1 mom. så att bestämmelsen om tidsfrist för väckande av talan för att upphäva föräldraskapet beaktar även situationer som gäller fastställande av moderskapet för den mor som fött barnet. Tidsfristen på två år räknat från fastställandet av föräldraskapet motsvarar tiden för väckande av talan i en situation där faderskapet eller det andra moderskapet grundar sig på ett erkännande. Tidsfristen på två år kan vara otillräcklig, om i ett fall med vilseledande som avses i 48 § 4 mom. den riktiga mor som har fött barnet bor utomlands och hon för att finna barnet först måste utreda barnets vistelseort och först därefter ta reda på hur hon kan bestrida det moderskap som genom vilseledande av myndigheten

har fastställts för en annan person. I en sådan situation kan det bli fråga om en bedömning av om situationen uppfyller villkoren för vägande skäl enligt 2 mom., varvid talan kan prövas även om den har väckts efter utgången av den utsatta tiden.

63 §. Utredande av barns åsikt. Det föreslås att 1 mom. ändras så att det tillfogas en hänvisning till de situationer som avses i 48 § 4 mom. 2 punkten, eftersom det även i dessa situationer är nödvändigt att bedöma barnets bästa.

67 §. Register över förhandserkännanden. Det föreslås att 4 mom. ändras så att hänvisningen till socialvårdsmyndigheterna ändras till en hänvisning till välfärdsområdet. Behovet av ändring beror på social- och hälsovårdsreformen, som leder till att hänvisningarna till socialvårdsmyndigheten uppdateras så att de motsvarar den nya terminologin.

69 §. Närmare bestämmelser. Det föreslås att paragrafens 1 mom. ändras så att 2 punkten stryks som obehövlig. Som en följd av ändringen blir den gällande 3 punkten den nya 2 punkten. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i paragrafens språkdräkt.

Ikraftträdandebestämmelse. I fråga om lagens ikraftträdande är det nödvändigt att beakta att tiden mellan att lagen antas och träder i kraft är tillräcklig för de åtgärder som behövs för verkställigheten av lagen. De föreslagna ändringarna förutsätter förnyande av de blanketter som används vid utredande, fastställande och upphävande av föräldraskap samt ändringar i befolkningsdatasystemet.

7.2 Lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning

Lagens rubrik. Det föreslås att lagens rubrik ändras så att det i stället för rättsgenetisk faderskapsundersökning hänvisas till rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Orsaken till ändringen är att möjligheten till en rättsgenetisk undersökning ska utvidgas till att även omfatta utredning av den mor som fött barnet.

1 §. Lagens tillämpningsområde. Det föreslås att bestämmelserna i 1 mom. ändras så att lagens tillämpningsområde utvidgas till att även omfatta rättsgenetiska undersökningar som görs för att avgöra frågan om moderskap för den som har fött ett barn. Detta föreslås ske genom att man i stället för rättsgenetiska faderskapsundersökningar föreskriver rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar.

Det föreslås att definitionen av rättsgenetisk faderskapsundersökning i 2 mom. ersätts med en definition av rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Det materiella innehållet i denna bestämmelse förblir oförändrat, men det föreslås att namnet på undersökningen ändras. Med rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (*undersökning*) avses sådan undersökning av människans gener, annat ärftligt DNA eller genprodukter som görs för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i momentets språkdräkt.

2 §. Initiativ till undersökning. I paragrafen anges vem som kan ta initiativ till en undersökning. Det föreslås att paragrafens ordalydelse ändras så att även sådana situationer beaktas där det är nödvändigt att låta göra en rättsgenetisk undersökning i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i paragrafens språkdräkt.

4 §. Undersökning som gäller parter. Det föreslås att paragrafens ordalydelse ändras så att bestämmelsen även omfattar situationer där undersökningen görs i ett ärende som gäller moderskapet för den mor som fött barnet. Dessutom föreslås terminologiska ändringar som motsvarar

de mer könsneutrala formuleringar som används i föräldraskapslagen. Samtidigt föreslås att paragrafens rubrik ändras för att motsvara den föreslagna ändringen av innehållet. Det föreslås att bestämmelsen i stället för undersökning av ett barn, en mor och en man ska gälla undersökning av ett barn, den mor som har fött barnet och någon annan person som är part i rättegången.

5 §. Undersökning som gäller försvunna eller avlidna personer. I paragrafen föreskrivs om bestämmande av undersökning i en situation där den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit.

Av tydlighetsskäl föreslås det att hänvisningar till 10 a och 10 b § i lagen ska läggas till i momentet. I paragraferna föreslås närmare bestämmelser om användning av tidigare undersökningens resultat och om vävnadsprov som tagits tidigare.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att den avgränsning stryks, enligt vilken vävnadsprov från en avliden som har begravts eller kremerats inte kan undersökas. I de situationer som avses i 2 mom. kan den som har avlidit redan ha begravts eller kremerats, men behövliga vävnadsprov kan ha tagits tidigare. Av samma skäl föreslås ett terminologiskt tillägg i momentet, enligt vilket domstolen kan bestämma att undersökningen ska göras inte bara med hjälp av ett vävnadsprov som ska tas av den avlidne, utan också med hjälp av ett vävnadsprov som tagits redan tidigare. Tillägget behövs eftersom domstolen enligt uppgifter från Institutet för hälsa och välfärd i praktiken endast sällan har hunnit förordna att en undersökning ska göras innan den avlidne har begravts eller kremerats. Ett vävnadsprov av en avliden person har ofta tagits för framtida undersökning med stöd av 16 § i den gällande lagen.

Det är nödvändigt att slopa uteslutandet av en begravd avliden också av den anledningen att syftet är att möjliggöra undersökning av en begravd avliden även i situationer där det inte finns något vävnadsprov som tagits tidigare. I 2 mom. föreslås en informativ hänvisning till 8 a §, där det finns närmare bestämmelser om undersökning av en begravd avliden.

Det föreslås att formuleringen i 3 mom. ändras så att bestämmelsens tillämpningsområde även omfattar situationer där moderskapet för den mor som fött barnet undersöks. Syftet med bestämmelsen är att det inte utan särskilda skäl ska bestämmas om undersökning av en sådan avliden eller försvunnen förälder vars föräldraskapsförhållande det inte är fråga om, om tillräcklig säkerhet om den förmodade förälderns föräldraskap erhålls genom undersökning av barnet och den förmodade föräldern. En sådan situation kan till exempel uppstå när den mor som har fött barnet har försvunnit eller avlidit, men barnet och den förmodade fadern lever. I en sådan situation är det motiverat att undersöka endast två parter i stället för tre, men med så många DNA-tecken att undersökning av två parter har tillräcklig beviskraft. Denna bestämmelse är motiverad, eftersom i synnerhet undersökning av en begravd avliden bör vara en sista utväg och något man inte bör gå in för om det finns tillräcklig utredning för avgörande av frågan om föräldraskap med andra medel. Av samma skäl är det inte heller lämpligt att använda hälso- och sjukvårdsresurser för att undersöka vävnadsprov som tagits tidigare, om det inte finns ett reellt behov av provet i fråga. Ett särskilt skäl kan till exempel vara en situation där man har begravt både en förmodad förälder och en förälder vars föräldraskap ärendet inte handlar om i en familjegrav. Då kan det av praktiska skäl vara nödvändigt att göra en undersökning av båda de begravda avlidna så att proven tas samtidigt.

Ordalydelsen i bestämmelsen har också ändrats för att det ska klargöras att begränsningen endast gäller en försvunnen eller avliden person. Paragrafens ordalydelse har också ändrats och förtydligats språkligt.

6 §. *Undersökning som gäller barnets förmodade mor- och farföräldrar.* Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den i stället för till mannens föräldrar hänvisar till barnets förmodade mor- och farföräldrar. Motsvarande ändring ska enligt förslaget också göras i 1 mom., där det hänvisas till den förmodade föräldrarnas förälder och till den förmodade föräldern. De föreslagna språkliga ändringarna är nödvändiga för att bestämmelsen även ska ta hänsyn till situationer där moderskapet för den mor som fött barnet undersöks.

Det föreslås att 2 mom. upphävs. Det huvudsakliga innehållet i bestämmelsen flyttas enligt förslaget till en ny 7 a §.

7 §. *Undersökning som gäller andra nära släktingar till den förmodade föräldern.* Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den motsvarar det ändrade innehållet i paragrafen. Det föreslås att ordalydelsen i paragrafen ändras så att den även omfattar situationer där moderskapet för den mor som fött barnet undersöks. Detta görs genom att man i stället för att hänvisa till mannen hänvisar till den förmodade föräldern.

Det föreslås också att bestämmelsen ändras så att undersökningen av andra släktingar till den förmodade föräldern begränsas till undersökning av den förmodade föräldrarnas nära släktingar. Ändringen behövs eftersom det i allmänhet inte finns någon vetenskaplig grund för att undersöka avlägsna släktingar. Bestämmelsens betydelse understryks ytterligare av att den kommersiella släktsforskningen blir allt vanligare. Det kan inte anses lämpligt att man undersöker mycket avlägsna släktingar på grundval av träffar som sådana kommersiella undersökningar ger. En mor som fött ett barn, en far, en mor- eller farförälder, ett helsyskon, ett halvsyskon och ett helsyskons barn samt en förälders helsyskon (moster, faster, morbror eller farbror) kan betraktas som nära släktingar när det gäller att visa föräldraskap genom DNA-undersökning. Dessa släktskapsförhållanden har i genomsnitt 25–50 procent gemensam arvs massa. Om den delade gemensamma arvs massan är mindre än vad som beskrivs ovan, är det osannolikt att släktskap på ett tillförlitligt sätt kan konstateras med de DNA-profiler som används i rättsgenetiska undersökningar. Det är värt att lägga märke till att det i släktskapsundersökningar alltid är till nytta om det finns fler än en jämförelseperson.

7 a §. *Undersökning som gäller försvunna eller döda mor- eller farföräldrar eller nära släktingar.* Paragrafen är ny, men dess innehåll motsvarar delvis det gällande 6 § 2 mom. Den föreslagna paragrafen innehåller en rättsnorm för det fall att det inte går att få information om vistelseorten för den som enligt 6 eller 7 § ska undersökas eller om personen har avlidit. Då tillämpas på motsvarande sätt 5 § 1 och 2 mom., om inte den som ska undersökas före försvinnandet eller dödsfallet har förbjudit föräldraskapsundersökning. Domstolen kan till exempel bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett vävnadsprov som tagits tidigare och som finns tillgängligt.

Bestämmelsen motsvarar delvis 6 § 2 mom. i den gällande lagen, men det föreslås att tillämpningsområdet utvidgas till att utöver undersökning av barnets förmodade mor- och farföräldrar även omfatta undersökning av andra nära släktingar till den förmodade föräldern. Av detta följer att även en annan nära släkting till den förmodade föräldern kan åläggas att undersökas även om denne har försvunnit eller avlidit. Den föreslagna bestämmelsen avviker dessutom från 6 § 2 mom. i den gällande lagen så att den försvunnas eller avlidnes förmodade vilja inte längre bedöms i en situation där den som ska undersökas inte tidigare själv klart har uttryckt sin vilja. Till följd av ändringen kan undersökning förordnas av en far- eller morförälder eller annan nära släkting, om hen inte före försvinnandet eller dödsfallet uttryckligen har förbjudit en rättsgenetisk undersökning. Som ett uttryckligt förbud kan också betraktas en stipulering i ett testamente eller i ett vårddirektiv (livstestamente).

Syftet med att flytta den föreslagna bestämmelsen och utvidga dess tillämpningsområde är framför allt att göra det möjligt att på ett mer flexibelt sätt undersöka andra nära släktingar i en situation där en förmodad förälder inte kan undersökas på grund av att hen har försvunnit eller avlidit och där det inte finns några tidigare tagna vävnadsprov eller undersökningresultat att tillgå. Enligt det nuvarande rättsläget måste man i sådana situationer alltid först undersöka mannens föräldrar. Den ändring som nu föreslås gör det möjligt att göra en bedömning från fall till fall, så att domstolen kan bestämma att en undersökning ska göras antingen av föräldrarna till den förmodade föräldern, av en av föräldrarna till den förmodade föräldern eller av andra nära släktingar till den förmodade föräldern. Till exempel i en situation där föräldrarna till den förmodade föräldern eller en av dem har avlidit kan det vara lämpligast att undersöka en annan nära släkting som är villig att delta i undersökningen, till exempel ett halvsyskon, innan man i större utsträckning kartlägger mor- och farföräldrarnas situation.

8 §. *Undersökning som gäller nära släktingar till en annan förälder än den förmodade föräldern.* Det föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den motsvarar det ändrade innehållet i paragrafen. Det föreslås att ordalydelsen i paragrafen ändras så att den även omfattar situationer där moderskapet för den mor som fött barnet undersöks. I stället för till moderns släktingar hänvisas det till nära släktingar till en annan förälder än den förmodade föräldern, och i stället för till mannen hänvisar man till den förmodade föräldern. Dessutom hänvisas det i bestämmelsen till nära släktingar i stället för till släktingar. Till denna del hänvisas till det som har framförts i samband med specialmotiveringen till 7 §. I praktiken har bara släktingar till den förmodade fadern undersökts. Även om den gällande paragrafen inte veterligen har tillämpats i tillämpningspraxis, är det skäl att bevara möjligheten att undersöka nära släktingar även till den förälder vars föräldraskapsförhållande inte är föremål för undersökning.

8 a §. *Undersökning som gäller begravda avlidna.* Den föreslagna paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om på vilka villkor domstolen kan förordna att en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska göras av en begravd avliden. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att barnets rätt att få veta sitt ursprung tillgodoses även när den som ska undersökas är begravd och föräldraskapsfrågan inte kan avgöras på något annat sätt. Det bör noteras att det inte för föräldraskapsundersökning är möjligt att ta prov av en avliden som kremerats.

I det föreslagna 1 mom. fastställs de villkor som ska uppfyllas för att domstolen ska kunna förordna en undersökning av en avliden som begravts. Domstolen kan förordna att en grav ska öppnas och vävnadsprov tas från en avliden som begravts, om det inte finns tillgång till tidigare undersökningresultat enligt 10 a § i lagen eller vävnadsprov som tagits tidigare enligt 10 b §. Ett ytterligare villkor är att undersökningen inte kan genomföras med hjälp av en levande person eller att det genom dessa undersökningar inte kan fås tillräcklig utredning för att frågan om föräldraskapet ska kunna avgöras. Syftet med bestämmelsen är att understryka att öppnande av graven är en lösning som tillgrips i sista hand i förhållande till vävnadsprov som tagits redan tidigare av den avlidne, tidigare undersökningresultat samt undersökning av levande personer. Graven ska inte öppnas om föräldraskapsfrågan kan utredas på annat sätt. Detta är motiverat bland annat med tanke på respekten för gravfriden.

I 2 mom. i den föreslagna paragrafen föreskrivs till vem de förordnanden som avses i 1 mom. ska riktas. Enligt bestämmelsen riktas ett förordnande om gravöppning till den som är huvudman för den begravningsplats där den avlidne som ska undersökas har begravts. Ett förordnande om att ta vävnadsprov riktas till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården inom vars område begravningsplatsen finns. Med verksamhetsenheter för hälso- och sjukvård avses i detta sammanhang aktörer på regional nivå, såsom till exempel välfärdsområdet. Det ankommer på kåranden att utreda vilken begravningsplats det är fråga om. Om den avlidne vid sin död var medlem i den evangelisk-lutherska eller ortodoxa kyrkan, bör uppgift om gravplatsen kunna få

från församlingen. I övriga fall kan man höra sig för hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller Statens ämbetsverk på Åland. Bestämmelser om huvudmannen för en begravningsplats finns i 2 och 3 kap. i begravningslagen. Bestämmelser om vilket slags vävnadsprov som tas av den avlidne finns i 13 §.

9 §. Att ge och återta samtycke. Det föreslås att 2 mom. kompletteras så att det uttryckligen beaktar även situationer där en barnatillsyningsman har beställt undersökningen. Det bör noteras att prov som tas hos barnatillsyningsmannen alltid kräver samtycke av den som undersöks. I 2 mom. föreslås dessutom bestämmelser om att ett återkallande av samtycke utan dröjsmål ska meddelas undersökningsmyndigheten, det vill säga Institutet för hälsa och välfärd. Bestämmelsen behövs för att undersökningsmyndigheten omedelbart ska bli medveten om att samtycket har återkallats och inte slutför undersökningarna eller sänder dem vidare. I momentet föreslås dessutom att resultaten av undersökningarna ska sändas till domstolen i stället för att de ska tillställas domstolen. Ändringen har en förtydligande verkan på rättsläget.

10 §. Hörande. Det föreslås att 1 mom. ändras så att där i stället för till ett mål om upphävande och fastställande av faderskap hänvisas till ett mål om upphävande och fastställande av föräldraskap. Den föreslagna ändringen behövs för att paragrafen ska kunna tillämpas även i fråga om moderskapet för den mor som har fött barnet.

Det föreslås att 2 mom. ändras så att den skyldighet att höra som ingår i momentet tillämpas också när en undersökning utförs med användning av tidigare undersökningsresultat från en avliden begravd person eller från en försvunnen eller avliden person. Det föreslås därför att paragrafen kompletteras med uttryckliga lagintern hänvisningar till 8 a § och 10 a § 2 mom. Enligt den gällande lagen tillämpas bestämmelsen endast när en undersökning med stöd av 5 § utförs på vävnadsprov. Dessutom föreslås en liten språklig precisering, som har en förtydligande inverkan på rättsläget.

Det föreslås ett nytt 3 mom., som innehåller en särskild bestämmelse för de situationer då en undersökning med stöd av 8 a § görs av en begravd avliden. Domstolen ska med stöd av den bestämmelse som föreslås ge innehavaren av gravrätten till den grav som det är fråga om tillfälle att bli hörd innan ett undersökningsförordnande utfärdas. Enligt samma bestämmelse ska även huvudmannen för den begravningsplats inom vars område gravplatsen är belägen beredas tillfälle att bli hörd. Bestämmelser om innehavaren av gravrätten finns i 17 kap. 3 § i kyrkolagen (1054/1993) och bestämmelser om huvudmannen för en begravningsplats finns i 2 och 3 kap. i begravningslagen.

10 a §. Tidigare undersökningsresultat. Den föreslagna paragrafen är ny. I den föreslagna paragrafen föreskrivs om förfrågningar om och användning av tidigare undersökningsresultat.

Enligt 1 mom. i den föreslagna paragrafen ska domstolen innan undersökningen förordnas höra sig för hos undersökningsmyndigheten om den i 4–7, 7 a och 8 § avsedda avlidne eller försvunna personen tidigare har genomgått en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller om en sådan pågår för närvarande. Den föreslagna bestämmelsen är bindande för domstolen. Bestämmelsen har anknytning till den föreslagna 8 a §, enligt vilken domstolen inte kan bestämma att en grav ska öppnas och att den avlidne ska undersökas, om uppgifter om den avlidne finns att tillgå från en tidigare undersökning. Bestämmelsen har också samband med den föreslagna 10 b § i vilken det föreskrivs om användning av vävnadsprov som tagits tidigare. För tydlighetens skull föreslås i momentet en bestämmelse enligt vilken domstolen har rätt att få nämnda uppgifter trots sekretessbestämmelserna. Även om domstolen också enligt gällande lagstiftning har kunnat dra nytta av tidigare undersökningsresultat när den som undersöks har försvunnit eller avlidit, är en uttrycklig bestämmelse om rätten till information en förändring jämfört med det nuvarande

rättsläget. Nytt är också att rätten att få information om ett tidigare undersökningsresultat trots sekretessbestämmelserna enligt förslaget gäller också den som med stöd av föräldraskapslagen kan föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap. Det bör noteras att barnatillsyningsmannen också kan ha rätt att föra talan för att fastställa föräldraskapet och därmed ha rätt att få information om tidigare undersökningsresultat.

Den föreslagna bestämmelsen om rätt till information behövs eftersom domstolen eller en eventuell kärke inte nödvändigtvis har kännedom om tidigare undersökningsresultat. Barnets rätt att få veta sitt ursprung kan anses vara primär i förhållande till dataskyddet för den försvunna eller avlidna personen. Den föreslagna rätten till information är begränsad till situationer där den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit.

Om en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning har gjorts den 1 januari 2013 eller senare, får barnatillsyningsmannen, enligt det föreslagna 2 mom., beställa uppgifter om den som ska undersökas från den tidigare undersökningen för att användas vid undersökningen. Alternativt kan domstolen förordna att sådana uppgifter ska användas. Den föreslagna tidsgränsen beror på att antalet DNA-tecken som används vid rättsgenetisk undersökning har fördubblats sedan 2012. Tillförlitligheten i de rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar som gjorts efter det är därför ännu högre. I 2 mom. föreslås dessutom bestämmelser om samtycke av den som undersöks till att tidigare undersökningsresultat kan användas. Om den tidigare undersökningen har gjorts med samtycke av den som ska undersökas får uppgifter från den tidigare undersökningen enligt bestämmelsen användas endast, om den som ska undersökas ger ett nytt samtycke till det.

Det föreslagna momentet gäller även barnatillsyningsmän. I den nuvarande lagens tillämpningspraxis har barnatillsyningsmännen använt tidigare kända faderskapsundersökningar, om den som undersöks har gett sitt samtycke till detta. I detta avseende överensstämmer den föreslagna bestämmelsen med rådande praxis. Barnatillsyningsmännen får vanligtvis kännedom om tidigare undersökningar genom att de personer som undersöks själva uppger att de har tidigare undersökningsresultat som de önskar kan användas i den nya undersökningen. Det ska noteras att barnatillsyningsmannen inte har rätt att ta prov mot någons vilja och inte heller rätt att övervaka de provtagning som domstolen förordnat. Av detta följer att barnatillsyningsmannen inte heller kan begära att få tillgång till tidigare undersökningsresultat utan uttryckligt nytt samtycke från den som ska undersökas.

I den gällande lagen är domstolens rätt att använda tidigare undersökningsresultat begränsad till situationer där den som undersöks har försvunnit eller avlidit. Det nu föreslagna 2 mom. omfattar också situationer där den som undersöks är vid liv. Den föreslagna ändringen behövs för att onödiga överlappande undersökningar ska kunna undvikas.

Enligt det föreslagna 3 mom. ska domstolen förordna att undersökningen görs på nytt, om den som ska undersökas och som avses i 4 § inte ger sitt samtycke enligt 2 mom. till att uppgifter som fåtts vid den tidigare undersökningen används eller om undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013. Ytterligare föreslås för särskilda situationer att momentet ska innehålla en bestämmelse om att om den part som ska undersökas och som avses i 4 § har försvunnit eller avlidit, kan domstolen bestämma att uppgifter som fåtts vid en tidigare undersökning ska användas vid undersökningen trots att den tidigare undersökningen har gjorts med den undersöktes samtycke eller att den rättsgenetiska undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013. Detta är motiverat, eftersom en part som avses i lagens 4 § under sin livstid också kan ha ålagts att genomgå undersökning mot sin vilja. Av den föreslagna 7 a § följer att om den försvunne eller den avlidne är barnets mor- eller farförälder eller någon annan nära släkting, kan tidigare undersökningsresultat om personen användas, om den som undersöks inte före försvinnandet eller dödsfallet har förbjudit undersökningen. Det bör noteras att det föreslagna 3 mom. endast gäller

undersökningar som förordnats av domstol och att dess tillämpningsområde inte omfattar rätts-genetiska undersökningar som beställs av barnatillsyningsmannen.

I skäl 35 i ingressen till dataskyddsförordningen definieras information som härletts från biologiska prov som personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. De ska anses omfatta uppgifter från testning eller undersökning av en kroppsdel eller kroppssubstans, däribland genetiska uppgifter och biologiska prov. Behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter baseras på artikel 9.2 c (behandlingen är nödvändig för att skydda den registrerades eller någon annan fysisk persons grundläggande intressen, när den registrerade är fysiskt eller rättsligt förhindrad att ge sitt samtycke, om den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit eller om den som ska undersökas är ett minderårigt barn). Behandlingen kan även grunda sig på led f (behandlingen är nödvändig för att fastställa, göra gällande eller försvara rättsliga anspråk eller som en del av domstolarnas dömande verksamhet) och led g (behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen). Regleringen är förknippad med ett starkt intresse att skydda barnets bästa.

I paragrafen används det handlingsutrymme som avses i artikel 6.3 i dataskyddsförordningen för att utfärda mer detaljerade bestämmelser om utlämnande av personuppgifter. Det nationella handlingsutrymme enligt dataskyddsförordningen kan användas om behandlingen av personuppgifter på det sätt som nu föreslås grundar sig på artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, det vill säga behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse. Bestämmelserna om utlämnande av personuppgifter begränsar sig till vad som är nödvändigt för att säkerställa lagens mål av allmänt intresse och uppfyller således kravet på proportionalitet i artikel 6.3 i dataskyddsförordningen.

Det är fråga om situationer som avses i 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen (1050/ 2018). Bestämmelser om skyddsåtgärder finns i 6 § 2 mom. i dataskyddslagen.

10 b §. Tidigare tagna vävnadsprov. Den föreslagna paragrafen är ny. Paragrafen innehåller bestämmelser för sådana situationer då en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning görs på ett tillgängligt vävnadsprov som tagits tidigare på den som ska undersökas. Det är fråga om en sådan situation när den person som avses i 4–7, 7 a och 8 § och som ska undersökas har försvunnit eller avlidit.

I paragrafen föreslås en uttrycklig bestämmelse om rätten att få information för att utreda om det är möjligt att tillgå ett sådant vävnadsprov som tidigare tagits från en försvunnen eller avlidit person som kan användas för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Begäran ska framställas till en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården eller rättsmedicinen. Den som framställt begäran ska i samband med begäran visa en tillräcklig utredning om att undersökningen av provet kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har domstolen och den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap. Det bör noteras att barnatillsyningsmannen också kan ha rätt att föra talan för att fastställa föräldraskapet och därmed ha rätt att få information om vävnadsprov som tagits tidigare.

Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att barnets rätt att känna till sitt ursprung förverkligas också i situationer där den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit. Bestämmelsen behövs eftersom domstolen eller en eventuell kärande inte nödvändigtvis har kännedom om ett tidigare taget vävnadsprov. Undersökning av tidigare tagna vävnadsprov har också företräde till

exempel i förhållande till att ta prov från en avliden person som redan har begravts. Barnets rätt att få veta sitt ursprung kan anses vara primär i förhållande till dataskyddet för den försvunna eller avlidna personen.

Den behandling av personuppgifter som avses i den föreslagna paragrafen omfattas av tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. Till denna del hänvisas till specialmotiveringen till 10 a §.

11 §. Förordnande om undersökning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att det till bestämmelsen fogas en hänvisning till de nya 7 a och 8 a §. Detta är nödvändigt eftersom den föreslagna bestämmelsen också är avsedd att täcka situationer där domstolen överväger att förordna undersökning av en avliden person som har begravts. Innan domstolen förordnar undersökning av en avliden och begravd person ska domstolen enligt bestämmelsen kontakta undersökningsmyndigheten och begära ett skriftligt utlåtande om huruvida en undersökning av den avlidne i fråga främjar utredningen av ärendet och om det i samband med undersökningen kan komma fram omständigheter som gäller den undersökta egen eller hans barns härkomst. Öppning av graven ska inte förordnas, om det inte finns vetenskapliga grunder för det med tanke på avgörandet av föräldraskapsmålet i fråga. Det ska noteras att i enlighet med de grundläggande principerna inom genetiken leder en undersökning i så kallat rätt uppstigande led, det vill säga ett barn, en förälder och en mor- eller farförälder, i princip till det säkraste resultatet. När man undersöker andra ökar osäkerheten, men ju fler jämförelsepersoner det finns, desto mer sannolikt är det att man kan reda ut frågan om föräldraskap. Vilken person som helst bör därför inte undersökas om det inte finns någon vetenskaplig grund för detta. Denna princip får särskild tyngd i en situation där domstolen överväger att låta öppna en grav för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

För tydlighetens skull föreslås det dessutom att i 1 mom. infogas att domstolen ska ta kontakt med undersökningsmyndigheten innan den begär ett skriftligt utlåtande enligt samma moment. Detta är nödvändigt eftersom informationen från Institutet för hälsa och välfärd visar att ytterligare uppgifter relativt ofta måste begäras av den som begärt utlåtande.

12 §. Underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning. Det föreslås att 2 mom. kompletteras så att domstolen, innan den utfärdar ett förordnande om handräckning, ska göra en i 10 a § 1 mom. avsedd förfrågan om huruvida det tidigare har gjorts en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning i fråga om den som ska undersökas. Den föreslagna bestämmelsen är bindande för domstolen. Om den som ska undersökas trots förordnandet inte infinner sig för att lämna prov, bör användningen av tidigare undersökningsresultat ha företräde framför begäran om handräckning. Syftet med ändringen är å ena sidan att stödja rätten till fysisk integritet för den som ska undersökas och undvika onödiga nya undersökningar och å andra sidan att spara polisens personalresurser och andra undersökningskostnader.

13 §. Provtagning. I paragrafen föreskrivs det om den provtagning som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och om de åtgärder som ska vidtas i samband med den.

I 1 mom. föreslås en precisering om att ett prov av en avliden som ännu inte har begravts ska tas från tillgänglig vävnad. Preciseringen behövs, eftersom den föreslagna lagändringen också gör det möjligt att undersöka avlidna som redan är begravda, och provtagningsmetoden beror på om den avlidne har begravts eller inte. Mot denna bakgrund föreslås det att i samma moment läggs till en bestämmelse för de fall då prov tas av en avliden som har begravts. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska ett benprov tas på en begravd avliden. Det bör noteras att det inte för föräldraskapsundersökning är möjligt att ta prov av en avliden som kremerats.

Det föreslås att bestämmelserna i 2 mom. kompletteras med bestämmelser om behörighetsvillkoren för den som tar benprov. Benprov ska tas av en sådan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som behövs.

Enligt förslaget innehåller 3 mom. en ny bestämmelse som förtydligar rättsläget, enligt vilken andra prov än benprov som domstolen har förordnat ska tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Bestämmelsen behövs, eftersom det på vissa ställen i tillämpningspraxis har förekommit oklarheter om huruvida ett vävnadsprov som domstolen har förordnat ska tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården eller hos barnatillsyningsmannen. Syftet med att införa en bestämmelse som klargör nuläget är att förenhetliga de olika aktörernas praxis så att ett vävnadsprov som domstolen förordnar alltid tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, om det inte är fråga om ett cellprov från munnens slemhinna som tas under uppsikt av en person som tjänstgör vid en finsk beskickning. Under uppsikt av barnatillsyningsmannen kan dock prov tas endast för en undersökning som barnatillsyningsmannen har beställt, när förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen uppfylls.

13 a §. Styrkande av identiteten. Den föreslagna paragrafen är ny. Paragrafen motsvarar delvis gällande 13 § 4 mom., men de formuleringar som används i paragrafen har preciserats så att de motsvarar bestämmelserna i 24 § föräldraskapslagen.

Innan provet tas ska den som ska undersökas för provtagaren eller den som övervakar provtagningen styrka sin identitet med identitetshandling eller på något annat jämförbart tillförlitligt sätt. Närmare bestämmelser om de handlingar som ska godkännas för styrkande av identiteten ska dessutom utfärdas genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om bemyndigande att utfärda förordning om detta finns i 24 § 1 mom. 5 punkten. I gällande 13 § 4 mom. anges för närvarande inte hur identiteten ska styrkas. Syftet med ändringen är att harmonisera metoderna för att styrka identitet i föräldraskapsfrågor.

I den föreslagna paragrafen har också tagits in en särskild bestämmelse för de situationer som avses i 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen. Det bör noteras att i en situation, där den dokumentation som visar identiteten och familjebanden är bristfällig, förutsätter bestämmelsen en möjlighet att ta ett prov för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning också utan tillförlitlig skriftlig dokumentation om identiteten för den som ska undersökas. Det prov som behövs vid en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning behövs i dessa situationer för att föräldraskapet ska kunna fastställas, uttryckligen på grund av att de handlingar som gäller identiteten eller familjebanden för den som ska undersökas är bristfälliga. Därför preciseras det i paragrafen att ett prov i en sådan situation kan tas även om identiteten hos den som ska undersökas inte har kunnat fastställas på ett tillförlitligt sätt. Bestämmelsen motsvarar vad som föreskrivs i 1 § 2 mom. i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning (805/2022). Det föreslås dock språkliga preciseringar, så att bestämmelsen även omfattar de situationer där moderskapet till den mor som fött barnet ska utredas.

13 b §. Sändande av prov och provtagningshandlingar. Den föreslagna paragrafen är ny. Den innehåller bestämmelser om hanteringen av prov och tillhörande provtagningshandlingar och om sändandet av dem till undersökningsmyndigheten. Bestämmelser om detta finns enligt gällande lagstiftning i 1 och 2 § i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Bestämmelserna gäller behandling av personuppgifter och ska därför regleras i lag.

Det föreslagna 1 mom. motsvarar gällande 1 § 1 mom. i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. I det föreslagna momentet finns en bestäm-

melse om utfärdande av provtagningshandlingar när provet inte tas under övervakning av barnatillsyningsmannen. I praktiken har en barnatillsyningsman eller en domstol sänt provtagningshandling till utrikesministeriets enhet för konsulära ärenden, som har vidarebefordrat handlingarna till beskickningen. Även den som undersöks kan ge provtagningshandling till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården. Det bör noteras att bestämmelsen är sekundär i förhållande till de situationer då det prov som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning redan har tagits under barnatillsyningsmannens övervakning och barnatillsyningsmannen själv sänder undersökningsbeställningen tillsammans med provet till undersökningsmyndigheten.

I 2 mom. i den föreslagna paragrafen finns bestämmelser om hanteringen av prov och ifyllande av anknytande provtagningshandling och om sändandet av dem till undersökningsmyndigheten. Bestämmelser om detta finns för närvarande i 1 § 3 mom. i den ovan nämnda förordningen.

Som 3 mom. i paragrafen föreslås att en bestämmelse införs för de situationer då undersökningen görs på ett vävnadsprov som tidigare tagits från en försvunnen eller avliden person som avses i 5 § eller 7 a §. Den föreslagna paragrafens 3 mom. motsvarar i huvudsak den gällande lagstiftningen, men det föreslås att momentet ska flyttas från förordningen till lagnivå.

16 §. Provtagning för en framtida undersökning. Det föreslås att 1 mom. ändras så att ett prov som tas av en avliden som avses i 5 och 7 a § kan tas av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården med behövlig utbildning. Enligt gällande lagstiftning ska provtagaren vara en legitimerad läkare eller en läkare med tillstånd eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som står under läkarens direkta uppsikt. Även i fortsättningen kan ett vävnadsprov tas av en läkare, men också av en annan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den utbildning som behövs. Syftet med ändringen är att anpassa de krav som ställs på provtagaren så att de motsvarar provtagningsituationen då prov tas på levande personer. Det bör noteras att paragrafen inte gäller provtagning av en avliden som redan har begravts, utan detta regleras separat. Det föreslås därför att bestämmelsens tillämpningsområde endast ska omfatta provtagning på en avliden person som avses i 5 och 7 a §.

Det föreslås ytterligare att 1 och 2 mom. ändras språkligt så att de även omfattar situationer som gäller fastställande och upphävande av moderskap för den mor som fött barnet. Dessutom föreslås en liten terminologisk ändring i 2 mom. I stället för en universitetsinstitution ska bestämmelsen gälla en undersökningsanstalt, vilket täcker både universiteten och andra inrättningar, såsom Institutet för hälsa och välfärd.

17 §. Förbud mot att förstöra prov. Det föreslås att hänvisningarna i 1 och 3 mom. till ett mål som gäller fastställande eller upphävande av faderskap ändras till hänvisningar till ett mål som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap. Det föreslås också att laghänvisningen i 1 mom. ändras så att en hänvisning till lagens 7 a och 8 a § läggs till. Ändringen behövs eftersom denna lag också möjliggör provtagning av en avliden som begravts. I 1 mom. föreslås dessutom att bestämmelsen om en universitetsinstitution ska gälla en undersökningsanstalt, vilket täcker både universiteten och andra inrättningar, såsom Institutet för hälsa och välfärd. Dessutom görs ändringar av teknisk natur i paragrafens språkdräkt.

Det bör noteras att paragrafen reglerar de särskilda kategorier av personuppgifter som avses i den allmänna dataskyddsförordningen och behandlingen av dessa. Behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter grundar sig på artikel 9.2 c, f och g. Den allmänna rättsgrunden är artikel 6.1 c i dataskyddsförordningen, det vill säga den personuppgiftsansvariges rättsliga förpliktelser. Det nationella handlingsutrymme som artikel 6.1 c medger för att utfärda nationella bestämmelser som kompletterar dataskyddsförordningen utnyttjas när det gäller lagring och

radering av uppgifter. Bestämmelsen om lagring av personuppgifter begränsar sig till vad som är nödvändigt för att fastställande av föräldraskap ska kunna säkerställas och uppfyller därmed kravet på proportionalitet i artikel 6.3 i dataskyddsförordningen. Ett prov bör inte förvaras längre än vad som är nödvändigt för att skydda barnets rättigheter, det vill säga uppgifterna bör lagras endast så länge som det är nödvändigt för att ändamålet med databehandlingen av uppgifterna ska kunna uppnås. Det är fråga om en begränsning enligt artikel 23 i dataskyddsförordningen av den registrerades rätt att kräva att hans uppgifter ska raderas. Grunden för begränsningen är artikel 23.1 i, det vill säga skyddet av den registrerades eller andras rättigheter och friheter. Barnets intresse och rätt att få sitt ursprung utrett talar för en begränsning.

18 §. Tillämpning av vissa bestämmelser i rättegångsbalken. Det föreslås att 1 mom. i den gällande paragrafen ska upphävas som onödigt, eftersom det finns bestämmelser om samma sak i viteslagen (1113/1990). Det föreslagna nya 1 mom. motsvarar det nuvarande 2 mom. På motsvarande sätt blir 3 mom. i den gällande paragrafen nytt 2 mom.

I det nya 2 mom. föreslås en bestämmelse om gravöppning, enligt vilken en grav får öppnas först när beslutet om gravöppning och provtagning som avser en begravd avliden har vunnit laga kraft. Bestämmelsen är nödvändig för att det ska kunna säkerställas att inte graven öppnas i förtid.

Dessutom görs ändringar av teknisk natur i paragrafens språkdräkt.

19 §. Förskottsbetalning av kostnader för resor och uppehälle. Det föreslås att 1 mom. ändras så att hänvisningar till ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av faderskap ändras till hänvisningar till ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap. Syftet med ändringen är att utvidga tillämpningsområdet för bestämmelsen så att det omfattar också situationer som gäller moderskap för den mor som har fött barnet. I 1 mom. föreslås dessutom en liten språklig precisering som inte ändrar innehållet i bestämmelsen.

20 §. Betalning av kostnader. Det föreslås att en ny 4 punkt ska läggas till paragrafen, enligt vilken ersättning för öppnande av en grav som avses i 8 a § för provtagning och återställning av graven betalas av statens medel. Tillägget behövs eftersom lagen gör det möjligt att öppna graven och undersöka den avlidne. Barnets rätt att känna sitt ursprung talar för att ersättningen betalas med statliga medel.

20 a §. Rätt till ersättning. Den föreslagna paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om till vem ersättningen ska betalas. Bestämmelser om detta finns för närvarande i 9 § i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Paragrafen bör lyftas till lagnivå, eftersom den innehåller bestämmelser om en persons rättigheter. Den föreslagna paragrafen motsvarar i övrigt gällande rättsläge, men det föreslås att den övergripande termen yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården används i den. Termen omfattar också läkare, så det är inte längre nödvändigt att föreskriva särskilt om läkare.

22 §. Ersättning för ekonomisk förlust. Det föreslås att ordalydelsen i paragrafen ändras så att den även omfattar situationer där moderskapet för den mor som fött barnet undersöks. Detta görs genom att man i faderns eller moderns ställe hänvisar till den förmodade föräldern. Dessutom hänvisar man till en nära släkting i stället för till en släkting. Till denna del hänvisas till det som framförs i samband med specialmotiveringen till 7 §. I paragrafen föreslås dessutom en liten språklig precisering som inte ändrar innehållet i bestämmelsen.

23 §. Innehållet i ett utlåtande om en undersökning. Den föreslagna paragrafen är ny. Den ersätter den gällande 23 § om undersökningsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

som inte längre är nödvändiga, eftersom det bara finns en enda som kan göra undersökningen. Den föreslagna nya paragrafen innehåller bestämmelser om innehållet i det utlåtande som ska ges på grundval av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Paragrafen motsvarar i huvudsak gällande lagstiftning, men det föreslås att den ska lyftas från förordningsnivå till lagnivå så att den även omfattar utlåtanden om rättsgenetisk undersökning av moderskapet för den mor som har fött barnet. Samtidigt föreslås att paragrafens rubrik ändras så att den motsvarar det nya innehållet. Bestämmelser om innehållet i utlåtanden om rättsgenetiska faderskapsundersökningar finns för närvarande i 3 § i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag.

Den behandling av personuppgifter som avses i den föreslagna paragrafen omfattas av tillämpningsområdet för den allmänna dataskyddsförordningen och dataskyddslagen. En persons hälsouppgifter och genetiska uppgifter kan anses vara uppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter i dataskyddsförordningen. Behandlingen av särskilda kategorier av personuppgifter grundar sig på artikel 9.2 c, f och g. Uppgifter om familjeliv är enligt 24 § 1 mom. 32 punkten i offentlighetslagen sekretessbelagda och därmed till sin natur känsliga, varför det är motiverat att särskilt föreskriva om behandlingen av dem i lag. Den rättsliga grunden för behandlingen är artikel 6.1 c i den allmänna dataskyddsförordningen, det vill säga att behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse som åvilar den personuppgiftsansvarige. Enligt artikel 6.3 i dataskyddsförordningen kan det i den rättsliga grunden för behandling som baserar sig på artikel 6.1 c föreskrivas till exempel om vilken typ av uppgifter som ska behandlas, vilka registrerade som berörs, lagringstiderna samt behandlingsåtgärder och behandlingsförfaranden.

23 a §. Utlåtande om undersökning av andra nära släktingar. Paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om innehållet i det utlåtande som avses i 11 § 1 mom. Utöver de bedömningar som anges i det momentet ska av utlåtandet framgå vem som har lämnat utlåtandet, den barnatillsynsman eller den domstol som har begärt utlåtandet, vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller och vilka personer som föreslås bli undersökta. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak den gällande regleringen, men enligt förslaget ska den nu lyftas från förordningen till lagnivå. Till denna del hänvisas till det som framförs i motiveringen till 23 §. Bestämmelser om detta finns för närvarande i 4 § i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Det föreslås att paragrafens rubrik preciseras i förhållande till rubriken i 4 § i den gällande förordningen så att utlåtandet begränsas till att gälla andra nära släktingar i stället för andra släktingar. En avgränsning behövs av konsekvensskäl, eftersom undersökning av släktingar även i de tidigare paragraferna har preciserats för att avse nära släktingar.

23 b §. Sändande och delgivning av utlåtande. Den föreslagna paragrafen är ny. I paragrafen föreslås bestämmelser om att ett sådant utlåtande om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som avses i 23 § och ett sådant utlåtande om undersökning av andra nära släktingar som avses i 23 a § ska sändas till den som har förordnat eller beställt undersökningen. Ytterligare föreslås bestämmelser om skyldigheten för den som har beställt utlåtandet enligt 23 a § att sända utlåtandet för kännedom till den som undersöks eller till hans lagliga företrädare. Bestämmelsen motsvarar i huvudsak gällande lagstiftning, men det föreslås att den, liksom andra bestämmelser om förfarandet, lyfts från förordningen till lagen. Bestämmelser om detta finns enligt gällande lagstiftning i 7 § i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning. Enligt 7 § i den gällande förordningen ska bestämmelsen även tillämpas på översändande av ett utlåtande och en medicinsk utredning om tidpunkten för avel. Bestämmelserna om dessa typer av utlåtanden och utredningar föreslås dock inte tas in i lagen, utan det föreslås att de upphävs såsom onödiga.

24 §. Närmare bestämmelser. Det föreslås att paragrafen ändras så att 1–5 punkten raderas såsom onödiga. Till följd av ändringen blir den gällande 6 punkten en ny 1 punkt och den gällande 7 punkten blir en ny 2 punkt. I förslaget har bemyndigandet att utfärda förordningar begränsats jämfört med den nuvarande, eftersom det föreslås att regleringen av metoderna för provtagning och inlämnande av utlåtande om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska koncentreras till lagens nivå. Detta är motiverat eftersom behandlingen av personuppgifter måste regleras i lag. Det föreslås att 9 punkten om de blanketter som används i verksamheten upphävs, eftersom bestämmelser om blanketterna i fortsättningen ska utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Det föreslås också att 10 punkten ska upphävas, eftersom behörigheten för annat verkställande av lagen enligt punkten är alltför omfattande. I paragrafen föreslås dessutom en liten språklig precisering som inte ändrar innehållet i bestämmelsen.

I paragrafen föreslås en ny 3 punkten enligt vilken det genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om öppnande av en grav som avses i 8 a § för provtagning och om ersättning för öppning och återställning av graven. Den nuvarande 8 punkten blir ny 4 punkt.

Dessutom föreslås en ny punkt 5 enligt vilken det genom förordning av statsrådet kan utfärdas närmare bestämmelser om de handlingar som ska godkännas för fastställande av identiteten. Det föreslagna bemyndigandet att utfärda förordning är nödvändig för att enhetlig praxis ska kunna säkerställas i frågor som rör föräldraskapsutredning. Motsvarande bemyndigande att utfärda förordning ingår i 69 § föräldraskapslagen. I statsrådets förordning om anmälan om barns födelse och om de handlingar som ska godkännas för fastställande av identitet i föräldraskapsärenden föreskrivs enligt förslaget närmare om de handlingar som kan betraktas som identitetshandlingar enligt 13 a § och enligt 24 § föräldraskapslagen eller som andra därmed jämförbara tillförlitliga skriftliga bevis, det vill säga sådana godtagbara handlingar för fastställande av identitet som avses i detta bemyndigande att utfärda förordning och i bemyndigandet att utfärda förordning i 69 § i föräldraskapslagen.

Det föreslås att ett nytt 2 mom. ska fogas till paragrafen, med bemyndigande för justitieministeriet att utfärda förordning om blanketter som ska användas vid rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Enligt gällande lagstiftning utfärdas bestämmelser om blanketterna genom förordning av statsrådet. Bestämmelser om blanketter som utfärdas med stöd av föräldraskapslagen utfärdas genom förordning av justitieministeriet, och det är logiskt att bestämmelser om blanketter som används i föräldraskapsärenden utfärdas på samma nivå.

Enligt den föreslagna bestämmelsen fastställs formulären för de blanketter som anges i förordningen av Institutet för hälsa och välfärd. Detta är motiverat, eftersom det enligt 2 § 1 mom. 2 punkten i lagen om Institutet för hälsa och välfärd (668/2008) hör till institutets uppgifter att styra verksamheten inom social- och hälsovården och det är befogat att det till styrningsuppgiften också hör att ansvara för beredningen av de blanketter som nära anknyter till den praktiska verksamheten.

25 §. Ikraftträdande. I paragrafen finns en ikraftträdandebestämmelse. Avsikten är att lagen ska träda i kraft omkring ett år efter det att lagen har antagits och blivit stadfäst. En lång övergångsperiod behövs för planering av ny verksamhetspraxis, förnyande av behövliga blanketter samt tillräcklig information och utbildning.

7.3 Lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

12 §. Annan utredning. Det föreslås att 3 mom. ändras så att hänvisningarna i momentet till lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning ändras till hänvisningar till lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Dessutom görs en ändring av teknisk natur i paragrafens svenska språkdräkt.

7.4 Lagen om könsfastställelse

3 §. Rättsverkningar av fastställande av kön. Det föreslås att 3 mom. ändras så att hänvisningen till rättsgenetisk faderskapsundersökning slopas såsom onödiga. Om de ändringar som föreslås i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning godkänns, blir lagen könsneutral och specialreglering enligt momentet behövs inte längre i denna lag.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

I 69 § i den föreslagna föräldraskapslagen finns ett bemyndigande att utfärda förordning med närmare bestämmelser om vissa anmälningar om ett barns födelse samt vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten. I den föreslagna 24 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning finns ett bemyndigande att utfärda förordning med närmare bestämmelser om ersättning för prov, undersökningar och utlåtanden. Bemyndigandet att utfärda förordning gäller enligt förslaget först och främst den ersättning som ska betalas för provtagning och sändande av prov samt den ersättning som ska betalas för undersökning, för avgivande av utlåtande på grundval av undersökning och för sändande av utlåtandet. Bemyndigandet att utfärda förordning gäller också ersättning för öppnande av grav för provtagning och för återställande av grav och faktureringsförfaranden i anslutning till betalning av ersättning. Bemyndigandet innefattar också befogenhet att meddela närmare bestämmelser om de handlingar som ska användas för att fastställa identiteten. I förslaget ingår ett förslag till statsrådsförordning om ersättning för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

De befintliga bemyndigandena att utfärda förordning har begränsats något i förslaget, eftersom det föreslås att vissa typer av utlåtanden och utredningar ska slopas och att regleringen av metoder för provtagning och av utlåtanden om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ska koncentreras till lagnivå.

I samma paragraf finns det dessutom ett bemyndigande att utfärda förordning av justitieministeriet med bestämmelser om de blanketter som ska användas i rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. Formulären för de blanketter som behövs fastställs som för närvarande av Institutet för hälsa och välfärd. Bestämmelser om blanketterna finns för närvarande i statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning (805/2022). Avsikten är att bestämmelserna om blanketter för rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar och justitieministeriets förordning om blanketter som ska användas i föräldraskaps- och underhållsärenden (807/2022) ska slås samman till en förordning som utfärdas av justitieministeriet.

Närmare bestämmelser om de handlingar som ska godkännas för fastställande av identitet i föräldraskapsärenden ingår för närvarande i statsrådets förordning om anmälan om barns födelse och godtagbara handlingar för fastställande av identiteten i föräldraskapsärenden (804/2022). Avsikten är att samma statsrådsförordning ska tillämpas även i situationer som gäller rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. Förordningen bör utfärdas som en ny förordning, eftersom bemyndigandena att utfärda förordning ändras.

Införandet av en anteckning i befolkningsdatasystemet om den rättsliga grunden för moderskapet för den mor som fött barnet förutsätter dessutom en ändring av 7 § i statsrådets förordning om befolkningsdatasystemet (128/2010).

Med undantag av statsrådets förordning om ersättning för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning har det inte ansetts vara ändamålsenligt att ännu i detta skede bereda utkastet till de ovan nämnda förordningarna.

9 Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft cirka ett år efter att de antagits och stadfästs.

En tid på cirka ett år mellan stadfästande och ikraftträdande är motiverad med beaktande av behovet att reservera tid för de åtgärder som verkställigheten av lagarna kräver. Eftersom det föreslås vissa ändringar i både föräldraskapslagen och lagen om rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar måste en stor del av de blanketter som används vid utredning och fastställande av föräldraskap uppdateras för att uppfylla kraven i den ändrade lagstiftningen. Ändringarna i blanketterna ska också föras in i välfärdsområdenas elektroniska informationssystem.

10 Verkställighet och uppföljning

Genomförandet av reformerna kräver ett flexibelt samarbete, särskilt mellan barnatillsyningsmännen, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata och Institutet för hälsa och välfärd. Ett gott samarbete är också viktigt i förhållande till domstolarna. Institutet för hälsa och välfärd har en viktig roll när det gäller att främja och harmonisera metoderna för föräldraskapsutredning och särskilt metoderna för rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar. Institutet för hälsa och välfärd ska också med stöd av 69 § i föräldraskapslagen och 24 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning ansvara för planeringen av de ovannämnda behövliga ändringarna i blanketterna. De systemleverantörer som välfärdsområdena anlitar sköter produktionen av de elektroniska blanketterna.

Genomförandet av lagreformen förutsätter dessutom att myndighetsaktörerna utbildas och ges anvisningar samt att allmänheten informeras om de ändringar som lagreformerna medför.

Den kvantitativa uppföljningen och utvärderingen i efterhand av både föräldraskapslagen och lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning görs genom att man följer rättsstatistiken och de årliga statistikuppgifter som Institutet för hälsa och välfärd har samlat in om utredande och fastställande av föräldraskap samt rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar som olika aktörer beställer och förordnar. Den innehållsmässiga uppföljningen görs utifrån den respons som fås från barnatillsyningsmän. Institutet för hälsa och välfärd rapporterar responsen till justitieministeriet. Respons om hur verksamhetsprocesserna vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata fungerar fås vid finansministeriets, justitieministeriets och Myndigheten för digitalisering och befolkningsdatas gemensamma styrmöten, som ordnas två gånger om året.

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Förhållande till budgetpropositionen

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2024 och avses bli behandlad i samband med den.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

12.1 Talan som gäller utredning av moderskapet för den mor som fött barnet

I 6 § i grundlagen sägs att alla är lika inför lagen och att ingen utan godtagbart skäl får särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person. Enligt artikel 7 i Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter har barnet, så långt det är möjligt, rätt att få vetskap om sina föräldrar och bli omvårdad av dem. Också Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har tolkat barnets rätt att känna sitt ursprung som ett sådant skydd för privatlivet som tryggas i artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (exempelvis Mikulić mot Kroatien, 7.2.2002, ärendenr 53176/99). Bestämmelser om rätten till privatliv finns också i 10 § i grundlagen.

Möjligheten i förslaget att i fortsättningen utreda och fastställa också moderskapet för den mor som fött barnet stöder å ena sidan det skydd för barnets privatliv som tryggas i konventionerna om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och i synnerhet barnets rätt till två föräldrar och å andra sidan det allmännas skyldighet enligt 22 § i grundlagen att tillgodose de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna (GrUU 52/2014 rd).

Barnets rätt att känna till sitt ursprung innefattar inte bara rätten att fastställa sitt ursprung, utan även möjligheten att ifrågasätta ett rättsligt fastställt förhållande till sin förälder. Bestämmelser som är relevanta med tanke på detta ingår särskilt i 33 § i 1. lagförslag. Möjligheten att fastställa eller ifrågasätta förhållandet mellan barnet och föräldern ska också, förutom för barnet, vara tillgänglig för barnets rättsligt fastställda föräldrar eller dem som ansöker om att bli det. Också då är det fråga om den rätt till privatliv som tryggas i artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och i 10 § i grundlagen. Om det har uppstått familjeband mellan barnet och föräldern, kan frågan också ha behandlats som en fråga som gäller skyddet för familjelivet vid Europadomstolen. Den ovan nämnda internationella referensramen har beaktats genom möjligheten att väcka talan om ogiltigförklaring av moderskapet för den mor som fött barnet.

Eftersom allt beslutsfattande som gäller barn styrs av barnets bästa i enlighet med artikel 3 i konventionen om barnets rättigheter, begränsar barnets bästa de övriga familjemedlemmarnas möjligheter att trygga sina rättigheter.

12.2 Samtycke som förutsättning för undersökning

Tagande av blodprov eller annat vävnadsprov mot en persons vilja innebär ett ingrepp i den personliga integritet som tryggas i 7 § grundlagen. Enligt 7 § 2 mom. i grundlagen får den personliga integriteten inte kränkas godtyckligt eller utan laglig grund. Bestämmelser som är relevanta med tanke på personliga integriteten ingår särskilt i 4, 6, 6, 8 och 9 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

Enligt förslaget ska vävnadsprov enligt lagen om rättsgenetisk föräldraundersökning även i fortsättningen i första hand tas av barnet, den mor som fött barnet och någon annan person som är part i rättegången. Den sist nämnda kan enligt förslaget inte bara vara den förmodade fadern, utan också den mor som har fött barnet. Endast om detta är omöjligt, kan undersökningen föras på den förmodade föräldrarnas föräldrar eller andra släktingar och även då endast med deras samtycke. Vävnadsprov som tidigare tagits av försvunna eller avlidna föräldrar eller andra släk-

tingar till en förmodad förälder kan dessutom undersökas, om inte den som undersöks före försvinnandet eller dödsfallet har förbjudit undersökningen. På så sätt ställs högre krav på undersökning av avlidna släktingar än på undersökning av barnets egna avlidna föräldrar och då kan en större skarars intressen bli föremål för övervägande.

Den gällande lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning bedömdes inte i riksdagens grundlagsutskott i samband med att den stiftades. Riksdagens lagutskott bedömde ändå i sitt betänkande LaUB 1/2005 rd att den personliga integriteten och skyddet för privatlivet för en enskild person bör ges en allt större tyngd ju periferare den person som förpliktats att lämna prov befinner sig från den egentliga partskretsen i ett mål gällande fastställande eller upphävande av faderskap. Lagutskottet beslutade då att ändra regeringens proposition, i vilken man också föreslog en möjlighet till undersökning av mor- och farföräldrarna mot deras vilja. Utskottet anser strävan "att utreda det biologiska faderskapet i en sådan situation som avses i 1 mom. inte kan anses väga så tungt att den kunde åberopas för att förplikta föräldrarna till en försvunnen eller avliden man att mot sin vilja och i sista hand med hjälp av tvångsmedel underkasta sig en rättsgenetisk undersökning" (s. 5). Även om barnets rätt att få kännedom om sitt ursprung sedan dess har fått större betydelse i rättspraxis vid Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna, håller sig förslaget till nuläget till den del att man fortfarande inte föreslår att de förmodade mor- och farföräldrarna ska kunna underkastas rättsgenetiska undersökningar mot sin vilja. Å andra sidan har Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna fastställt att skyddet för en avlidens persons privatliv inte omfattas av skyddet för privatlivet enligt artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna (Kreden Filterborg Mortensens dödsbo mot Danmark, ansökan nr 1338/03 av den 15 maj 2006), och skyddet för en avlidens persons privatliv omfattas inte heller enligt den finska grundlagen av ett likvärdigt skydd som skyddet för en levande persons grundläggande rättigheter. Därför har det ansetts att man kan avstå från kravet på samtycke till förman för barnet i en situation, där mor- eller farföräldern har avlidit och inte under sin livstid uttryckligen har förbjudit undersökning.

12.3 Undersökning som gäller en begravd avliden

Barnets rätt att få sitt biologiska ursprung fastställt är en väsentlig del av det skydd för privatlivet som hör till de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Denna rätt kan gå förlorad om lagen inte tillåter en tillräckligt omfattande rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. I betänkandet föreslås att domstolen kan bestämma att en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning i sista hand ska göras också i fråga om en begravd avliden. En förutsättning är att det inte finns några tidigare undersökningsresultat om den avlidne eller vävnadsprov som tagits tidigare och att det inte kan göras någon undersökning av en levande person eller att det inte kan fås tillräcklig utredning genom sådana undersökningar för att frågan om föräldraskap ska kunna avgöras. Bestämmelser som är relevanta med tanke på undersökningen som gäller en begravd avliden ingår särskilt i 8 a § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

I målet Jäggi mot Schweiz (mål 58757/00, 13.7.2006) ställdes Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna inför en situation där en nationell domstol hade avvisat en begäran om att graven för en förmodad far som dog 1976 skulle öppnas för tagning av DNA-prov mot de anhörigas vilja. Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna konstaterade att frågan bör avgöras från fall till fall och att man ska sträva efter en rättvis balans mellan konkurrerande intressen. Skyddet för privatlivet omfattar individens rätt att känna till sitt biologiska ursprung och att få reda på vem hans biologiska far är (se t.ex. Mikulić, punkterna 56 och 64 och Jäggi, punkt 37). I målet måste hänsyn tas å ena sidan till klagandens rätt att utreda sitt biologiska ursprung och å andra sidan till tredje parts intressen på grund av den avlidnes kropps integritet samt till det allmänna intresset av att respektera de döda och rättssäkerheten (Jäggi, punkt 39). Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna konstaterade bland annat att gravfriden

endast är tillfällig och att rättssäkerhetsprincipen inte i sig är en tillräcklig grund för att klaganden inte ska få kännedom om sitt biologiska ursprung (Jäggi, punkterna 41 och 43).

Också Finlands högsta domstol har tagit ställning till möjligheten att öppna gravar för att ta vävnadsprov (HD:2021:88). Högsta domstolen konstaterade i detta fall att klagandens rätt att känna till sitt biologiska ursprung och utreda faderskapet kunde förverkligas endast genom ett förordnande om att hans förmodade fars föräldrars grav öppnas för tagande av vävnadsprov som undersöks med rättsgenetiska metoder. Motskålen i målet var inte tillräckliga för att upphäva denna rätt. Då förkastande av yrkandet på tagande av prov med stöd av begränsningen i 5 § 2 mom. i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning på det sätt som avses i 106 § grundlagen uppenbart skulle strida mot kärandens grundläggande rätt till det skydd för privatlivet som tryggats som grundläggande rättighet, ska denna bestämmelse således undantas från tillämpningsbegränsningen gällande avlidna. Högsta domstolen konstaterade också att avlidna i princip inte omfattas av det skydd för personlig integritet som föreskrivs i 7 § i grundlagen. Gravfriden skyddas dock i allmänhetens intresse genom uttryckliga bestämmelser. Gravfriden var enligt högsta domstolen inte ett hinder för att graven öppnas på lovligt sätt eller att man rör vid den avlidnes kvarlevor. Allmänt taget behövde tagandet av vävnadsprov av den avlidne för medicinsk undersökning inte granskas som en kränkning av gravfriden. Högsta domstolen konstaterade också att även om en undersökning som genomförs medan släktingarna lever kräver samtycke av skäl som har samband med skyddet för deras privatliv, gäller skyddet för privatlivet inte direkt de avlidna utan närmast de avlidnas närstående.

Även riksdagens grundlagsutskott har i samband med behandlingen av förslaget om informationssamhällsbalken konstaterat att en avliden i princip inte är subjekt för de grundläggande rättigheterna i Finlands system för grundläggande rättigheter (GrUU 18/2014 rd, s. 9). Bestämmelsen i 1 § 2 mom. i grundlagen om människovärdets okränkbarhet har dock större räckvidd än bara behandlingen av levande människoindivider, och regleringen om avlidna personer är därmed inte helt utan betydelse för deras rätt till skydd för privatlivet. Väsentligt är dessutom att reglering om avlidna personer kan ha verkningar också för skyddet för andra personers privatliv och hemligheten i fråga om förtroliga meddelanden (GrUU 18/2014 rd, s. 9 och GrUU 19/2008 rd, s. 2).

Grundlagsutskottet har konstaterat att även om avlidna personer i princip inte är subjekt för de grundläggande fri- och rättigheterna i vår lagstiftning har bestämmelsen om människovärdets okränkbarhet i 1 § 2 mom. i grundlagen en vidare tillämpning än bara behandlingen av levande människoindivider. En person har under sin livstid den rätt till självbestämmande över sin kropp som grundlagen garanterar. Grundlagsutskottet har granskat frågan om avlägsnandet av organ, vävnader och celler från avlidna kan betraktas som en begränsning av de grundläggande rättigheterna. Utskottet ansåg att det kan vara att betrakta som omänsklig behandling av människovärdet, om organ eller vävnader tas från en avliden person utan att åtgärden på något som helst sätt har koppling till personens uppfattning i frågan under sin livstid (GrUU 24/2010 rd).

Inställningen till obduktioner och undersökningar av begravda kroppar varierar inom olika religioner. Utredning av föräldraskap anses inte alltid, i alla religioner, vara ett tillräckligt tungt skäl för att undersöka en begravd avliden. Islams företrädare anser till exempel i huvudsak att obduktioner, som inte grundar sig på tvingande medicinska eller rättsliga skäl, är vanhelgande av kroppen. På liknande sätt tillåter den judiska lagen inte att man avlägsnar kroppen eller på annat sätt rör vid den.⁴²

⁴² Yttrande från USKOT-forumet, lämnat i tjänsten utlåtande.fi.

Enligt förbudet mot diskriminering i 6 § i grundlagen får ingen utan godtagbart skäl särbehandlas bland annat på grund av religion eller övertygelse. Diskrimineringsförbudet förbjuder inte all särbehandling av människor, inte ens när den beror på någon av de

orsaker som nämns explicit i bestämmelsen. Det väsentliga är huruvida man kan särbehandla någon av en orsak som gäller hans person på ett sätt som är godtagbart med avseende på de grundläggande fri- och rättigheterna. Kraven på en motivering är dock höga, särskilt vad gäller de i paragrafen uppräknade förbjudna grunderna för särbehandling. (RP 309/1993 rd, s. 44; se t.ex. GrUU 23/2012 rd, s. 2, GrUU 60/2010 rd, s. 3, GrUU 1/2006 rd s. 2, GrUU 15/2001 rd, s. 3). Utöver särbehandlingens godtagbarhet har utskottet i sin praxis även fäst avseende vid om den valda lösningen står i rätt proportion till det eftersträvade målet (se t.ex. GrUU 23/2012 rd, s. 2, GrUU 60/2010 rd, s. 3, GrUU 38/2006 rd, s. 3/II). Grundlagsutskottet har på grundval av dessa överväganden ansett att utövning av offentlig makt är förenad med en skyldighet att behandla alla religionssamfund eller livsåskådningsriktningar lika (GrUB 10/2002 rd). Behovet av att behandla alla övertygelser lika har mycket stor betydelse. Eventuella förbud mot tagande av vävnader för rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar ska sålunda grunda sig på de ställningstaganden som personen i fråga har framfört under sin livstid och inte bara på det trossamfund som den avlidne har varit medlem i under sin livstid. En persons ståndpunkt kan ansluta sig till hans religion, men kan inte härledas direkt från den.

12.4 Skydd för personuppgifter

Propositionen innehåller bestämmelser som är av betydelse med tanke på det skydd för personuppgifter och privatlivet som tryggas i 10 § i grundlagen. Bestämmelser som är relevanta med tanke på skyddet för personuppgifter ingår särskilt i 10 a, 10 b, 17 och 23 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning. Enligt 10 § 1 mom. i grundlagen utfärdas närmare bestämmelser om skydd för personuppgifter genom lag. Grundlagsutskottet har tidigare ansett det viktigt med tanke på skyddet för personuppgifter att reglera åtminstone registreringens syfte, innehållet i de registrerade personuppgifterna, tillåtna användningsändamål, inbegripet uppgifternas tillförlitlighet och bevaringstiden för uppgifterna i personregistren samt den registrerades rättskydd (GrUU 25/1998 rd). Det har dessutom krävts att regleringen av dessa faktorer på lagnivå ska vara heltäckande och detaljerad.

Grundlagsutskottet har i ett utlåtande (GrUU 14/2018 rd) om lagstiftning som kompletterar dataskyddsförordningen sett det som motiverat att justera sin tidigare ståndpunkt i fråga om lagstiftningen om skyddet för personuppgifter på vissa punkter. Utskottet anser att dataskyddsförordningens detaljerade bestämmelser, som tolkas och tillämpas i enlighet med de rättigheter som garanteras i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, över lag utgör en tillräcklig rättslig grund även med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter enligt 10 § i grundlagen. Korrekt tolkade och tillämpade motsvarar bestämmelserna i dataskyddsförordningen enligt utskottets uppfattning också den nivå på skyddet för personuppgifter som bestäms utifrån Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Således är det inte längre av konstitutionella skäl nödvändigt att speciallagstiftningen inom dataskyddsförordningens tillämpningsområde heltäckande och detaljerat föreskriver om behandling av personuppgifter. Enligt grundlagsutskottet ska skyddet för personuppgifter härefter i första hand tillgodoses med stöd av den allmänna dataskyddsförordningen och den nya nationella allmänna lagstiftningen (GrUU 14/2018 rd, s. 4).

Även i skäl 51 i ingressen till den allmänna dataskyddsförordningen betonas det att sådana i artikel 9 avsedda personuppgifter som hänförs till särskilda kategorier av personuppgifter och som till sin natur är särskilt känsliga med hänsyn till grundläggande rättigheter och friheter bör åtnjuta särskilt skydd, eftersom behandling av sådana uppgifter kan innebära betydande risker

för de grundläggande rättigheterna och friheterna. Utskottet har därför fäst särskild uppmärksamhet vid att det är skäl att begränsa behandlingen av känsliga uppgifter med exakta och noggrant avgränsade bestämmelser till endast det nödvändiga (se t.ex. GrUU 3/2017 rd, s. 5).

I skäl 35 i ingressen till den allmänna dataskyddsförordningen definieras information som härletts från biologiska prov som personuppgifter som hör till särskilda kategorier av personuppgifter. De ska anses omfatta uppgifter från testning eller undersökning av en kroppsdel eller ett ämne som härrör från kroppen, till exempel genetiska data och biologiska prov. Sådan behandling av särskilda kategorier av personuppgifter som avses i förslaget grundar sig på artikel 9.2 f i allmänna dataskyddsförordningen (behandlingen är nödvändig för att fastställa, göra gällande eller försvara rättsliga anspråk eller som en del av domstolarnas dömande verksamhet) och 9.2 g (behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse, på grundval av unionsrätten eller medlemsstaternas nationella rätt, vilken ska stå i proportion till det eftersträlvade syftet, vara förenligt med det väsentliga innehållet i rätten till dataskydd och innehålla bestämmelser om lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen). Om den som ska undersökas har försvunnit eller avlidit eller om den som ska undersökas är ett barn, får behandlingen även grunda sig på artikel 9.2 c (behandlingen är nödvändig för att skydda den registrerades eller någon annan fysisk persons grundläggande intressen när den registrerade är fysiskt eller rättsligt förhindrad att ge sitt samtycke). Bestämmelserna är förknippade med ett starkt intresse för att skydda barnets intressen och rätt att veta sitt ursprung. Det är fråga om en av de situationer som avses i 6 § 1 mom. 2 punkten i dataskyddslagen.

Enligt artikel 9.4 i dataskyddsförordningen får medlemsstaterna behålla eller införa ytterligare villkor, även begränsningar, för behandlingen av genetiska eller biometriska uppgifter eller uppgifter om hälsa. I samband med rättsgenetiska undersökningar behandlas särskilt känsliga personuppgifter enligt artikel 9 i den allmänna dataskyddsförordningen. I 6 § 2 mom. i dataskyddslagen föreskrivs det om lämpliga och särskilda åtgärder som en personuppgiftsansvarig och ett personuppgiftsbiträde ska vidta för att skydda den registrerades rättigheter. Detta omfattar bland annat utnämning av ett dataskyddsombud och interna åtgärder som vidtas av den personuppgiftsansvarige och personuppgiftsbiträdet för att förhindra tillgång till personuppgifter. I lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning är skyddsåtgärder till exempel 9 § (att ge och återta samtycke), 13 § (provtagning), 13 a § (styrkande av identiteten) och 13 b § (sändande av prov och provtagningshandlingar). I propositionen har bestämmelserna om behandling av personuppgifter lyfts upp från förordningsnivå till lagnivå.

Provtagningen grundar sig även i fortsättningen på samtycke av den som undersöks. Ett undantag från detta är på samma sätt som för närvarande de situationer där provet i sista hand kan tas på barnet, på den mor som har fött barnet och på den förmodade andra föräldern utan deras samtycke. Dessutom ska resultat av tidigare undersökningar i fortsättningen kunna användas också när den som ska undersökas lever och ger sitt samtycke till detta. Det bör noteras att man med samtycke inte avser en rättslig grund för behandlingen av personuppgifter i enlighet med dataskyddsförordningen (artikel 6 a i dataskyddsförordningen) eller ett uttryckligt samtycke i enlighet med artikel 9 i dataskyddsförordningen (artikel 9.2 a i dataskyddsförordningen), utan det handlar framför allt om att samtycket ger rätt att kränka en persons fysiska integritet. Detta innebär att deltagande i undersökningen i första hand är frivilligt och att samtycket utgör en skyddsåtgärd för frivilligheten. Samtycket är en förhandsförutsättning som tryggar självbestämmanderätten för den som undersöks i förhållande till den intervention som riktas mot hen.

DNA-proven, den information de ger och den information som fogas till dem är sådant material som innehåller särskilt känsliga personuppgifter och vars skyddsnivå ska vara högre än hos vanliga personuppgifter. Barns personuppgifter förtjänar särskilt skydd, eftersom barn kan vara

mindre medvetna om risker, följer ändamålsenliga skyddsåtgärder och sina egna rättigheter när det gäller behandling av personuppgifter. DNA-proven, den information de ger och den information som fogas till dem är sådant material som innehåller särskilt känsliga personuppgifter och vars skydds nivå ska vara högre än hos vanliga personuppgifter.

Genom en DNA-profil som används vid en rättsgenetisk undersökning kan dock inte utredas någon av personens individuella egenskaper, utan identifieraren kan användas för individualisering och utredning av biologiska nära släktskapsförhållanden. Av de DNA-tecken som använts i undersökningen går det inte att sluta sig till någon av personens individuella egenskaper, såsom till exempel längd, färg på ögon eller hår eller etnisk bakgrund. Det är inte heller möjligt att få information om en persons hälsotillstånd eller risk att insjukna. En persons genetiska kön kan dock alltid utredas med hjälp av en DNA-profil.

Den allmänna dataskyddsförordningen tillämpas inte på uppgifter om avlidna personer, utan medlemsstaterna får enligt skäl 27 i ingressen till förordningen fastställa bestämmelser för behandlingen av personuppgifter rörande avlidna personer, och till dessa delar har den nationella lagstiftaren prövningsmarginal. I fråga om genomdata kan uppgifter om avlidna också innehålla information om deras levande släktingar, vilket kan innebära att dataskyddsbestämmelserna fortfarande måste beaktas i samband med behandlingen av uppgifterna.

Med beaktande av de rättigheter som en registrerad har enligt den allmänna dataskyddsförordningen och de skyddsåtgärder vid behandling av personuppgifter som föreskrivs i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och dataskyddslagstiftningen kan behandlingen av personuppgifter anses stå i rätt proportion till det eftersträvade målet samt vara godtagbar med avseende på tillgodoseendet av självbestämmanderätten. De föreslagna bestämmelserna anses trygga kravet på skydd för privatlivet och skyddet för personuppgifter på det sätt som grundlagen och dataskyddslagstiftningen förutsätter.

12.5 Slutsatser

Propositionen har beröringspunkter med de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Förslagen har inte ansetts stå i strid med grundlagen eller internationella förpliktelser avseende mänskliga rättigheter som är bindande för Finland. På dessa grunder kan lagförslagen behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av föräldraskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i föräldraskapslagen (775/2022) 6 § 1, 2 och 4 mom., 7 § 1 mom., 8 § 1 och 4 mom., 9 §, 10 § 2 mom., 11—13 §, 14 § 2 mom., 16 och 17 §, 23 § 2 mom., 27 §, 29 § 1 ja 2 mom., 32 § 2 mom., 33 §, 34 § 3 mom., 36 §, rubriken för 40 § och 40 § 2 mom., 42—44 §, 45 § 2 och 3 mom., 47 § 2 mom., 50 § 1 mom., 63 § 1 mom., 67 § 4 mom. och 69 § 1 mom., av dem 11 § sådan den lyder i lag 737/2023, samt
fogas till 23 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 26 § ett nytt 2 mom. och till 48 § ett nytt 4 mom. som följer:

6 §

Syftet med föräldraskapsutredning och när sådan görs

Syftet med en föräldraskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa eller bevisa att ett barn har en far eller en mor.

Barnatillsyningsmannen ska utreda föräldraskapet när denne får kännedom om ett barn under 18 år eller när en person vill erkänna sitt föräldraskap och det för barnet inte har konstaterats eller fastställts två föräldrar.

Moderskap enligt 5 § 1 mom. utreds inte om en far kan fastställas för barnet och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter med stöd av vilka någon annan än den förmodade fadern är barnets andra förälder. Faderskapet utreds inte om moderskapet till barnet har erkänts på grundval av ett i 5 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter som ger anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

7 §

Inledande och avskrivning av föräldraskapsutredning

En föräldraskapsutredning kan inledas redan före barnets födelse, om möjligheterna att få bevis för föräldraskapet annars skulle äventyras eller om det finns något annat särskilt skäl till detta. Det prov som behövs på barnet vid en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning kan dock tas först efter barnets födelse.

8 §

Utredare av föräldraskap

Föräldraskapet utreds av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område den mor som har fött barnet har sin i lagen om hemkommun (201/1994) avsedda hemkommun. Om barnet har fyllt 15 år eller om det inte har utretts vem den mor är som har fött barnet, om den

mor som har fött barnet är försvunnen eller död eller inte har hemkommun i Finland, ska föräldraskapet dock utredas av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet har sin hemkommun eller, om barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet vistas.

Vad som i denna paragraf och i 11, 19, 22, 66 och 67 § föreskrivs om välfärdsområden tillämpas på Åland på kommunerna i landskapet Åland.

9 §

Överläggning inför föräldraskapsutredning

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att någondera av barnets föräldrar utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den person som kan vara barnets andra förälder. Om föräldraskap utreds med stöd av 6 § 3 mom., ska också barnets andra förälder kallas till överläggningen.

Om moderskapet för den som har fött barnet eller barnets båda föräldrar utreds, kallas till överläggningen utöver barnet, om det har fyllt 15 år, om det är möjligt också de personer som är eller kan vara barnets föräldrar. Till överläggningen kan vid behov också kallas barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare, om denne är någon annan än en person som nämns ovan.

10 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

När den som med stöd av 2 eller 3 § eller på grundval av ett erkännande enligt 19 § är eller kan vara barnets andra förälder lämnar uppgifter är personen skyldig att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

11 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för föräldraskapsutredningen tillämpas vad som i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) föreskrivs om rätten för tjänstetillhandahållare inom socialvård att få uppgifter. Barnatillsyningsmannen har trots sekretessbestämmelserna rätt att också av arbetsgivaren till den förmodade föräldern och av en sådan utövare av inkvarteringsverksamhet som avses i lagen om inkvarterings- och förplägnadsverksamhet (308/2006) få nödvändiga uppgifter för att utreda den förmodade föräldrarnas identitet och bosättningsort.

12 §

Anskaffande av genetisk utredning

Barnatillsyningsmannen ska i samband med föräldraskapsutredningen beställa en i 1 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005) avsedd rättsgenetisk föräldraskapsundersökning i fråga om barnet och i fråga om den person som är eller kan vara barnets förälder,

om denne förmodade föräldern begär en undersökning eller om barnatillsyningsmannen i övrigt anser att en sådan behövs. Om en undersökning enligt den lagen kan förordnas att gälla någon annan person än de som avses ovan och barnatillsyningsmannen anser att det är befogat, kan barnatillsyningsmannen beställa en undersökning i fråga om även den personen.

En rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som barnatillsyningsmannen beställt kan göras endast med samtycke av den som avses ge ett prov. Om ett barn som på grund av sin ålder och utvecklingsnivå inte själv kan ge sitt samtycke inte har någon vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som skulle kunna ge samtycket för barnets räkning, kan provet tas utan samtycke under barnatillsyningsmannens uppsikt för att föräldraskapet ska kunna utredas, om inte den vars föräldraskap utredningen gäller motsätter sig detta. Om undersökningen gäller en avliden eller ett prov som tidigare tagits på en avliden och den avlidne inte under sin livstid har samtyckt till en undersökning, krävs samtycke av den avlidnes rättsinnehavare.

Om avsikten är att beställa en undersökning som gäller båda föräldrarna, den ena föräldern eller någon annan nära släkting till den eventuella fadern eller den mor som har fött barnet, tillämpas på en av barnatillsyningsmannen beställd undersökning och i fråga om samtycke till den vad som föreskrivs om av domstol förordnad undersökning i 6, 7, 8 och 9 § samt 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning.

13 §

Information och meddelanden till den person som är föremål för undersökningen

Innan det tas ett prov som behövs för en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och innan undersökningen beställs ska barnatillsyningsmannen förklara för den som är föremål för undersökningen vilka åtgärder som hänför sig till undersökningen, vad undersökningen innebär för föräldraskapsutredningen och vilka de i 12 § föreskrivna förutsättningarna för att genomföra undersökningen är.

När barnatillsyningsmannen fått det utlåtande som bygger på den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen ska barnatillsyningsmannen utan dröjsmål underrätta den som är föremål för undersökningen om utlåtandets innehåll.

14 §

Nedläggning av föräldraskapsutredning

Barnatillsyningsmannen får besluta att föräldraskapsutredningen läggs ned, om

- 1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa föräldraskapet,
 - 2) det prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte har kunnat tas,
 - 3) barnet har fötts till följd av i 1 § i lagen om assisterad befruktning avsedd assisterad befruktning av den mor som har fött barnet och som har fått behandlingen ensam samtidigt som det är utrett att spermadonatorn inte har gett sitt samtycke på det sätt som avses i 16 § 2 mom. i den lagen till att kunna fastställas vara far till ett barn som föds till följd av en sådan behandling,
 - 4) ingen har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda föräldraskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att föräldraskapet utreds.
-

16 §

Tillfälle att erkänna föräldraskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller någon annan utredning kan anses sannolikt att någon som är delaktig i ärendet är förälder till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge den personen tillfälle att erkänna sitt föräldraskap.

Barnatillsyningsmannen har skyldighet att föra barnets talan för fastställande av föräldraskap om

- 1) den som är delaktig i ärendet inte erkänner sitt föräldraskap,
- 2) ingen av de förutsättningar för nedläggning av föräldraskapsutredning som avses i 14 § 1 mom. eller 2 mom. 1, 3 eller 4 punkten uppfylls, och
- 3) barnet inte har fyllt 18 år.

Bestämmelser om förande av i 2 mom. avsedd talan finns i 6 kap.

Om föräldraskapsutredningen gäller utredande av den mor som har fött barnet, ges inget tillfälle att erkänna föräldraskapet. Barnatillsyningsmannen har dock skyldighet att föra barnets talan för fastställande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om tillräcklig utredning om moderskapet inte har fått i samband med föräldraskapsutredningen, de i 2 mom. 2 angivna förutsättningarna inte uppfylls och barnet inte har fyllt 18 år.

17 §

Sökande av ändring

Vid sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen i ett beslut av barnatillsyningsmannen om att lägga ned eller återuppta en föräldraskapsutredning tillämpas vad som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Rätt att anföra besvär har utöver vad som föreskrivs i den lagen den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som anser sig vara barnets förälder.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av faderskap och moderskap finns i 32 och 33 §. Om ett beslut om nedläggning av föräldraskapsutredningen har fattats i fråga om utredningen av faderskap eller i fråga om den mor som har fött barnet, ska till det beslut om nedläggning som barnatillsyningsmannen fattat med stöd av 14 § fogas information om rätten att väcka talan om fastställande av faderskapet eller moderskapet och om tidsfristen för den.

23 §

Hörande

Om moderskapet för den mor som har fött barnet ska utredas, ska barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för barnet ges tillfälle att bli hörd innan protokollet över föräldraskapsutredningen upprättas.

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra personer än de som avses i 1 eller 2 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske muntligt eller skriftligt. Också den som enligt 21 § 2 mom. kan ta emot ett erkännande kan sköta ett hörande.

26 §

Inlämnande av handlingar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Om föräldraskapsutredningen gäller utredning av den mor som har fött barnet, ska den barnatillsyningsman som har skött föräldraskapsutredningen lämna in protokollet över föräldraskapsutredningen med bilagor till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

27 §

Samtycke till fastställande av föräldraskap utan rättegång

Om ett barn har fötts utom äktenskapet och om faderskapsutredningen i fråga om det minderåriga barnet och den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen eller ett skriftligt intyg över assisterad befruktning visar att en person som avlidit är far till barnet, kan personens rättsinnehavare efter barnets födelse ge sitt samtycke till att faderskapet fastställs utan rättegång genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata förutsatt att barnet inte har erkänts eller att talan för fastställande av faderskap inte är anhängig.

Vad som i 1 mom. föreskrivs om fastställande av faderskap tillämpas också på fastställande av moderskap, om utredningen av moderskapet till ett minderårigt barn och den rättsgenetiska föräldraskapsutredningen eller det skriftliga intyget över assisterad befruktning visar att den avlidna personen är barnets mor och talan om fastställande av moderskapet inte är anhängig.

29 §

Behörighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föräldraskap fastställs av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, om

1) föräldraskapet har erkänts i enlighet med 18—25 § och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är barnets ena förälder,

2) rättsinnehavarna till en person som har avlidit har gett sitt samtycke i enlighet med 27 och 28 § till att föräldraskapet till barnet fastställs genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, och det utifrån en föräldraskapsutredning enligt 27 § kan anses vara klarlagt att personen är barnets ena förälder,

3) moderskapet för den mor som har fött barnet har utretts i enlighet med 2 kap. och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är mor till barnet.

Om föräldraskapsutredningen och den rättsgenetiska föräldraskapsundersökningen visar föräldraskapet och tilläggsutredning inte skäligen kan fås, kan föräldraskapet fastställas även när de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga.

32 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av faderskap samt parter

Den som anser sig vara far till ett barn har rätt att väcka talan om fastställande av faderskapet mot barnet, om

1) barnatillsyningsmannen har lagt ned faderskapsutredningen på grund av att de prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte har kunnat tas, eller

2) Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt faderskapet och det finns någon annan anledning till att faderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

33 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av moderskap samt parter

Ett barn för vilket faderskap inte har konstaterats på grundval av äktenskapet för den mor som har fött barnet och ett andra föräldraskap inte har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata eller genom domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är dess mor kräva att moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 5 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om inte Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till att moderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

Ett barn för vilket moderskapet för den mor som har fött barnet inte har konstaterats eller fastställts, kan kräva att moderskapet fastställs enligt 2 § genom att väcka talan mot den person som barnet förmodar vara modern. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet med stöd av 2 § har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om inte Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt moderskapet.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder personens rättsinnehavare i dennes ställe.

34 §

Begränsningar i talerätten

Den som anser sig vara mor till ett barn ska väcka talan inom ett år från den dag då personen fick del av ett i 33 § 2 eller 4 mom. avsett beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

36 §

Instämmande som svarande

Om barnet kräver att faderskapet fastställs, ska barnet stämma den som kan förmodas vara barnets far som svarande.

Om barnet kräver att ett moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs, ska barnet som svarande stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 5 § 1 mom. Om barnet kräver att ett moderskap enligt 2 § fastställs, ska barnet som svarande stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 2 §.

Om det finns flera i 1, 2 eller 3 mom. avsedda personer, kan de stämmas in såsom svarande i samma rättegång. De tänkbara föräldrarna ska stämmas in som svarande i samma rättegång, om det är uppenbart att detta krävs för att ärendet ska kunna utredas. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 2 § är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av moderskap avgöras innan ärendet om fastställande av faderskap avgörs. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 5 § 1 mom. är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av faderskap avgöras innan ärendet om fastställande av moderskap avgörs.

Om talan väcks mot barnet med stöd av 32 § 2 mom. eller 33 § 2 eller 4 mom., kan också de som vid sidan av käranden kan komma i fråga som förälder till barnet stämmas in som svarande.

Om det med hjälp av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning har klarlagts att en viss person inte kan vara barnets förälder, får personen inte utan särskilda skäl stämmas in som svarande.

40 §

Återkallande av talan och uteslutande av föräldraskap

Om talan om fastställande av föräldraskap förs mot flera svarande kan domstolen innan frågan om föräldraskapet slutligt avgörs förkasta talan mot en eller flera av svarandena, om det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning måste anses vara bevisat att svaranden i fråga inte kan vara barnets förälder.

42 §

Behandling av ärendet vid sökande av ändring

Om käranden eller svaranden söker ändring i en dom om föräldraskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som ändringssökandet inte avser. Ärendet ska dock inte utan särskilda skäl tas till behandling till den del det gäller en sådan person som ändringssökandet inte avser och mot vilken ett anspråk har förkastats av den anledningen att personen utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning inte kan vara barnets förälder.

43 §

Grunderna för upphävande av faderskap

Ett faderskap som har konstaterats med stöd av 3 § eller genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det med hjälp av en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller annars har klarlagts att det inte finns ett i 4 § 2 eller 3 mom. avsett förhållande mellan den som har konstaterats eller fastställts vara far och barnet.

44 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett i 2 § eller 5 § 1 mom. avsett förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet.

45 §

Upphävande av föräldraskap genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Om den mor som har fött barnet och barnets andra förälder tillsammans på det sätt som avses i 6 § 3 mom. 1 punkten har begärt att barnatillsyningsmannen utreder föräldraskapet och det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning kan konstateras att den äkta mannen eller den som erkänt barnet inte kan vara far till barnet, kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på gemensam ansökan av föräldrarna fastställa att den äkta mannen eller den som erkänt föräldraskap före barnets födelse inte är barnets far. Ärendet kan avgöras utan att barnet

hörs. Ansökan till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska lämnas in inom ett år från barnets födelse.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får inte avgöra ett i 1 eller 2 mom. avsett ärende, om den mor som har fött barnet har fått assisterad befruktning vid den tidpunkt då barnet har avlats. I beslut enligt 1 och 2 mom. av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får ändring inte sökas genom besvär.

47 §

Parter i talan om upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får i de fall som avses i 48 § 2 och 4 mom. väckas också av den som i stället för den person som avses i 1 mom. anser sig vara barnets förälder.

48 §

Begränsningar i talerätten

En person som anser sig vara mor till ett barn i stället för den som har fastställts som den mor som har fött barnet har rätt att väcka talan om upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om

- 1) personen visar att det är sannolikt att beslutet om moderskap har grundat sig på felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten, och
- 2) domstolen bedömer att det är förenligt med barnets bästa att talan väcks.

50 §

Frist för väckande av talan

Om faderskapet konstaterats på grundval av äktenskap, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den vars faderskap har konstaterats på grundval av äktenskap väcka talan inom två år från barnets födelse. Om föräldraskapet har fastställts på grundval av erkännande eller på grundval av utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet, ska den mor som har fött barnet, den person som avses i 48 § 2 eller 4 mom. och den som erkänt barnet väcka talan om upphävande av föräldraskapet inom två år från det att föräldraskapet fastställdes.

63 §

Utredande av barns åsikt

När barnets bästa för ett barn under 15 år bedöms i en situation som avses i 14 § 2 mom. 4 punkten eller 48 § 1 mom. eller 2 mom. 3 punkten eller 4 mom. 2 punkten ska barnets egna önskemål och åsikt utredas och beaktas i den mån det är möjligt med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Barnets åsikt ska utredas på ett finkänsligt sätt och med hänsyn till barnets utvecklingsnivå. Det ska förklaras för barnet i vilket syfte barnets åsikt utreds och hur utredandet sker.

67 §

Register över förhandserkännanden

Utöver vad som föreskrivs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet har Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, Statens ämbetsverk på Åland och välfärdsområdet rätt att trots sekretessbestämmelserna och andra begränsningar som gäller erhållande av uppgifter ur registret över förhandserkännanden få de uppgifter som är nödvändiga för skötseln av deras uppgifter i samband med utredning eller fastställande av ett barns föräldraskap.

69 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) anmälan om barnets födelse,
 - 2) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.
-

Denna lag träder i kraft den 20 . Denna lag ska tillämpas också om barnet har fötts före ikraftträdandet av denna lag.

2.

Lag

om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) lagens rubrik samt 1 och 2 §, 4–8 §, 9 § 2 mom., 10 §, 11 § 1 mom., 12 § 2 mom., 13 och 16 §, 17 § 1 och 3 mom., 18 §, 19 § 1 mom., 20 § och 22–24 §, av dem 2 § sådan den lyder i lag 780/2022, 13 § sådan den lyder i lag 12/2015, 16 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 780/2022 och 22 § sådan den lyder i lag 744/2015, samt
fogas till lagen nya 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a och 23 b § som följer:

Lag

om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

1 §

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar.
Med rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (*undersökning*) avses sådan undersökning av människans gener, annat ärftligt DNA eller genprodukter som görs för fastställande eller upphävande av föräldraskap.

2 §

Initiativ till undersökning

I samband med ett mål om fastställande eller upphävande av föräldraskap som domstolen behandlar kan den förordna om undersökning, om en part kräver en undersökning eller om domstolen i övrigt anser att en sådan behövs för att saken ska kunna utredas. Barnatillsyningsmannen kan beställa en undersökning, om förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen (775/2022) är uppfyllda.

4 §

Undersökning som gäller parter

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska gälla barnet, den mor som har fött barnet eller någon annan som är part i målet. I ett mål som gäller upphävande av föräldraskap kan domstolen också bestämma att en undersökning ska göras beträffande någon annan person, om det utifrån de omständigheter som kommit fram i målet finns skäl att anta att denne är förälder till barnet.

5 §

Undersökning som gäller försvunna eller avlidna personer

Om kändedom inte fås om var en i 4 § avsedd person som ska undersökas befinner sig, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett existerande vävnadsprov som tidigare har tagits av personen eller att man i undersökningen använder uppgifter om personen från en tidigare undersökning. Bestämmelser om användning av tidigare undersökningsresultat finns i 10 a § och bestämmelser om tidigare tagna vävnadsprov i 10 b §.

Om den som ska undersökas har avlidit, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett vävnadsprov som tagits eller ska tas av den avlidne. Om den avlidne är försvunnen eller inte har kunnat identifieras tillförlitligt eller om den avlidne har begravts eller kremerats, kan domstolen utfärda ett sådant förordnande som avses i 1 mom. Bestämmelser om undersökning av en begravd avliden finns i 8 a §.

En undersökning som gäller en försvunnen eller avliden person får dock inte utan särskilda skäl förordnas att göras i fråga om en person vars föräldraskap det inte är fråga om förrän det har visat sig att man genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern inte får tillräcklig utredning för att frågan om föräldraskapet ska kunna avgöras.

6 §

Undersökning som gäller barnets förmodade mor- och farföräldrar

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska göras beträffande den förmodade förälderns båda föräldrar, om de samtycker till det och om den förmodade föräldern har försvunnit eller avlidit och en undersökning inte kan göras på det sätt som sägs i 5 § 1 eller 2 mom.

7 §

Undersökning som gäller andra nära släktingar till den förmodade föräldern

Om det inte kan förordnas att en undersökning ska göras på det sätt som anges i 4–6 §, kan domstolen bestämma att undersökningen ska gälla den ena av den förmodade förälderns föräldrar eller någon annan av den förmodade förälderns nära släktingar med dennes samtycke.

7 a §

Undersökning som gäller försvunna eller döda mor- eller farföräldrar eller nära släktingar

Om den som ska undersökas och som avses i 6 eller 7 § har försvunnit eller avlidit, tillämpas 5 § 1 och 2 mom., om inte den som ska undersökas före sitt försvinnande eller sin död har förbjudit att en undersökning görs.

8 §

Undersökning som gäller nära släktingar till en annan förälder än den förmodade föräldern

Vad som i 6, 7 och 7 a § föreskrivs om undersökning som gäller nära släktingar till den förmodade föräldern tillämpas på nära släktingar till en annan förälder än den förmodade föräldern, om det genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern eller dennes nära släktingar inte är möjligt att få tillräcklig utredning för avgörandet av frågan om föräldraskapet.

8 a §

Undersökning som gäller begravda avlidna

Domstolen kan utfärda ett förordnande om gravöppning och ett förordnande om tagande av vävnadsprov i fråga om en begravd avliden, om

1) ett tidigare taget vävnadsprov av den avlidne inte finns att tillgå och det inte finns uppgifter om den avlidne i en tidigare undersökning, och

2) undersökningen inte kan genomföras med hjälp av en levande person eller om det genom dessa undersökningar inte kan fås tillräcklig utredning för att frågan om föräldraskapet ska kunna avgöras.

Ett förordnande om gravöppning riktas till den på vars begravningsplats den avlidne i fråga har begravts. Ett förordnande om att ta vävnadsprov riktas till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården inom vars område begravningsplatsen finns.

9 §

Att ge och återta samtycke

Den som ska undersökas eller, i sådana fall som avses i 1 mom., dennes intressebevakare eller någon annan laglig företrädare kan återta sitt samtycke tills resultatet av undersökningen sänts till den barnatillsyningsman som beställt undersökningen eller till den domstol som förordnat om den. Undersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om att samtycket återkallats.

10 §

Hörande

Innan domstolen utfärdar ett förordnande om undersökning enligt 4 eller 6–8 § ska den ge parterna i ett mål som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap och den som ska undersökas tillfälle att bli hörda.

Om undersökningen görs från ett vävnadsprov med stöd av 5 §, från en begravd avliden med stöd av 8 a § eller med hjälp av tidigare undersökningsresultat avseende en försvunnen eller avliden person med stöd av 10 a § 2 mom., ska domstolen, innan den förordnar om en undersökning, utöver de övriga parterna ge den äkta maken eller den efterlevande maken samt arvingarna till den person som provet tagits av eller avses bli taget av tillfälle att bli hörda. Om en intressebevakare förordnats för en försvunnen person ska även intressebevakaren ges tillfälle att bli hörd.

Om undersökningen görs med stöd av 8 a § i fråga om en avliden som begravts, ska domstolen innan den förordnar om undersökning ge även innehavaren av gravrätten till graven i fråga och huvudmannen för den begravningsplats inom vars område gravplatsen i fråga finns tillfälle att bli hörda.

10 a §

Tidigare undersökningsresultat

Om den som ska undersökas och som avses i 4–7, 7 a eller 8 § har försvunnit eller avlidit, ska domstolen innan en undersökning förordnas göra en förfrågan hos undersökningsmyndigheten om det tidigare har gjorts en undersökning av den som ska undersökas eller om en sådan undersökning pågår. Domstolen har trots sekretessbestämmelserna rätt att få uppgift om detta.

Rätt att trots sekretessbestämmelserna få uppgift om att en undersökning har gjorts har också den som enligt föräldraskapslagen får föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Om en undersökning har gjorts den 1 januari 2013 eller senare, får barnatillsyningsmannen beställa uppgifter om den som ska undersökas från den tidigare undersökningen för att användas vid undersökning eller domstolen förordna att sådana uppgifter ska användas. Om den tidigare undersökningen har gjorts med samtycke av den som ska undersökas får uppgifter från den tidigare undersökningen användas, om den som ska undersökas ger ett nytt samtycke till det.

Domstolen ska förordna att en undersökning ska göras på nytt, om den som ska undersökas och som avses i 4 § inte ger sitt samtycke till att uppgifter som fåtts vid en tidigare undersökning används eller om undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013. Om den som ska undersökas och som avses i 4 § har försvunnit eller avlidit, kan domstolen bestämma att uppgifter som fåtts vid en tidigare undersökning ska användas vid undersökningen trots att den tidigare undersökningen har gjorts med den undersöktes samtycke eller att den undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013.

10 b §

Tidigare tagna vävnadsprov

Om den som ska undersökas och som avses i 4—7, 7 a eller 8 § har försvunnit eller avlidit, får av en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvård eller rättsmedicin trots sekretessbestämmelserna begäras uppgift om huruvida verksamhetsenheten har ett tidigare taget vävnadsprov utifrån vilket undersökningen kan göras. Den som framställt begäran ska i samband med begäran visa att undersökningen av provet kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har domstolen och den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

11 §

Förordnande om undersökning

Innan domstolen förordnar att en undersökning enligt 6, 7, 7 a, 8 eller 8 a § ska göras ska den kontakta undersökningsmyndigheten och av undersökningsmyndigheten begära ett skriftligt utlåtande om huruvida en undersökning främjar utredningen av ärendet och om det i samband med undersökningen kan komma fram omständigheter som gäller den undersöktes egen eller den undersöktes barns härkomst. Utlåtandet ska delges den som ska undersökas eller i sådana fall som avses i 9 § 1 mom. dennes intressebevakare eller lagliga företrädare.

12 §

Underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning

Om det är sannolikt att den som ska undersökas eller dennes lagliga företrädare trots ett vite inte kommer att iaktta det förordnande som avses i 11 § 2 mom., kan domstolen i stället för att förelägga vite bestämma att den som ska undersökas ska hämtas till provtagningen och att provet får tas mot hans eller hennes eller den lagliga företrädarens vilja. Innan ett förordnande om handräckning utfärdas ska domstolen göra en i 10 a § 1 mom. avsedd förfrågan till undersökningsmyndigheten om huruvida det tidigare har gjorts en undersökning i fråga om den som ska undersökas. Om en tidigare undersökning har gjorts, tillämpas på den som ska undersökas och

som underlåtit att iaktta förordnandet om undersökning vad som i den paragrafen föreskrivs om den som ska undersökas och som är försvunnen.

13 §

Provtagning

För undersökningen tas det på levande personer ett cellprov från munnens slemhinna, om det inte finns särskilda skäl att ta ett blodprov. Provet på avlidna, som inte har begravts, tas från en sådan vävnad som finns att tillgå. På avlidna som har begravts tas ett benprov.

Blodprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning för att ta blodprov. Benprov tas av en sådan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som behövs.

Andra prov som domstolen bestämmer än benprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Cellprov från munnens slemhinna kan även tas under uppsikt av barnatillsyningsmannen eller en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen.

13 a §

Styrkande av identiteten

Innan provet tas ska den som ska undersökas för provtagaren eller den som övervakar provtagningen styrka sin identitet med identitetshandlingar eller på något annat jämförbart tillförlitligt sätt. Om en undersökning görs i en sådan situation som avses i 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen (775/2022) därför att de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga, kan provet tas även om identiteten hos den som ska undersökas inte har kunnat fastställas på ett tillförlitligt sätt.

13 b §

Sändande av prov och provtagningshandlingar

Om det prov som behövs för en undersökning inte tas under barnatillsyningsmannens uppsikt, ska den provtagningshandling som upprättats för detta syfte lämnas till den yrkesutbildade personen inom hälso- och sjukvården som tar provet eller till den person som tjänstgör vid beskickningen och som övervakar provtagningen.

Provtagaren eller den barnatillsyningsman som övervakar provtagningen eller den person som tjänstgör vid beskickningen ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Han eller hon ska se till att provet tas i enlighet med den i 3 § avsedda undersökningsmyndighetens anvisningar och att provgivarens personuppgifter antecknas på provröret. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar.

Om undersökningen görs med hjälp av vävnadsprov som avses i 5 eller 7 a §, ska provtagningshandlingen sändas till den som har hand om provet. Provtagaren, den som övervakar provtagningen eller en företrädare för den som har hand om provet ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar. Dessutom ska det ges information om varifrån provet sänds och vart det ska återsändas när undersökningen har gjorts.

16 §

Provtagning för en framtida undersökning

En legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning får på begäran utan samtycke av den efterlevande maken och arvingarna ta ett prov av en i 5 eller 7 a § avsedd avliden person för en eventuell undersökning, om den som framställer begäran visar att provtagning kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Ett prov som avses i 1 mom. får förstöras när två år har gått från det att provet togs, om inte det sjukhus, den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, den undersökningsanstalt eller den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har hand om provet har underrättats om att ett mål som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap har inletts vid en domstol. Ett prov som har tagits på detta sätt får inte undersökas utan samtycke av den avlidnes efterlevande make och arvingarna eller utan förordnande av domstol.

17 §

Förbud mot att förstöra prov

Domstolen kan vid vite förbjuda ett sjukhus, en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, en undersökningsanstalt eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården att förstöra andra prov än de som tagits med stöd av denna lag av en person som avses i 5—7, 7 a, 8, 8 a eller 16 §. Ett sådant förbud kan meddelas på ansökan, om sökanden visar att provet kan behövas för bevisningen i ett sådant mål angående fastställande eller upphävande av föräldraskap där sökanden är part eller som sökanden har för avsikt att inleda. Ansökan ska omedelbart delges den som förbudet avses gälla. Därefter gäller förbudet temporärt tills domstolen har avgjort ansökningsärendet. Det förbud som domstolen meddelat gäller tills frågan om fastställande eller upphävande av föräldraskap har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom.

Har någon rättegång om fastställande eller upphävande av föräldraskap inte inletts, tillämpas på anhängiggörande och behandling av ärenden som gäller förbud enligt denna paragraf 8 kap. i rättegångsbalken. Ansökan behandlas vid den domstol som skulle vara behörig att behandla den talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap som ansökan gäller.

18 §

Tillämpning av vissa bestämmelser i rättegångsbalken

Om domstolen har bestämt att någon som ska undersökas ska hämtas till provtagning, tillämpas 12 kap. 32 § i rättegångsbalken på betalning och ersättning för kostnaderna för hämtningen.

Besvär över avgöranden som tingsrätten meddelat med stöd av denna lag under en rättegång får anföras separat. Bestämmelser om sökande av ändring finns i 25 kap. i rättegångsbalken. Besvären ska behandlas skyndsamt. En grav får öppnas först när beslutet om gravöppning och provtagning har vunnit laga kraft.

19 §

Förskottsbetalning av kostnader för resor och uppehälle

Om domstolen har bestämt om provtagning av någon annan än den som är part i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap, har personen rätt att på begäran få ersättning av statsmedel för de kostnader för resor och uppehälle som är nödvändiga för provtagningen. Domstolen kan förordna att ersättningen ska betalas i förskott om den som ska undersökas begär detta.

20 §

Betalning av kostnader

Av statsmedel betalas ersättning

- 1) för provtagning enligt 13 och 14 § samt för givande av intyg enligt 11 § 3 mom.,
- 2) för undersökning som förordnats av domstolen eller som beställts av barnatillsyningsmannen samt för utlåtande därom,
- 3) för givande av utlåtande enligt 11 § 1 mom.,
- 4) för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven.

20 a §

Rätt till ersättning

Ersättning till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller en sakkunnig som är anställd hos någon annan betalas till den som personen i fråga är anställd hos. I fråga om rätten för den som är anställd hos någon annan att själv få ersättning gäller vad som särskilt föreskrivs, bestäms eller avtalas.

I andra fall än de som avses i 1 mom. betalas ersättningen till den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården eller den sakkunniga som vidtagit åtgärden, gjort undersökningen, utfärdat intyget eller lämnat utlåtandet.

22 §

Ersättning för ekonomisk förlust

Om domstolen har bestämt att en undersökning ska gälla en sådan förmodad förälder eller en sådan nära släkting till den förmodade föräldern som inte är part i rättegången, ska i fråga om ersättning till den undersökte för ekonomisk förlust tillämpas vad som i 17 kap. 65 § i rättegångsbalken föreskrivs om ersättning till vittnen.

23 §

Innehållet i ett utlåtande om en undersökning

I ett utlåtande om en undersökning ska det anges

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,
- 2) den barnatillsyningsman som har beställt undersökningen eller den domstol som har förordnat om undersökning,
- 3) provtagaren, den som övervakat provtagningen eller den som har haft provet i sin besittning och sänt det,
- 4) av vilka personer proven har tagits och var och när provtagningen har skett,
- 5) hur identiteten hos den undersökta har fastställts,
- 6) vilket slags prov det är fråga om,

- 7) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,
- 8) undersökningsmetoden och vad som eventuellt kan påverka bedömningen av metoden
- 9) undersökningsresultat som är av relevans med tanke på ärftlighetslagarna,
- 10) vilka slutsatser som utifrån ärftlighetslagarna har dragits av de relevanta undersökningsresultaten,
- 11) om föräldraskap inte har utslutits, en statistisk bedömning av undersökningsresultaten, särskilt föräldraskapsindexet och undersökningsresultatens beviskraft.

23 a §

Utlåtande om undersökning av andra nära släktingar

Utöver vad som föreskrivs i 11 § 1 mom. ska det utlåtande som avses där innehålla uppgift om

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,
- 2) den barnatillsyningsman eller den domstol som har begärt utlåtandet,
- 3) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,
- 4) vilka som föreslås bli undersökta.

23 b §

Sändande och delgivning av utlåtande

När ett i 23 och 23 a § avsett utlåtande har blivit klart ska det utan dröjsmål sändas till den som har förordnat om eller beställt undersökningen. Den som har begärt ett i 23 a § avsett utlåtande ska se till att utlåtandet delges den som ska undersökas eller personens företrädare.

24 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

- 1) den ersättning som betalas för provtagning, utfärdande av intyg till den som undersökts och sändande av prov,
 - 2) den ersättning som betalas för utförande av undersökningar, för utlåtanden med anledning av undersökningar och för sändande av sådana utlåtanden samt för utfärdande och sändande av utlåtanden som avses i 11 § 1 mom.,
 - 3) den ersättning som betalas för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven,
 - 4) förfarandet vid fakturering av ersättningar som avses i 1—3 punkten samt om vilka uppgifter räkningarna ska innehålla,
 - 5) vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.
- Bestämmelser om vilka handlingar som vid undersökningar ska lämnas på för ändamålet fastställda blanketter utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Institutet för hälsa och välfärd fastställer blankettformulären.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av 12 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) 12 § 3 mom., sådant det lyder i lag 627/2022, som följer:

12 §

Annan utredning

Domstolen kan också bestämma att barnet ska undersökas av en läkare eller någon annan sakkunnig som har anvisats av välfärdsområdet. I fråga om vite som ska föreläggas utöver ett förordnande om undersökning och påföljderna av underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning tillämpas bestämmelserna om vite i 11 § 2 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005) och bestämmelserna om underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning vid rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar i 12 § i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

4.

Lag

om ändring av 3 § i lagen om könsfastställelse

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om könsfastställelse (295/2023) 3 § 3 mom. som följer:

3 §

Rättsverkningar av fastställande av kön

Trots det som föreskrivs i 1 mom. anses vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) en persons kön vara det kön som fastställts vid personens födelse.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 9 oktober 2023

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

Lag

om ändring av föräldraskapslagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i föräldraskapslagen (775/2022) 6 § 1, 2 och 4 mom., 7 § 1 mom., 8 § 1 och 4 mom., 9 §, 10 § 2 mom., 11–13 §, 14 § 2 mom., 16 och 17 §, 23 § 2 mom., 27 §, 29 § 1 ja 2 mom., 32 § 2 mom., 33 §, 34 § 3 mom., 36 §, rubriken för 40 § och 40 § 2 mom., 42–44 §, 45 § 2 och 3 mom., 47 § 2 mom., 50 § 1 mom., 63 § 1 mom., 67 § 4 mom. och 69 § 1 mom., av dem 11 § sådan den lyder i lag 737/2023, samt

fogas till 23 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 26 § ett nytt 2 mom. och till 48 § ett nytt 4 mom. som följer:

Gällande lydelse

6 §

Syftet med föräldraskapsutredning och när sådan görs

Syftet med en föräldraskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa eller bevisa att ett barn har en far eller en andra mor.

Barnatillsyningsmannen ska utreda föräldraskapet när denne får kännedom om ett barn under 18 år eller när en person vill erkänna sitt föräldraskap och faderskapet till barnet inte har konstaterats med stöd av 3 § eller föräldraskapet inte fastställts utifrån ett erkännande som avses i 19 §.

Moderskapet utreds inte om en far kan fastställas för barnet och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter med stöd av vilka någon annan än den förmodade fadern är barnets andra förälder. Faderskapet utreds inte om moderskapet till barnet har erkänts på grundval av ett i 5 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter som ger anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

Föreslagen lydelse

6 §

Syftet med föräldraskapsutredning och när sådan görs

Syftet med en föräldraskapsutredning är att inhämta uppgifter till stöd för att fastställa eller bevisa att ett barn har en far eller en mor.

Barnatillsyningsmannen ska utreda föräldraskapet när denne får kännedom om ett barn under 18 år eller när en person vill erkänna sitt föräldraskap *och det för barnet inte har konstaterats eller fastställts två föräldrar.*

Moderskap *enligt 5 § 1 mom.* utreds inte om en far kan fastställas för barnet och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter med stöd av vilka någon annan än den förmodade fadern är barnets andra förälder. Faderskapet utreds inte om moderskapet till barnet har erkänts på grundval av ett i 5 § 1 mom. avsett samtycke till assisterad befruktning och barnatillsyningsmannen inte känner till några omständigheter som ger anledning att misstänka att någon annan än den som har erkänt moderskapet skulle vara barnets andra förälder.

Gällande lydelse

7 §

Inledande och avskrivning av föräldraskapsutredning

En föräldraskapsutredning kan inledas redan före barnets födelse, om möjligheterna att få bevis för föräldraskapet annars skulle äventyras eller om det finns något annat särskilt skäl till detta. Det prov som behövs på barnet vid en rättsgenetisk faderskapsundersökning kan dock tas först efter barnets födelse.

8 §

Utredare av föräldraskap

Föräldraskapet utreds av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område den mor som har fött barnet har sin i lagen om hemkommun (201/1994) avsedda hemkommun. Om barnet har fyllt 15 år eller om den mor som har fött barnet är död eller inte har hemkommun i Finland, ska föräldraskapet dock utredas av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet har sin hemkommun eller, om barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet vistas.

Vad som i denna paragraf och i 19, 22 och 66 § föreskrivs om välfärdsområden tillämpas på Åland på kommunerna i landskapet Åland.

9 §

Överläggning inför föräldraskapsutredning

Föreslagen lydelse

7 §

Inledande och avskrivning av föräldraskapsutredning

En föräldraskapsutredning kan inledas redan före barnets födelse, om möjligheterna att få bevis för föräldraskapet annars skulle äventyras eller om det finns något annat särskilt skäl till detta. Det prov som behövs på barnet vid en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* kan dock tas först efter barnets födelse.

8 §

Utredare av föräldraskap

Föräldraskapet utreds av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område den mor som har fött barnet har sin i lagen om hemkommun (201/1994) avsedda hemkommun. Om barnet har fyllt 15 år *eller om det inte har utretts vem den mor är som har fött barnet*, om den mor som har fött barnet *är försvunnen* eller död eller inte har hemkommun i Finland, ska föräldraskapet dock utredas av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet har sin hemkommun eller, om barnet inte har hemkommun i Finland, av en barnatillsyningsman i det välfärdsområde inom vars område barnet vistas.

Vad som i denna paragraf och i 11, 19, 22, 66 och 67 § föreskrivs om välfärdsområden tillämpas på Åland på kommunerna i landskapet Åland.

9 §

Överläggning inför föräldraskapsutredning

Gällande lydelse

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att föräldraskap utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den person som kan vara barnets andra förälder. Om föräldraskap utreds med stöd av 6 § 3 mom., ska också barnets andra förälder kallas till överläggningen.

10 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

När den mor som har fött barnet och den som med stöd av 3 § eller på grundval av ett erkännande enligt 19 § är eller kan vara barnets andra förälder lämnar uppgifter är de skyldiga att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

11 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för föräldraskapsutredningen tillämpas vad som i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) föreskrivs om rätten för tjänstetillhandahållare inom socialvård att få uppgifter. Barnatillsyningsmannen har trots sekretessbestämmelserna rätt att också av arbetsgivaren till den eventuella far som modern uppgett och

Föreslagen lydelse

När en barnatillsyningsman har fått kännedom om en omständighet som kräver att *någondera av barnets föräldrar* utreds, ska barnatillsyningsmannen överlägga med den mor som har fött barnet, med barnet, om det har fyllt 15 år, och, om möjligt, med den person som kan vara barnets andra förälder. Om föräldraskap utreds med stöd av 6 § 3 mom., ska också barnets andra förälder kallas till överläggningen.

Om moderskapet för den som har fött barnet eller barnets båda föräldrar utreds, kallas till överläggningen utöver barnet, om det har fyllt 15 år, om det är möjligt också de personer som är eller kan vara barnets föräldrar. Till överläggningen kan vid behov också kallas barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare, om denne är någon annan än en person som nämns ovan.

10 §

Genomförande av överläggning och skyldighet att hålla sig till sanningen

När den som med stöd av 2 eller 3 § eller på grundval av ett erkännande enligt 19 § är eller kan vara barnets andra förälder lämnar uppgifter är *personen skyldig* att hålla sig till sanningen. Samma skyldighet gäller också för den som avger en utsaga om erkännande, godkänner ett erkännande eller hörs på grund av ett erkännande.

11 §

Barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter

På barnatillsyningsmannens rätt att få uppgifter för föräldraskapsutredningen tillämpas vad som i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) föreskrivs om rätten för tjänstetillhandahållare inom socialvård att få uppgifter. Barnatillsyningsmannen har trots sekretessbestämmelserna rätt att också av arbetsgivaren till den *förmodade föräldern* och av en sådan

Gällande lydelse

av en sådan utövare av inkvarteringsverksamhet som avses i lagen om inkvarterings- och förplägnadsverksamhet (308/2006) få nödvändiga uppgifter för att utreda personens identitet och bosättningsort.

12 §

Anskaffande av genetisk och medicinsk utredning

Barnatillsyningsmannen ska i samband med faderskapsutredningen beställa en i 1 § i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) avsedd rättsgenetisk faderskapsundersökning av barnet, den mor som har fött barnet och den person som kan vara far till barnet, om den sistnämnde begär en undersökning eller om barnatillsyningsmannen i övrigt anser att en sådan behövs. Om en undersökning enligt den lagen kan förordnas att gälla någon annan person än de ovannämnda och barnatillsyningsmannen anser att det vara befogat, kan barnatillsyningsmannen beställa en undersökning även i fråga om den personen.

En rättsgenetisk faderskapsundersökning som barnatillsyningsmannen beställt kan utföras endast med samtycke av den som avses ge ett prov. Om undersökningen gäller en avliden eller ett prov som tidigare tagits på en avliden och den avlidne inte under sin livstid har samtyckt till en undersökning, krävs samtycke av den avlidnes rättsinnehavare.

Om avsikten är att beställa en undersökning som gäller båda föräldrarna, den ena föräldern eller någon annan släkting till den eventuella fadern eller den mor som har fött barnet, till-

Föreslagen lydelse

utövare av inkvarteringsverksamhet som avses i lagen om inkvarterings- och förplägnadsverksamhet (308/2006) få nödvändiga uppgifter för att utreda den förmodade föräldrarnas identitet och bosättningsort.

12 §

Anskaffande av genetisk utredning

Barnatillsyningsmannen ska i samband med *föräldraskapsutredningen* beställa en i 1 § i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005) avsedd rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning i fråga om barnet och i fråga om den person som är eller kan vara barnets förälder, om denne förmodade föräldern* begär en undersökning eller om barnatillsyningsmannen i övrigt anser att en sådan behövs. Om en undersökning enligt den lagen kan förordnas att gälla någon annan person än de som avses ovan och barnatillsyningsmannen anser att det är befogat, kan barnatillsyningsmannen beställa en undersökning i fråga om även den personen.

En rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* som barnatillsyningsmannen beställt kan göras endast med samtycke av den som avses ge ett prov. *Om ett barn som på grund av sin ålder och utvecklingsnivå inte själv kan ge sitt samtycke inte har någon vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare som skulle kunna ge samtycket för barnets räkning, kan provet tas utan samtycke under barnatillsyningsmannens uppsikt för att föräldraskapet ska kunna utredas, om inte den vars föräldraskap utredningen gäller motsätter sig detta.* Om undersökningen gäller en avliden eller ett prov som tidigare tagits på en avliden och den avlidne inte under sin livstid har samtyckt till en undersökning, krävs samtycke av den avlidnes rättsinnehavare.

Om avsikten är att beställa en undersökning som gäller båda föräldrarna, den ena föräldern eller någon annan *nära* släkting till den eventuella fadern eller den mor som har fött barnet,

Gällande lydelse

lämpas på en av barnatillsyningsmannen beställd undersökning och i fråga om samtycke till den vad som föreskrivs om av domstol förordnad undersökning i 6, 7 och 9 § samt 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning.

Barnatillsyningsmannen får inhämta ett medicinskt sakkunnigutlåtande om den tidpunkt då barnet kan ha avlats, om det kan anses som behövt med beaktande av utredningen i övrigt.

13 §

Information och meddelanden till den person som är föremål för undersökningen

Innan det tas ett prov som behövs för en rättsgenetisk faderskapsundersökning och innan undersökningen beställs ska barnatillsyningsmannen förklara för den som är föremål för undersökningen vilka åtgärder som hänför sig till undersökningen, vad undersökningen innebär för faderskapsutredningen och vilka de i 12 § 1–3 mom. föreskrivna förutsättningarna för att genomföra undersökningen är.

När barnatillsyningsmannen fått det utlåtande som bygger på den rättsgenetiska faderskapsundersökningen ska barnatillsyningsmannen utan dröjsmål underrätta den som är föremål för undersökningen om utlåtandets innehåll.

14 §

Nedläggning av föräldraskapsutredning

Barnatillsyningsmannen får besluta att föräldraskapsutredningen läggs ned, om

1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa föräldraskapet,

2) det prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk faderskapsundersökning inte har kunnat tas,

3) barnet har fötts till följd av i 1 § i lagen om assisterad befruktning avsedd assisterad befruktning av den mor som har fött barnet

Föreslagen lydelse

tillämpas på en av barnatillsyningsmannen beställd undersökning och i fråga om samtycke till den vad som föreskrivs om av domstol förordnad undersökning i 6, 7, 8 och 9 § samt 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning*.

13 §

Information och meddelanden till den person som är föremål för undersökningen

Innan det tas ett prov som behövs för en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* och innan undersökningen beställs ska barnatillsyningsmannen förklara för den som är föremål för undersökningen vilka åtgärder som hänför sig till undersökningen, vad undersökningen innebär för *föräldraskapsutredningen* och vilka de i 12 § föreskrivna förutsättningarna för att genomföra undersökningen är.

När barnatillsyningsmannen fått det utlåtande som bygger på den rättsgenetiska *föräldraskapsundersökningen* ska barnatillsyningsmannen utan dröjsmål underrätta den som är föremål för undersökningen om utlåtandets innehåll.

14 §

Nedläggning av föräldraskapsutredning

Barnatillsyningsmannen får besluta att föräldraskapsutredningen läggs ned, om

1) det är uppenbart att det inte finns tillräckliga uppgifter att få för att fastställa föräldraskapet,

2) det prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* inte har kunnat tas,

3) barnet har fötts till följd av i 1 § i lagen om assisterad befruktning avsedd assisterad befruktning av den mor som har fött barnet

Gällande lydelse

och som har fått behandlingen ensam samtidigt som det är utrett att spermadonatorn inte har gett sitt samtycke på det sätt som avses i 16 § 2 mom. i den lagen till att kunna fastställas vara far till ett barn som föds till följd av en sådan behandling,

4) ingen har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda föräldraskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att föräldraskapet utreds.

16 §

Tillfälle att erkänna föräldraskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån en rättsgenetisk faderskapsundersökning eller någon annan utredning kan anses sannolikt att någon som är delaktig i ärendet är förälder till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge den personen tillfälle att erkänna sitt föräldraskap.

Om den som är delaktig i ärendet inte erkänner sitt föräldraskap och ingen av de förutsättningar för nedläggning av föräldraskapsutredning som avses i 14 § 1 mom. eller 2 mom. 1, 3 eller 4 punkten uppfylls och barnet inte har fyllt 18 år, har barnatillsyningsmannen skyldighet att föra barnets talan för fastställande av föräldraskap. Bestämmelser om förande av talan finns i 6 kap.

Föreslagen lydelse

och som har fått behandlingen ensam samtidigt som det är utrett att spermadonatorn inte har gett sitt samtycke på det sätt som avses i 16 § 2 mom. i den lagen till att kunna fastställas vara far till ett barn som föds till följd av en sådan behandling,

4) ingen har erkänt barnet och det finns särskild anledning att anta att det inte skulle vara förenligt med barnets bästa att utreda föräldraskapet och barnet, om det har fyllt 15 år, inte kräver att föräldraskapet utreds.

16 §

Tillfälle att erkänna föräldraskap samt väckande av talan

Om barnatillsyningsmannen finner att det utifrån en rättsgenetisk föräldraskapsundersökning eller någon annan utredning kan anses sannolikt att någon som är delaktig i ärendet är förälder till barnet, ska barnatillsyningsmannen ge den personen tillfälle att erkänna sitt föräldraskap.

Barnatillsyningsmannen har skyldighet att föra barnets talan för fastställande av föräldraskap om

1) *den som är delaktig i ärendet inte erkänner sitt föräldraskap,*

2) *ingen av de förutsättningar för nedläggning av föräldraskapsutredning som avses i 14 § 1 mom. eller 2 mom. 1, 3 eller 4 punkten uppfylls, och*

3) *barnet inte har fyllt 18 år.*

Bestämmelser om förande av i 2 mom. avsedd talan finns i 6 kap.

Om föräldraskapsutredningen gäller utredande av den mor som har fött barnet, ges inget tillfälle att erkänna föräldraskapet. Barnatillsyningsmannen har dock skyldighet att föra barnets talan för fastställande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om tillräcklig utredning om moderskapet inte har fåtts i samband med föräldraskapsutredningen, de i 2 mom. 2 angivna förutsättningarna inte uppfylls och barnet inte har fyllt 18 år.

Gällande lydelse

17 §

Sökande av ändring

Vid sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen i ett beslut av barnatillsyningsmannen om att lägga ned eller återuppta en föräldraskapsutredning tillämpas vad som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Rätt att anföra besvär har utöver vad som föreskrivs i den lagen den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som anser sig vara barnets *andra* förälder.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av faderskap och moderskap finns i 32 och 33 §. Om ett beslut om nedläggning av föräldraskapsutredningen har fattats i fråga om utredningen av faderskap, ska till det beslut om nedläggning som barnatillsyningsmannen fattat med stöd av 14 § fogas information om rätten att väcka talan om fastställande av faderskapet och om tidsfristen för den.

23 §

Hörande

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra än de personer som avses i 1 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske muntligt eller skriftligt. Också den som enligt 21 § 2 mom. kan ta emot ett erkännande kan sköta ett hörande.

26 §

Inlämnande av handlingar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föreslagen lydelse

17 §

Sökande av ändring

Vid sökande av ändring hos förvaltningsdomstolen i ett beslut av barnatillsyningsmannen om att lägga ned eller återuppta en föräldraskapsutredning tillämpas vad som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Rätt att anföra besvär har utöver vad som föreskrivs i den lagen den mor som har fött barnet, barnet, om det har fyllt 15 år, och den som anser sig vara barnets förälder.

Bestämmelser om väckande av talan om fastställande av faderskap och moderskap finns i 32 och 33 §. Om ett beslut om nedläggning av föräldraskapsutredningen har fattats i fråga om utredningen av faderskap *eller i fråga om den mor som har fött barnet*, ska till det beslut om nedläggning som barnatillsyningsmannen fattat med stöd av 14 § fogas information om rätten att väcka talan om fastställande av faderskapet *eller moderskapet* och om tidsfristen för den.

23 §

Hörande

Om moderskapet för den mor som har fött barnet ska utredas, ska barnets vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare för barnet ges tillfälle att bli hörd innan protokollet över föräldraskapsutredningen upprättas.

Barnatillsyningsmannen kan höra också andra personer än de som avses i 1 *eller* 2 mom., om det behövs för att utreda saken. Hörandet kan ske muntligt eller skriftligt. Också den som enligt 21 § 2 mom. kan ta emot ett erkännande kan sköta ett hörande.

26 §

Inlämnande av handlingar till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Gällande lydelse

27 §

Samtycke till fastställande av föräldraskap utan rättegång

Om ett barn har fötts utom äktenskapet och om faderskapsutredningen i fråga om det minderåriga barnet och den rättsgenetiska faderskapsundersökningen eller ett skriftligt intyg över assisterad befruktning visar att en person som avlidit är far till barnet, kan personens rättsinnehavare efter barnets födelse ge sitt samtycke till att faderskapet fastställs utan rättegång genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata förutsatt att barnet inte har erkänts eller att talan för fastställande av faderskap inte är anhängig.

Vad som i 1 mom. föreskrivs om fastställande av faderskap tillämpas också på fastställande av moderskap i fall som avses i 5 § 1 mom., om utredningen av moderskapet till ett minderårigt barn och det skriftliga intyget över assisterad befruktning visar att den avlidna personen är barnets *andra* mor och talan om fastställande av moderskapet inte är anhängig.

29 §

Behörighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föräldraskap fastställs av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, om

- 1) föräldraskapet har erkänts i enlighet med 18–25 § och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är barnets ena förälder,
- 2) rättsinnehavarna till en person som har avlidit har gett sitt samtycke i enlighet med 27 och 28 § till att föräldraskapet till barnet fast-

Föreslagen lydelse

Om föräldraskapsutredningen gäller utredning av den mor som har fött barnet, ska den barnatillsyningsman som har skött föräldraskapsutredningen lämna in protokollet över föräldraskapsutredningen med bilagor till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

27 §

Samtycke till fastställande av föräldraskap utan rättegång

Om ett barn har fötts utom äktenskapet och om faderskapsutredningen i fråga om det minderåriga barnet och den rättsgenetiska *föräldraskapsundersökningen* eller ett skriftligt intyg över assisterad befruktning visar att en person som avlidit är far till barnet, kan personens rättsinnehavare efter barnets födelse ge sitt samtycke till att faderskapet fastställs utan rättegång genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata förutsatt att barnet inte har erkänts eller att talan för fastställande av faderskap inte är anhängig.

Vad som i 1 mom. föreskrivs om fastställande av faderskap tillämpas också på fastställande av moderskap, om utredningen av moderskapet till ett minderårigt barn och den rättsgenetiska *föräldraskapsutredningen* eller det skriftliga intyget över assisterad befruktning visar att den avlidna personen är barnets mor och talan om fastställande av moderskapet inte är anhängig.

29 §

Behörighet för Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föräldraskap fastställs av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, om

- 1) föräldraskapet har erkänts i enlighet med 18–25 § och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är barnets ena förälder,
- 2) rättsinnehavarna till en person som har avlidit har gett sitt samtycke i enlighet med 27 och 28 § till att föräldraskapet till barnet fast-

Gällande lydelse

ställs genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, och det utifrån en föräldraskapsutredning enligt 27 § kan anses vara klarlagt att personen är barnets ena förälder.

Om faderskapsutredningen och den rättsgenetiska faderskapsundersökningen visar faderskapet och tilläggsutredning inte skäligen kan fås, kan faderskapet fastställas även när de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga.

32 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av faderskap samt parter

Den som anser sig vara far till ett barn har rätt att väcka talan om fastställande av faderskapet mot barnet, om

1) barnatillsyningsmannen har lagt ned faderskapsutredningen på grund av att de prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk faderskapsundersökning inte har kunnat tas, eller

2) Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt faderskapet och det finns någon annan anledning till att faderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

33 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av moderskap samt parter

Ett barn för vilket faderskap inte har konstaterats på grundval av äktenskapet för den mor som har fött barnet och ett andra föräldraskap inte har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föreslagen lydelse

ställs genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, och det utifrån en föräldraskapsutredning enligt 27 § kan anses vara klarlagt att personen är barnets ena förälder,

3) *moderskapet för den mor som har fött barnet har utretts i enlighet med 2 kap. och det inte finns anledning att misstänka att personen inte är mor till barnet.*

Om *föräldraskapsutredningen* och den rättsgenetiska *föräldraskapsundersökningen* visar föräldraskapet och tilläggsutredning inte skäligen kan fås, kan *föräldraskapet* fastställas även när de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga.

32 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av faderskap samt parter

Den som anser sig vara far till ett barn har rätt att väcka talan om fastställande av faderskapet mot barnet, om

1) barnatillsyningsmannen har lagt ned faderskapsutredningen på grund av att de prov som behövs på barnet för att göra en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* inte har kunnat tas, eller

2) Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt faderskapet och det finns någon annan anledning till att faderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

33 §

Rätt att väcka talan i ett ärende som gäller fastställande av moderskap samt parter

Ett barn för vilket faderskap inte har konstaterats på grundval av äktenskapet för den mor som har fött barnet och ett andra föräldraskap inte har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Gällande lydelse

eller genom domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är dess mor kräva att moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 5 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till att moderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder personens rättsinnehavare i dennes ställe.

34 §

Begränsningar i talerätten

Den som anser sig vara ett barns andra mor ska väcka talan inom ett år från den dag då personen fick del av ett i 33 § 2 mom. avsett beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

36 §

Instämmande som svarande

Om barnet kräver att faderskapet fastställs, ska barnet stämma den som kan antas vara barnets far som svarande.

Föreslagen lydelse

eller genom domstolsbeslut, kan genom att väcka talan mot den som barnet antar är dess mor kräva att moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet i enlighet med 5 § 1 mom. har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om inte Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt moderskapet och det finns någon annan anledning till att moderskapet inte fastställts än att ett godkännande enligt 22 § saknas.

Ett barn för vilket moderskapet för den mor som har fött barnet inte har konstaterats eller fastställts, kan kräva att moderskapet fastställs enligt 2 § genom att väcka talan mot den person som barnet förmodar vara modern. Om den mot vilken talan ska väckas har avlidit, ska talan väckas mot personens rättsinnehavare.

Den som anser sig vara mor till barnet med stöd av 2 § har rätt att väcka talan om fastställande av moderskapet mot barnet, om inte Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har fastställt moderskapet.

Om den vars moderskap det är fråga om avlider medan talan är anhängig, träder personens rättsinnehavare i dennes ställe.

34 §

Begränsningar i talerätten

Den som anser sig vara mor till ett barn ska väcka talan inom ett år från den dag då personen fick del av ett i 33 § 2 eller 4 mom. avsett beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata.

36 §

Instämmande som svarande

Om barnet kräver att faderskapet fastställs, ska barnet stämma den som kan förmodas vara barnets far som svarande.

Gällande lydelse

Om barnet kräver att moderskapet fastställs, ska barnet stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 5 § 1 mom. som svarande.

Om det finns flera i 1 eller 2 mom. avsedda personer, kan de stämmas in såsom svarande i samma rättegång. De tänkbara föräldrarna ska stämmas in som svarande i samma rättegång, om det är uppenbart att detta krävs för att ärendet ska kunna utredas. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av faderskap avgöras innan ärendet om fastställande av moderskap avgörs.

Om talan väcks mot barnet med stöd av 32 § 2 mom. eller 33 § 2 mom., kan också de som vid sidan av käranden kan komma i fråga som förälder till barnet stämmas in som svarande.

Om det med hjälp av en rättsgenetisk faderskapsundersökning har klarlagts att en viss person inte kan vara barnets far, får personen inte utan särskilda skäl stämmas in som svarande

40 §

Återkallande av talan och uteslutande av faderskap

När talan om fastställande av faderskap förs mot flera svarande kan domstolen innan frågan om faderskapet slutligt avgörs förkasta talan mot en eller flera av svarandena, om det utifrån en rättsgenetisk faderskapsundersökning måste anses vara bevisat att svaranden i fråga inte kan vara barnets far.

Föreslagen lydelse

Om barnet kräver att ett moderskap enligt 5 § 1 mom. fastställs, ska barnet som svarande stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 5 § 1 mom. *Om barnet kräver att ett moderskap enligt 2 § fastställs, ska barnet som svarande stämma den som kan antas vara mor till barnet enligt 2 §.*

Om det finns flera i 1, 2 eller 3 mom. avsedda personer, kan de stämmas in såsom svarande i samma rättegång. De tänkbara föräldrarna ska stämmas in som svarande i samma rättegång, om det är uppenbart att detta krävs för att ärendet ska kunna utredas. Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 2 § är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av moderskap avgöras innan ärendet om fastställande av faderskap avgörs. *Om talan om fastställande både av faderskap och av moderskap enligt 5 § 1 mom. är anhängig i fråga om samma barn, ska talan om fastställande av faderskap avgöras innan ärendet om fastställande av moderskap avgörs.*

Om talan väcks mot barnet med stöd av 32 § 2 mom. eller 33 § 2 eller 4 mom., kan också de som vid sidan av käranden kan komma i fråga som förälder till barnet stämmas in som svarande.

Om det med hjälp av en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* har klarlagts att en viss person inte kan vara barnets *förälder*, får personen inte utan särskilda skäl stämmas in som svarande.

40 §

*Återkallande av talan och uteslutande av **föräldraskap***

Om talan om fastställande av *föräldraskap* förs mot flera svarande kan domstolen innan frågan om *föräldraskapet* slutligt avgörs förkasta talan mot en eller flera av svarandena, om det utifrån en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* måste anses vara bevisat att svaranden i fråga inte kan vara barnets förälder.

Gällande lydelse

42 §

Behandling av ärendet vid sökande av ändring

Om käranden eller svaranden söker ändring i en dom om föräldraskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som ändringssökandet inte avser. Ärendet ska dock inte utan särskilda skäl tas till behandling till den del det gäller en sådan person som ändringssökandet inte avser och mot vilken ett anspråk har förkastats av den anledningen att personen utifrån en rättsgenetisk faderskapsundersökning inte kan vara barnets far.

43 §

Grunderna för upphävande av faderskap

Ett faderskap som har konstaterats med stöd av 3 § eller genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det med hjälp av en rättsgenetisk faderskapsundersökning eller annars har klarlagts att det inte finns ett i 4 § 2 eller 3 mom. avsett förhållande mellan den som har konstaterats eller fastställts vara far och barnet.

44 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett i 5 § 1 mom. avsett förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet.

45 §

Upphävande av föräldraskap genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Föreslagen lydelse

42 §

Behandling av ärendet vid sökande av ändring

Om käranden eller svaranden söker ändring i en dom om föräldraskap, kan fullföljdsdomstolen behandla ärendet också till den del ärendet gäller en sådan part som ändringssökandet inte avser. Ärendet ska dock inte utan särskilda skäl tas till behandling till den del det gäller en sådan person som ändringssökandet inte avser och mot vilken ett anspråk har förkastats av den anledningen att personen utifrån en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* inte kan vara barnets förälder.

43 §

Grunderna för upphävande av faderskap

Ett faderskap som har konstaterats med stöd av 3 § eller genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det med hjälp av en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* eller annars har klarlagts att det inte finns ett i 4 § 2 eller 3 mom. avsett förhållande mellan den som har konstaterats eller fastställts vara far och barnet.

44 §

Grunderna för upphävande av moderskap

Ett moderskap som har fastställts genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska upphävas genom domstolsbeslut, om det har klarlagts att det inte finns ett i 2 § *eller* 5 § 1 mom. avsett förhållande mellan den som har fastställts vara mor och barnet.

45 §

Upphävande av föräldraskap genom beslut av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata

Gällande lydelse

Om den mor som har fött barnet och barnets andra förälder tillsammans på det sätt som avses i 6 § 3 mom. 1 punkten har begärt att barnatillsyningsmannen utreder föräldraskapet och det utifrån en rättsgenetisk faderskapsundersökning kan konstateras att den äkta mannen eller den som erkänt barnet inte kan vara far till barnet, kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på gemensam ansökan av föräldrarna fastställa att den äkta mannen eller den som erkänt föräldraskap före barnets födelse inte är barnets far. Ärendet kan avgöras utan att barnet hörs. *Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får dock inte avgöra ärendet, om den mor som har fött barnet har fått assisterad befruktning vid den tidpunkt då barnet har avlats.* Ansökan till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska lämnas in inom ett år från barnets födelse.

I beslut enligt 1 och 2 mom. av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får ändring inte sökas genom besvär.

47 §

Parter i talan om upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får i de fall som avses i 48 § 2 mom. väckas också av den som i stället för den person som avses i 1 mom. anser sig vara barnets förälder.

48 §

Begränsningar i talerätten

Föreslagen lydelse

Om den mor som har fött barnet och barnets andra förälder tillsammans på det sätt som avses i 6 § 3 mom. 1 punkten har begärt att barnatillsyningsmannen utreder föräldraskapet och det utifrån en rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* kan konstateras att den äkta mannen eller den som erkänt barnet inte kan vara far till barnet, kan Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata på gemensam ansökan av föräldrarna fastställa att den äkta mannen eller den som erkänt föräldraskap före barnets födelse inte är barnets far. Ärendet kan avgöras utan att barnet hörs. Ansökan till Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska lämnas in inom ett år från barnets födelse.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får inte avgöra ett i 1 eller 2 mom. avsett ärende, om den mor som har fött barnet har fått assisterad befruktning vid den tidpunkt då barnet har avlats. I beslut enligt 1 och 2 mom. av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata får ändring inte sökas genom besvär.

47 §

Parter i talan om upphävande av moderskap

Talan om upphävande av moderskap får i de fall som avses i 48 § 2 *och 4* mom. väckas också av den som i stället för den person som avses i 1 mom. anser sig vara barnets förälder.

48 §

Begränsningar i talerätten

En person som anser sig vara mor till ett barn i stället för den som har fastställts som

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

den mor som har fött barnet har rätt att väcka talan om upphävande av moderskapet för den mor som har fött barnet, om

1) personen visar att det är sannolikt att beslutet om moderskap har grundat sig på felaktiga uppgifter som lämnats till myndigheten, och

2) domstolen bedömer att det är förenligt med barnets bästa att talan väcks.

50 §

50 §

Frist för väckande av talan

Frist för väckande av talan

Om faderskapet konstaterats på grundval av äktenskap, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den vars faderskap har konstaterats på grundval av äktenskap väcka talan inom två år från barnets födelse. Om föräldraskapet har fastställts på grundval av erkännande, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den som erkänt barnet väcka talan om upphävande av föräldraskapet inom två år från det att föräldraskapet fastställdes.

Om faderskapet konstaterats på grundval av äktenskap, ska den mor som har fött barnet, den som avses i 48 § 2 mom. och den vars faderskap har konstaterats på grundval av äktenskap väcka talan inom två år från barnets födelse. Om föräldraskapet har fastställts på grundval av erkännande *eller på grundval av utredning av moderskapet för den mor som har fött barnet*, ska den mor som har fött barnet, den person som avses i 48 § 2 *eller 4* mom. och den som erkänt barnet väcka talan om upphävande av föräldraskapet inom två år från det att föräldraskapet fastställdes.

63 §

63 §

Utredande av barns åsikt

Utredande av barns åsikt

När barnets bästa för ett barn under 15 år bedöms i en situation som avses i 14 § 2 mom. 4 punkten eller 48 § 1 mom. eller 2 mom. 3 punkten ska barnets egna önskemål och åsikt utredas och beaktas i den mån det är möjligt med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Barnets åsikt ska utredas på ett finkänsligt sätt och med hänsyn till barnets utvecklingsnivå. Det ska förklaras för barnet i vilket syfte barnets åsikt utreds och hur utredandet sker.

När barnets bästa för ett barn under 15 år bedöms i en situation som avses i 14 § 2 mom. 4 punkten eller 48 § 1 mom. eller 2 mom. 3 punkten *eller 4 mom. 2 punkten* ska barnets egna önskemål och åsikt utredas och beaktas i den mån det är möjligt med hänsyn till barnets ålder och utvecklingsnivå. Barnets åsikt ska utredas på ett finkänsligt sätt och med hänsyn till barnets utvecklingsnivå. Det ska förklaras för barnet i vilket syfte barnets åsikt utreds och hur utredandet sker.

Gällande lydelse

67 §

Register över förhandserkännanden

Utöver vad som föreskrivs i lagen om of-
fentlighet i myndigheternas verksamhet har
Myndigheten för digitalisering och befolk-
ningsdata, Statens ämbetsverk på Åland och
socialvårdsmyndigheterna rätt att trots sekre-
tessbestämmelserna och andra begränsningar
som gäller erhållande av uppgifter ur registret
över förhandserkännanden få de uppgifter
som är nödvändiga för skötseln av deras upp-
gifter i samband med utredning eller faststäl-
lande av ett barns föräldraskap.

69 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare
bestämmelser utfärdas om

- 1) anmälan om barnets födelse,
 - 2) lämnande av en medicinsk utredning och
om den ersättning som ska betalas för den,
 - 3) vilka handlingar som kan godkännas för
fastställande av identiteten.
-

Föreslagen lydelse

67 §

Register över förhandserkännanden

Utöver vad som föreskrivs i lagen om of-
fentlighet i myndigheternas verksamhet har
Myndigheten för digitalisering och befolk-
ningsdata, Statens ämbetsverk på Åland och
väl-färdsområdet rätt att trots sekretessbestäm-
melserna och andra begränsningar som gäller
erhållande av uppgifter ur registret över för-
handserkännanden få de uppgifter som är nöd-
vändiga för skötseln av deras uppgifter i sam-
band med utredning eller fastställande av ett
barns föräldraskap.

69 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare
bestämmelser utfärdas om

- 1) anmälan om barnets födelse,
 - 2) vilka handlingar som kan godkännas för
fastställande av identiteten.
-

*Denna lag träder i kraft den 20 . Denna
lag ska tillämpas också om barnet har fötts
före ikraftträdandet av denna lag.*

2.

Lag

om ändring av lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) lagens rubrik samt 1 och 2 §, 4–8 §, 9 § 2 mom., 10 §, 11 § 1 mom., 12 § 2 mom., 13 och 16 §, 17 § 1 och 3 mom., 18 §, 19 § 1 mom., 20 § och 22–24 §, av dem 2 § sådan den lyder i lag 780/2022, 13 § sådan den lyder i lag 12/2015, 16 § sådan den lyder delvis ändrad i lag 780/2022 och 22 § sådan den lyder i lag 744/2015, samt
fogas till lagen nya 7 a, 8 a, 10 a, 10 b, 13 a, 13 b, 20 a, 23 a och 23 b § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om rättsgenetisk faderskapsundersökning

Lag om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

1 §

1 §

Lagens tillämpningsområde

Lagens tillämpningsområde

Denna lag tillämpas på rättsgenetiska faderskapsundersökningar.

Med rättsgenetisk faderskapsundersökning (undersökning) avses sådan undersökning av människans gener, annat ärftligt DNA eller genprodukter som görs för fastställande eller upphävande av faderskap.

Denna lag tillämpas på rättsgenetiska *föräldraskapsundersökningar*.

Med rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* (undersökning) avses sådan undersökning av människans gener, annat ärftligt DNA eller genprodukter som görs för fastställande eller upphävande av *föräldraskap*.

2 §

2 §

Initiativ till undersökning

Initiativ till undersökning

I samband med ett mål om fastställande eller upphävande av faderskap som domstolen behandlar kan den förordna om undersökning, om en part kräver en undersökning eller om domstolen i övrigt anser att en sådan behövs för att saken ska kunna utredas. Barnatillsyningsmannen kan beställa en undersökning, om förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen (775/2022) är uppfyllda.

I samband med ett mål om fastställande eller upphävande av *föräldraskap* som domstolen behandlar kan den förordna om undersökning, om en part kräver en undersökning eller om domstolen i övrigt anser att en sådan behövs för att saken ska kunna utredas. Barnatillsyningsmannen kan beställa en undersökning, om förutsättningarna enligt 12 § i föräldraskapslagen (775/2022) är uppfyllda.

Gällande lydelse

4 §

Undersökning som gäller barnet, modern och män

Domstolen kan bestämma att en undersökning skall gälla barnet, modern och den man som är part i målet. I ett mål som gäller upphävande av faderskap kan domstolen också bestämma att en undersökning skall utföras beträffande någon annan man, om det utifrån de omständigheter som kommit fram i målet finns skäl att anta att denne är far till barnet.

5 §

Undersökning som gäller försvunna eller avlidna personer

Om det inte går att få kännedom om var en i 4 § avsedd person som skall undersökas befinner sig, kan domstolen bestämma att undersökningen skall göras med hjälp av ett existerande vävnadsprov som tidigare har tagits av honom eller henne eller att man i undersökningen använder uppgifter om personen från en tidigare undersökning.

Om den *man eller moder* som skall undersökas har avlidit *men ännu inte har begravts eller kremerats*, kan domstolen bestämma att undersökningen skall göras med hjälp av ett vävnadsprov av den avlidne. Om den avlidne är försvunnen eller inte har kunnat identifieras tillförlitligt eller om den avlidne har begravts eller kremerats, kan domstolen ge ett sådant förordnande som avses i 1 mom.

Domstolen får dock inte med stöd av 1 och 2 mom. förordna om undersökning beträffande modern förrän det har visat sig att man genom att undersöka barnet och mannen inte får tillräcklig utredning för att avgöra faderskapsfrågan.

Föreslagen lydelse

4 §

Undersökning som gäller parter

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska gälla barnet, *den mor som har fött barnet eller någon annan* som är part i målet. I ett mål som gäller upphävande av *föräldraskap* kan domstolen också bestämma att en undersökning ska göras beträffande någon annan person, om det utifrån de omständigheter som kommit fram i målet finns skäl att anta att denne är *förälder* till barnet.

5 §

Undersökning som gäller försvunna eller avlidna personer

Om *kännedom inte fås* om var en i 4 § avsedd person som ska undersökas befinner sig, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett existerande vävnadsprov som tidigare har tagits av personen eller att man i undersökningen använder uppgifter om personen från en tidigare undersökning. *Bestämmelser om användning av tidigare undersökningsresultat finns i 10 a § och bestämmelser om tidigare tagna vävnadsprov i 10 b §.*

Om den som ska undersökas har avlidit, kan domstolen bestämma att undersökningen ska göras med hjälp av ett vävnadsprov *som tagits eller ska tas* av den avlidne. Om den avlidne är försvunnen eller inte har kunnat identifieras tillförlitligt eller om den avlidne har begravts eller kremerats, kan domstolen utfärda ett sådant förordnande som avses i 1 mom. *Bestämmelser om undersökning av en begravd avliden finns i 8 a §.*

En undersökning som gäller en försvunnen eller avliden person får dock inte utan särskilda skäl förordnas att göras i fråga om en person vars föräldraskap det inte är fråga om förrän det har visat sig att man genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern inte får tillräcklig utredning för att frågan om föräldraskapet ska kunna avgöras.

Gällande lydelse

6 §

Undersökning som gäller mannens föräldrar

Domstolen kan bestämma att en undersökning skall utföras beträffande mannens båda föräldrar, om de samtycker till det och om mannen har försvunnit eller avlidit och en undersökning inte kan göras på det sätt som sägs i 5 § 1 eller 2 mom.

Om mannens far eller mor har försvunnit eller avlidit tillämpas 5 § 1 och 2 mom., om det inte finns skäl att anta att den försvunna eller avlidna föräldern inte skulle ha samtyckt till undersökningen.

7 §

Undersökning som gäller andra släktingar till mannen

Om det inte kan förordnas att en undersökning skall utföras på det sätt som anges i 4–6 §, kan domstolen bestämma att undersökningen skall gälla den ena av mannens föräldrar eller någon annan av hans släktingar med dennes samtycke.

(ny)

8 §

Undersökning som gäller släktingar till modern

Föreslagen lydelse

6 §

*Undersökning som gäller **barnets förmodade mor- och farföräldrar***

Domstolen kan bestämma att en undersökning ska göras beträffande *den förmodade förälderns* båda föräldrar, om de samtycker till det och om *den förmodade föräldern* har försvunnit eller avlidit och en undersökning inte kan göras på det sätt som sägs i 5 § 1 eller 2 mom.

7 §

*Undersökning som gäller andra nära släktingar **till den förmodade föräldern***

Om det inte kan förordnas att en undersökning ska göras på det sätt som anges i 4–6 §, kan domstolen bestämma att undersökningen ska gälla den ena av *den förmodade förälderns* föräldrar eller någon annan av *den förmodade förälderns* nära släktingar med dennes samtycke.

7 a §

Undersökning som gäller försvunna eller döda mor- eller farföräldrar eller nära släktingar

Om den som ska undersökas och som avses i 6 eller 7 § har försvunnit eller avlidit, tillämpas 5 § 1 och 2 mom., om inte den som ska undersökas före sitt försvinnande eller sin död har förbjudit att en undersökning görs.

8 §

*Undersökning som gäller **nära släktingar till en annan förälder änden förmodade föräldern***

Gällande lydelse

Bestämmelserna i 6 och 7 § om undersökning av mannens släktingar tillämpas på moderns släktingar, om man inte genom undersökningar som gäller barnet och mannen eller deras släktingar får tillräcklig utredning för att avgöra faderskapsfrågan.

(ny)

9 §

Att ge och återta samtycke

Den som skall undersökas eller, i sådana fall som avses i 1 mom., dennes intressebevakare eller någon annan laglig företrädare kan återta sitt samtycke tills resultatet av undersökningen tillställts domstolen.

Föreslagen lydelse

Vad som i 6, 7 och 7 a § föreskrivs om undersökning som gäller nära släktingar till den förmodade föräldern tillämpas på nära släktingar till en annan förälder än den förmodade föräldern, om det genom att undersöka barnet och den förmodade föräldern eller dennes nära släktingar inte är möjligt att få tillräcklig utredning för avgörandet av frågan om föräldraskapet.

8 a §

Undersökning som gäller begravda avlidna

Domstolen kan utfärda ett förordnande om gravöppning och ett förordnande om tagande av vävnadsprov i fråga om en begravd avlidne, om

1) ett tidigare taget vävnadsprov av den avlidne inte finns att tillgå och det inte finns uppgifter om den avlidne i en tidigare undersökning, och

2) undersökningen inte kan genomföras med hjälp av en levande person eller om det genom dessa undersökningar inte kan fås tillräcklig utredning för att frågan om föräldraskapet ska kunna avgöras.

Ett förordnande om gravöppning riktas till den på vars begravningsplats den avlidne i fråga har begravts. Ett förordnande om att ta vävnadsprov riktas till den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården inom vars område begravningsplatsen finns.

9 §

Att ge och återta samtycke

Den som ska undersökas eller, i sådana fall som avses i 1 mom., dennes intressebevakare eller någon annan laglig företrädare kan återta sitt samtycke tills resultatet av undersökningen sänts till den barnatillsyningsman som beställt undersökningen eller till den domstol som förordnat om den. Undersökningsmyndigheten ska utan dröjsmål underrättas om att samtycket återkallats.

Gällande lydelse

10 §

Hörande

Innan domstolen utfärdar ett förordnande om undersökning enligt 4 eller 6–8 § skall den ge parterna i ett mål som gäller fastställande eller upphävande av faderskap och den som skall undersökas tillfälle att bli hörda.

Om undersökningen görs enligt 5 § med hjälp av ett vävnadsprov skall domstolen innan den förordnar om en undersökning ge maken eller maken eller den efterlevande maken eller maken samt arvingarna till den person som provet tagits av eller avses att tas av tillfälle att bli hörda. Om en intressebevakare förordnats för en försvunnen person skall även intressebevakaren ges tillfälle att bli hörd.

(ny)

Föreslagen lydelse

10 §

Hörande

Innan domstolen utfärdar ett förordnande om undersökning enligt 4 eller 6–8 § ska den ge parterna i ett mål som gäller fastställande eller upphävande av *föräldraskap* och den som ska undersökas tillfälle att bli hörda.

Om undersökningen görs *från ett vävnadsprov med stöd av 5 §, från en begravd avliden med stöd av 8 a § eller med hjälp av tidigare undersökningsresultat avseende en försvunnen eller avliden person med stöd av 10 a § 2 mom.*, ska domstolen, innan den förordnar om en undersökning, *utöver de övriga parterna* ge den äkta maken eller den efterlevande maken samt arvingarna till den person som provet tagits av eller avses bli taget av tillfälle att bli hörda. Om en intressebevakare förordnats för en försvunnen person ska även intressebevakaren ges tillfälle att bli hörd.

Om undersökningen görs med stöd av 8 a § i fråga om en avliden som begravts, ska domstolen innan den förordnar om undersökning ge även innehavaren av gravrätten till graven i fråga och huvudmannen för den begravningsplats inom vars område gravplatsen i fråga finns tillfälle att bli hörda.

10 a §

Tidigare undersökningsresultat

Om den som ska undersökas och som avses i 4–7, 7 a eller 8 § har försvunnit eller avlidit, ska domstolen innan en undersökning förordnas göra en förfrågan hos undersökningsmyndigheten om det tidigare har gjorts en undersökning av den som ska undersökas eller om en sådan undersökning pågår. Domstolen har trots sekretessbestämmelserna rätt att få uppgift om detta. Rätt att trots sekretessbestämmelserna få uppgift om att en undersökning har gjorts har också den som enligt föräldraskapslagen får föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Om en undersökning har gjorts den 1 januari 2013 eller senare, får barnatillsyningsmannen beställa uppgifter om den som ska undersökas från den tidigare undersökningen för att användas vid undersökning eller domstolen förordna att sådana uppgifter ska användas. Om den tidigare undersökningen har gjorts med samtycke av den som ska undersökas får uppgifter från den tidigare undersökningen användas, om den som ska undersökas ger ett nytt samtycke till det.

Domstolen ska förordna att en undersökning ska göras på nytt, om den som ska undersökas och som avses i 4 § inte ger sitt samtycke till att uppgifter som fås vid en tidigare undersökning används eller om undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013. Om den som ska undersökas och som avses i 4 § har försvunnit eller avlidit, kan domstolen bestämma att uppgifter som fås vid en tidigare undersökning ska användas vid undersökningen trots att den tidigare undersökningen har gjorts med den undersöktes samtycke eller att den undersökningen har gjorts före den 1 januari 2013.

(ny)

10 b §

Tidigare tagna vävnadsprov

Om den som ska undersökas och som avses i 4–7, 7 a eller 8 § har försvunnit eller avlidit, får av en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvård eller rättsmedicin trots sekretessbestämmelserna begäras uppgift om huruvida verksamhetsenheten har ett tidigare taget vävnadsprov utifrån vilket undersökningen kan göras. Den som framställt begäran ska i samband med begäran visa att undersökningen av provet kan behövas för fastställande eller upphävande av föräldraskap. Rätt att framställa begäran har domstolen och den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av föräldraskap.

Gällande lydelse

11 §

Förordnande om undersökning

Innan domstolen förordnar att en undersökning enligt 6–8 § skall utföras skall den av undersökningsmyndigheten begära ett skriftligt utlåtande om en undersökning främjar utredningen av ärendet och om det i samband med undersökningen kan komma fram omständigheter som gäller den undersöktes egen eller hans eller hennes barns härkomst. Utlåtandet skall delges den som skall undersökas eller i sådana fall som avses i 9 § 1 mom. dennes intressebevakare eller lagliga företrädare.

12 §

Underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning

Om det är sannolikt att den som skall undersökas eller dennes lagliga företrädare trots ett vite inte kommer att iaktta det förordnande som avses i 11 § 2 mom., kan domstolen i stället för att förelägga vite bestämma att den som skall undersökas skall hämtas till provtagningen och att provet får tas mot hans eller hennes eller den lagliga företrädarens vilja.

13 §

Provtagning

Föreslagen lydelse

11 §

Förordnande om undersökning

Innan domstolen förordnar att en undersökning enligt 6, 7, 7 a, 8 eller 8 a § ska göras ska den kontakta undersökningsmyndigheten och av undersökningsmyndigheten begära ett skriftligt utlåtande om huruvida en undersökning främjar utredningen av ärendet och om det i samband med undersökningen kan komma fram omständigheter som gäller den undersöktes egen eller den undersöktes barns härkomst. Utlåtandet ska delges den som ska undersökas eller i sådana fall som avses i 9 § 1 mom. dennes intressebevakare eller lagliga företrädare.

12 §

Underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning

Om det är sannolikt att den som ska undersökas eller dennes lagliga företrädare trots ett vite inte kommer att iaktta det förordnande som avses i 11 § 2 mom., kan domstolen i stället för att förelägga vite bestämma att den som ska undersökas ska hämtas till provtagningen och att provet får tas mot hans eller hennes eller den lagliga företrädarens vilja. *Innan ett förordnande om handräckning utfärdas ska domstolen göra en i 10 a § 1 mom. avsedd förfrågan till undersökningsmyndigheten om huruvida det tidigare har gjorts en undersökning i fråga om den som ska undersökas. Om en tidigare undersökning har gjorts, tillämpas på den som ska undersökas och som underlåtit att iaktta förordnandet om undersökning vad som i den paragrafen föreskrivs om den som ska undersökas och som är försvunnen.*

13 §

Provtagning

Gällande lydelse

För undersökningen tas det på levande personer ett cellprov från munnens slemhinna, om det inte finns särskilda skäl att ta ett blodprov.

Provet på avlidna tas från sådan vävnad som finns att tillgå.

Blodprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning för att ta blodprov. *Cellprov från munnens slemhinna kan även tas under uppsikt av barnatillsyningsmannen eller en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen. Innan provet tas ska provgivaren styrka sin identitet för provtagaren eller för den som övervakar provtagningen.*

(ny)

Föreslagen lydelse

För undersökningen tas det på levande personer ett cellprov från munnens slemhinna, om det inte finns särskilda skäl att ta ett blodprov. *Provet på avlidna, som inte har begravts, tas från en sådan vävnad som finns att tillgå. På avlidna som har begravts tas ett benprov.*

Blodprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården av en legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning för att ta blodprov. *Benprov tas av en sådan legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har den kompetens som behövs.*

Andra prov som domstolen bestämmer än benprov tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården. Cellprov från munnens slemhinna kan även tas under uppsikt av barnatillsyningsmannen eller en sådan person som tjänstgör vid en finsk beskickning och som avses i 21 § 2 mom. i föräldraskapslagen.

13 a §

Styrkande av identiteten

Innan provet tas ska den som ska undersökas för provtagaren eller den som övervakar provtagningen styrka sin identitet med identitetshandlingar eller på något annat jämförbart tillförlitligt sätt. Om en undersökning görs i en sådan situation som avses i 29 § 2 mom. i föräldraskapslagen (775/2022) därför att de handlingar som utvisar de blivande föräldrarnas identitet och familjeband är bristfälliga, kan provet tas även om identiteten hos den som ska undersökas inte har kunnat fastställas på ett tillförlitligt sätt.

Gällande lydelse

(ny)

Föreslagen lydelse

13 b §

Sändande av prov och provtagningshandlingar

Om det prov som behövs för en undersökning inte tas under barnatillsyningsmannens uppsikt, ska den provtagningshandling som upprättats för detta syfte lämnas till den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som tar provet eller till den person som tjänstgör vid beskickningen och som övervakar provtagningen.

Provtagaren eller den barnatillsyningsman som övervakar provtagningen eller den person som tjänstgör vid beskickningen ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Han eller hon ska se till att provet tas i enlighet med den i 3 § avsedda undersökningsmyndighetens anvisningar och att provgivarens personuppgifter antecknas på provröret. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar.

Om undersökningen görs med hjälp av vävnadsprov som avses i 5 eller 7 a §, ska provtagningshandlingen sändas till den som har hand om provet. Provtagaren, den som övervakar provtagningen eller en företrädare för den som har hand om provet ska se till att provtagningshandlingen blir ifylld. Provet ska tillsammans med provtagningshandlingen sändas till undersökningsmyndigheten i enlighet med myndighetens anvisningar. Dessutom ska det ges information om varifrån provet sänds och vart det ska återsändas när undersökningen har gjorts.

16 §

Provtagning för en framtida undersökning

På begäran får en legitimerad läkare eller en läkare med tillstånd, eller under läkarens direkta uppsikt någon annan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården, utan samtycke av den efterlevande maken eller maken och arvingarna ta ett prov av en avliden person för en eventuell undersökning, om den som

16 §

Provtagning för en framtida undersökning

En legitimerad yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som har fått behövlig utbildning får på begäran utan samtycke av den efterlevande maken och arvingarna ta ett prov av en i 5 eller 7 a § avsedd avliden person för en eventuell undersökning, om den som framställer begäran visar att provtagning kan

Gällande lydelse

framställer begäran visar att provtagning kan behövas för fastställande eller upphävande av faderskap. Rätt att framställa begäran har den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av faderskap.

Ett prov som avses i 1 mom. får förstöras när två år har gått från det att provet togs, om inte det sjukhus, den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, den universitetsinstitution eller den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har hand om provet har underrättats om att ett mål som gäller fastställande eller upphävande av faderskap har inletts. Ett prov som har tagits på detta sätt får inte undersökas utan samtycke av den avlidnes efterlevande make eller maka och arvingarna eller utan förordnande av domstol.

17 §

Förbud mot att förstöra prov

Domstolen kan vid vite förbjuda ett sjukhus, en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, en universitetsinstitution eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården att förstöra andra prov än de som tagits med stöd av denna lag av en person som avses i 5–8 eller 16 §. Ett sådant förbud kan meddelas på ansökan, om sökanden visar att provet kan behövas för bevisningen i ett sådant mål angående fastställande eller upphävande av faderskap där sökanden är part eller som sökanden har för avsikt att inleda. Ansökan skall omedelbart delges den som förbudet avses gälla. Därefter gäller förbudet temporärt tills domstolen har avgjort ansökningsärendet. Det förbud som domstolen meddelat gäller tills frågan om fastställande eller upphävande av faderskap har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom.

Har någon rättegång om fastställande eller upphävande av faderskap inte inletts, tillämpas på anhängiggörande och behandling av ärenden som gäller förbud enligt denna para-

Föreslagen lydelse

behövas för fastställande eller upphävande av *föräldraskap*. Rätt att framställa begäran har den som enligt föräldraskapslagen har rätt att föra talan om fastställande eller upphävande av *föräldraskap*.

Ett prov som avses i 1 mom. får förstöras när två år har gått från det att provet togs, om inte det sjukhus, den verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, *den undersökningsanstalt* eller den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården som har hand om provet har underrättats om att ett mål som gäller fastställande eller upphävande av *föräldraskap* har inletts *vid en domstol*. Ett prov som har tagits på detta sätt får inte undersökas utan samtycke av den avlidnes efterlevande make och arvingarna eller utan förordnande av domstol.

17 §

Förbud mot att förstöra prov

Domstolen kan vid vite förbjuda ett sjukhus, en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården, *en undersökningsanstalt* eller en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården att förstöra andra prov än de som tagits med stöd av denna lag av en person som avses i 5–7, 7 a, 8, 8 a eller 16 §. Ett sådant förbud kan meddelas på ansökan, om sökanden visar att provet kan behövas för bevisningen i ett sådant mål angående fastställande eller upphävande av *föräldraskap* där sökanden är part eller som sökanden har för avsikt att inleda. Ansökan ska omedelbart delges den som förbudet avses gälla. Därefter gäller förbudet temporärt tills domstolen har avgjort ansökningsärendet. Det förbud som domstolen meddelat gäller tills frågan om fastställande eller upphävande av *föräldraskap* har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom.

Har någon rättegång om fastställande eller upphävande av *föräldraskap* inte inletts, tillämpas på anhängiggörande och behandling av ärenden som gäller förbud enligt denna pa-

Gällande lydelse

graf 8 kap. i rättegångsbalken. Ansökan behandlas vid den domstol som skulle vara behörig att behandla den talan om fastställande eller upphävande av faderskap som ansökan gäller.

18 §

Tillämpning av vissa bestämmelser i rättegångsbalken

Vite enligt denna lag föreläggs till ett visst belopp med beaktande av betalningsförmågan hos den som saken gäller. Vitet kan av särskilda skäl dömas ut till ett lägre belopp än vad som förelagts.

När domstolen har bestämt att någon som skall undersökas skall hämtas till provtagning, tillämpas 12 kap. 32 § i rättegångsbalken på betalning och ersättning för kostnaderna för hämtningen.

Besvär över avgöranden som tingsrätten meddelat med stöd av denna lag under en rättegång får anföras särskilt i enlighet med 25 kap. i rättegångsbalken. Besvären skall behandlas i brådsökande ordning.

19 §

Förskottsbetalning av kostnader för resor och uppehälle

När domstolen bestämt om provtagning av någon annan än en part i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av faderskap, har denne rätt att på begäran få ersättning av statsmedel för de kostnader för resor och uppehälle som är nödvändiga för provtagningen. Domstolen kan förordna att ersättningen skall betalas i förskott om den som skall undersökas begär detta.

Föreslagen lydelse

ragraf 8 kap. i rättegångsbalken. Ansökan behandlas vid den domstol som skulle vara behörig att behandla den talan om fastställande eller upphävande av *föräldraskap* som ansökan gäller.

18 §

Tillämpning av vissa bestämmelser i rättegångsbalken

Om domstolen har bestämt att någon som ska undersökas ska hämtas till provtagning, tillämpas 12 kap. 32 § i rättegångsbalken på betalning och ersättning för kostnaderna för hämtningen.

Besvär över avgöranden som tingsrätten meddelat med stöd av denna lag under en rättegång får anföras *separat*. *Bestämmelser om sökande av ändring finns i 25 kap. i rättegångsbalken*. Besvären ska behandlas *skyndsamt*. *En grav får öppnas först när beslutet om gravöppning och provtagning har vunnit laga kraft.*

19 §

Förskottsbetalning av kostnader för resor och uppehälle

Om domstolen har bestämt om provtagning av någon annan än *den som är part i ett ärende som gäller fastställande eller upphävande av föräldraskap*, har *personen* rätt att på begäran få ersättning av statsmedel för de kostnader för resor och uppehälle som är nödvändiga för provtagningen. Domstolen kan förordna att ersättningen *ska* betalas i förskott om den som ska undersökas begär detta.

Gällande lydelse

20 §

Betalning av kostnader

Av statsmedel betalas ersättning

- 1) för provtagning enligt 13 och 14 § samt för givande av intyg enligt 11 § 3 mom.,
- 2) för undersökning som förordnats av domstolen eller som beställts av barnatillsyningsmannen samt för utlåtande därom,
- 3) för utlåtande enligt 11 § 1 mom.

(ny)

22 §

Ersättning för ekonomisk förlust

Om domstolen har bestämt att en undersökning ska gälla en sådan man eller en sådan släkting till en man eller till modern som inte är part i rättegången, ska i fråga om ersättning till den undersökte för ekonomisk förlust tillämpas vad som i 17 kap. 65 § i rättegångsbalken föreskrivs om ersättning till vittnen.

Föreslagen lydelse

20 §

Betalning av kostnader

Av statsmedel betalas ersättning

- 1) för provtagning enligt 13 och 14 § samt för givande av intyg enligt 11 § 3 mom.,
- 2) för undersökning som förordnats av domstolen eller som beställts av barnatillsyningsmannen samt för utlåtande därom,
- 3) för givande av utlåtande enligt 11 § 1 mom.,
- 4) för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven.

20 a §

Rätt till ersättning

Ersättning till en yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården eller en sakkunnig som är anställd hos någon annan betalas till den som personen i fråga är anställd hos. I fråga om rätten för den som är anställd hos någon annan att själv få ersättning gäller vad som särskilt föreskrivs, bestäms eller avtalas.

I andra fall än de som avses i 1 mom. betalas ersättningen till den yrkesutbildade person inom hälso- och sjukvården eller den sakkunniga som vidtagit åtgärden, gjort undersökningen, utfärdat intyget eller lämnat utlåtandet.

22 §

Ersättning för ekonomisk förlust

Om domstolen har bestämt att en undersökning ska gälla en *sådan förmodad förälder* eller en sådan *nära* släkting till *den förmodade föräldern* som inte är part i rättegången, ska i fråga om ersättning till den undersökte för ekonomisk förlust tillämpas vad som i 17 kap. 65 § i rättegångsbalken föreskrivs om ersättning till vittnen.

Gällande lydelse

23 §

Undersökningsmyndighetens rätt att få sekretessbelagda uppgifter

En undersökningsmyndighet har utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att av en annan undersökningsmyndighet få besked om den andra undersökningsmyndigheten har utfört en undersökning som gäller den som skall undersökas samt upplysningar om resultaten av och utlåtandet om undersökningen, om detta är nödvändigt för att utföra undersökningen på behörigt sätt.

(ny)

Föreslagen lydelse

23 §

Innehållet i ett utlåtande om en undersökning

I ett utlåtande om en undersökning ska det anges

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,*
- 2) den barnatillsyningsman som har beställt undersökningen eller den domstol som har förordnat om undersökning,*
- 3) provtagaren, den som övervakat provtagningen eller den som har haft provet i sin besittning och sänt det,*
- 4) av vilka personer proven har tagits och var och när provtagningen har skett,*
- 5) hur identiteten hos den undersökta har fastställts,*
- 6) vilket slags prov det är fråga om,*
- 7) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,*
- 8) undersökningsmetoden och vad som eventuellt kan påverka bedömningen av metoden*
- 9) undersökningsresultat som är av relevans med tanke på ärfvlighetslagarna,*
- 10) vilka slutsatser som utifrån ärfvlighetslagarna har dragits av de relevanta undersökningsresultaten,*
- 11) om föräldraskap inte har uteslutits, en statistisk bedömning av undersökningsresultaten, särskilt föräldraskapsindexet och undersökningsresultatens beviskraft.*

23 a §

Utlåtande om undersökning av andra nära släktingar

Utöver vad som föreskrivs i 11 § 1 mom. ska det utlåtande som avses där innehålla uppgift om

- 1) vem som har lämnat utlåtandet,*
- 2) den barnatillsyningsman eller den domstol som har begärt utlåtandet,*
- 3) vilket föräldraskapsförhållande undersökningen gäller,*
- 4) vilka som föreslås bli undersökta.*

Gällande lydelse

(ny)

24 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet kan närmare bestämmelser utfärdas om

1) *provtagning samt om hur prov skall behandlas och skickas,*

2) *hur undersökningar skall utföras och vilka uppgifter som skall ingå i det utlåtande som ges med anledning av undersökningen,*

3) *vilka uppgifter som skall ingå i utlåtanden som avses i 11 § 1 mom.,*

4) *förfarandet när utlåtanden som avses i 2 och 3 punkten skickas,*

5) *samarbetet mellan undersökningsmyndigheterna,*

6) *den ersättning som betalas för provtagning, utfärdande av intyg till den som undersökts och sändande av prov,*

7) *den ersättning som betalas för utförande av undersökningar, för utlåtanden med anledning av undersökningar och för sändande av sådana utlåtanden samt för utfärdande och sändande av utlåtanden som avses i 11 § 1 mom.,*

8) *förfarandet vid fakturering av ersättningar som avses i 6 och 7 punkten samt om vilka uppgifter räkningarna skall innehålla,*

9) *de blanketter som används i verksamheten,*

Föreslagen lydelse

23 b §

Sändande och delgivning av utlåtande

När ett i 23 och 23 a § avsett utlåtande har blivit klart ska det utan dröjsmål sändas till den som har förordnat om eller beställt undersökningen. Den som har begärt ett i 23 a § avsett utlåtande ska se till att utlåtandet delges den som ska undersökas eller personens företrädare.

24 §

Närmare bestämmelser

Genom förordning av statsrådet får närmare bestämmelser utfärdas om

1) *den ersättning som betalas för provtagning, utfärdande av intyg till den som undersökts och sändande av prov,*

2) *den ersättning som betalas för utförande av undersökningar, för utlåtanden med anledning av undersökningar och för sändande av sådana utlåtanden samt för utfärdande och sändande av utlåtanden som avses i 11 § 1 mom.,*

3) *den ersättning som betalas för gravöppning för provtagning enligt 8 a § och återställning av graven,*

4) *förfarandet vid fakturering av ersättningar som avses i 1–3 punkten samt om vilka uppgifter räkningarna ska innehålla,*

5) *vilka handlingar som kan godkännas för fastställande av identiteten.*

Gällande lydelse

10) övrig verkställighet av lagen.

Föreslagen lydelse

Bestämmelser om vilka handlingar som vid undersökningar ska lämnas på för ändamålet fastställda blanketter utfärdas genom förordning av justitieministeriet. Institutet för hälsa och välfärd fastställer blankettformulären.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av av 12 § i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av beslut beträffande vårdnad om barn och umgängesrätt (619/1996) 12 § 3 mom., sådant det lyder i lag 627/2022, som följer:

Gällande lydelse

12 §

Annan utredning

Föreslagen lydelse

12 §

Annan utredning

Domstolen kan också bestämma att barnet ska undersökas av en läkare eller någon annan sakkunnig som har anvisats av välfärdsområdet. I fråga om vite som ska föreläggas utöver ett förordnande om undersökning och påföljderna av underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning tillämpas vad som i 11 § 2 mom. och 12 § i lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) föreskrivs om vite och underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning vid rättsgenetiska faderskapsundersökningar.

Domstolen kan också bestämma att barnet ska undersökas av en läkare eller någon annan sakkunnig som har anvisats av välfärdsområdet. I fråga om vite som ska föreläggas utöver ett förordnande om undersökning och påföljderna av underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning tillämpas bestämmelserna om vite i 11 § 2 mom. i lagen om rättsgenetisk *föräldraskapsundersökning* (378/2005) och bestämmelserna om underlåtenhet att iaktta ett förordnande om undersökning vid rättsgenetiska föräldraskapsundersökningar i 12 § i den lagen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

4.

Lag

om ändring av 3 § i lagen om könsfastställelse

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om könsfastställelse (295/2023) 3 § 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

3 §

Rättsverkningar av fastställande av kön

Rättsverkningar av fastställande av kön

Trots det som föreskrivs i 1 mom. anses vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) en persons kön vara det kön som fastställts vid personens födelse.

Trots det som föreskrivs i 1 mom. anses vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) en persons kön vara det kön som fastställts vid personens födelse.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Statsrådets förordning

om ersättningar för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning

I enlighet med statsrådets beslut
föreskrivs med stöd av 24 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning (378/2005):

1 §

Ersättningar

I ersättning för åtgärder, undersökningar och utlåtanden som barnatillsyningsmannen har beställt eller en domstol har förordnat om betalas högst följande belopp utökade med eventuell mervärdesskatt:

- 1) utlåtande som avses i 11 § 1 mom. i lagen om rättsgenetisk föräldraskapsundersökning oberoende av antalet personer som föreslås bli undersökta 100 euro,
 - 2) blodprov, prov från munnens slemhinna eller något annat vävnadsprov som tas vid en verksamhetsenhet inom hälso- och sjukvården tillsammans med intyg 10 euro,
 - 3) rättsgenetisk föräldraskapsundersökning och utlåtande om den för varje undersökt persons del 280 euro,
 - 4) DNA-extraktion ur benvävnad 240 euro,
 - 5) benprov av en begravd avliden med intyg 300 euro per grav,
 - 6) öppnande av en grav för provtagning enligt 5 punkten och återställande av graven 700 euro.
- I den ersättning för rättsgenetisk föräldraskapsundersökning som avses i 3 punkten ingår behövliga provtagningsinstrument och försändelsekostnaderna.

Utöver den ersättning som avses i 5 punkten betalas resekostnader enligt statens resereglemente i enlighet med de faktiska kostnader som skötseln av ärendet kräver.

2 §

Betalning av provtagnings- och undersökningskostnader

De ersättningar som avses i 1 § 1 mom. 1–4 punkten betalas av justitieministeriet enligt faktura. Justitieministeriet bestämmer vilka uppgifter som ska antecknas i fakturorna.

De ersättningar som avses i 1 § 1 mom. 5 och 6 punkten betalas av domstolen enligt faktura. Domstolsverket bestämmer vilka uppgifter som ska antecknas i fakturorna.

3 §

Ikraftträdande

Denna förordning träder i kraft den 20 .

Genom denna förordning upphävs statsrådets förordning om rättsgenetisk faderskapsundersökning och medicinsk utredning (805/2022).